

METSO-ohjelman väliarvio 2010

Toiminta-ohjelman käynnistyminen
2008–2009

Etelä-Suomen metsien
monimuotoisuuden toimintaohjelma
2008–2016

Toimittajat Terhi Koskela, Kimmo Syrjänen, Maarit Loiskekoski ja Riikka Paloniemi

METSO-ohjelman väliarvio 2010

Taitto: Niina Silvasti, ympäristöministeriö
Kannen kuvat: Tapio Heikkilä, Risto Sulkava,
Sampo Kiviniemi, ympäristöhallinnon kuvapankki

Julkaisu on saatavana vain internetistä:
www.metsonpolku.fi > materiaalit

Helsinki 2010

ESIPUHE

METSO-ohjelman väliarvio 2010 esittelee ja analysoi toimintaohjelman käynnistysvaiheen 2008–2009 toimintaa ja tuloksia. Raportin tavoite on esittää tilannekatsaus ohjelman eri toimenpiteiden käyntiinlähdestä, etenemisestä ja kehitystarpeista. Raportissa käydään lävitse valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaiset metsäluonnon monimuotoisuutta edistävät 14 toimenpidettä ja niissä vuoden 2009 loppuun mennessä toteutetut toimet.

Toimenpiteiden etenemistä esittelevät tekstit on saatu toimenpiteiden vastuuhenkilöiltä ja muilta toteuttajilta maa- ja metsätalousministeriöstä (MMM), ympäristöministeriöstä (YM), Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiolta (Tapio), Metsähallituksesta luontopalveluilta ja metsätaloudelta (MH), Metsäntutkimuslaitoksesta (Metla), METSO-ohjelman toteuttajilta metsäkeskuksista ja ELY-keskusten ympäristö- ja luonnonvarat vastuualueilta sekä Suomen ympäristökeskuksesta (SYKE). Toimenpidekohtaisia tekstejä ovat tuottaneet seuraavat henkilöt: Terhi Ajosenpää (Tapio), Kai Blauberg (Tapio), Heikki Eeronheimo (MH), Jukka-Pekka Flander (YM), Kirsi Greis (Tapio), Erkki Hallman (MH), Ilkka Heikkinen (YM), Katja Huumo (YM), Riitta Hänninen (Metla), Aino Juslén (SYKE), Heidi Kaipiainen (SYKE), Terhi Koskela (Metla), Panu Kuokkanen (MH), Katja Matveinen-Huju (MMM), Eero Melantie (YM/Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus), Mikaela Miekkanmaa (MMM), Jussi Päivinen (MH), Niina Riissanen (MMM), Timo Soininen (Tapio), Kimmo Syrjänen (SYKE), Tommi Tenhola (Tapio), Janne Uitammo, (Metsäkeskus Lounais-Suomi) ja Esa Ylitalo (Metla). Raportin alkuosan (Kappaleet 1-3) tekstien toimittamisesta ja toimenpidekohtaisesta yhteenvedosta ovat vastanneet Terhi Koskela (Metla), Maarit Loiskekoski (Metla) ja Kimmo Syrjänen (SYKE).

Toimintaohjelman toteuttajien kokemuksia ja havaintoja toimintaohjelman käynnistymisestä on tarkasteltu erillisessä arvioissa. Tämän luvussa 4 esiteltävän arvioinnin ovat toteuttaneet Suomen ympäristökeskuksen politiikkakeskuksen tutkijat Riikka Paloniemi, Eeva Primmer, Jukka Similä ja Eeva Furman. Lisäksi raportin laatimista ovat ohjanneet sen eri vaiheissa ympäristöylitarkastaja Marjukka Mähönen (maa- ja metsätalousministeriö) ja ylitarkastaja Saara Lilja-Rothsten (ympäristöministeriö).

Toimittajat Terhi Koskela, Kimmo Syrjänen, Maarit Loiskekoski ja Riikka Paloniemi.

SISÄLLYS

Esipuhe	3
I Johdanto	6
2 METSO-ohjelman toimenpiteet	8
2.1 Luonnontieteelliset valintaperusteet	8
2.2 Luonnonsuojelualueiden elinympäristöjen ennallistaminen ja luonnonhoito	10
2.3 Suojelualueverkoston kehittäminen	12
2.4 Monimuotoisuuden turvaaminen yksityismetsissä	15
2.4.1 Luonnonhoitosuunnitelma	15
2.4.2 Luonnonarvojen tuki talousmetsissä	16
2.4.3 Metsälainsäädännön muutostarpeet	20
2.5 Yhteistoimintaverkosto	21
2.6 Luonnonarvojen kaupan organisointi ja yhteistyö	23
2.7 Luonnonhoitotoimet valtion talousmetsissä	25
2.8 Monimuotoisuuden turvaaminen kuntien virkistysmetsissä ja valtion retkeilyalueilla	26
2.9 Metsänomistajien neuvonta ja metsäammattilaisten koulutus	27
2.10 Viestinnän toteuttaminen	29
2.11 Tietopohjan parantaminen	31
2.12 Metsien monimuotoisuuden tilan seurannan, tietojärjestelmien ja tilastoinnin kehittäminen	32
2.13 Luontotyyppi- ja lajistoinventoinnit	35
2.14 METSO-ohjelman toimeenpanon seuranta ja arviointi	38
3 Seurantaa tukeva tutkimus	39
3.1 Metsänomistajien näkemyksiä METSO-ohjelmasta	39
4 Arviointi: tulokset ja tulkinta	41
4.1 Arviointitehtävä	41
4.2 Aineistot ja menetelmät	41
4.2.1 METSO-tilannekatsaus ja tiivistelmät	42
4.2.2 METSO-kysely	42
4.3 METSO:n käynnistyminen	43
4.4 METSO:n tavoitteet	45
4.5 METSO:n uudistukset ja vaikutukset	49
4.5.1 Työnkuva	49
4.5.2 Organisaatio	51
4.6 Viestintä ja koulutus	54
4.6.1 Oma viestintä	54
4.6.2 Koulutus osana METSOa	56
4.7 Vaikutuksia	58

4.8. Päätelmät	61
4.8.1 Hallinnon sopeutuvuus.....	61
4.8.2 Työtä METSO:n ruohonjuuritasolla	62
4.8.3 METSO:n vaikuttavuus	63
5 Yhteenveto ja kehitysehdotukset	65
Kirjallisuus	68

1 Johdanto

Valtioneuvosto hyväksyi Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman 2008–2016 (METSO-ohjelma) periaatepäätöksen yhtä aikaa Kansallinen metsäohjelma (KMO) 2015 -periaatepäätöksen kanssa maaliskuussa 2008. METSO-ohjelman toteutuksesta vastaavat ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö yhteistyössä. Toimintaohjelman linjaukset sisältyvät myös KMO 2015:n metsien ekologista kestävyyttä koskeviin linjauksiin. Linjauksissa huomioidaan Euroopan metsien suojelamista käsittelevien ministerikonferenssien metsien monimuotoisuutta koskevat päätökset. METSO-ohjelman tavoitteena on pysäyttää metsäisten luontotyyppien taantuminen ja vakiinnuttaa lajien ja luontotyyppien suotuisa kehitys vuoteen 2016 mennessä. Näihin tavoitteisiin pyritään ohjelman 14 toimenpiteen avulla. Nykymuotoista METSO-ohjelmaa edelsi laaja kokeiluvaihe (vuosina 2002–2007), jossa vapaaehtoisen luonnonsuojelun keinovalikoimaa testattiin eri puolilla maata (Horne ym. 2006, Syrjänen ym. 2007). METSO-ohjelman käynnistymisvaiheessa on ympäristöhallinnon puolella jatkunut vielä vanhojen lakisääteisten suojeluohjelmien toteuttaminen, jonka päätyttyä elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskusten (ELY) ympäristövastuualueella voidaan keskittyä kokonaan ohjelman toteuttamiseen. METSO-ohjelman toteutus tapahtuu yksinomaan maanomistajille vapaaehtoisin keinoin niin ELY:ssä kuin metsäkeskuksissa. Metsäkeskuksissa toteuttaminen perustuu ympäristötukeen ja luonnonhoidon hankkeisiin, joista on kokemusta jo ennen METSO-kautta. Ohjelman tavoitteiden saavuttaminen edellyttää kuitenkin huomattavaa lisävolyyymiä toteutukseen molempien ministeriöiden alaisessa hallinnossa ja toimivaa yhteistyötä toteuttajien välillä, mikä on toimintaohjelman käynnistämisvaiheen suuri haaste.

Yhteensä budjettikaudelle 2008–2012 on METSO-ohjelman toteutukseen suunnattua rahoitusta noin 180 miljoonaa euroa. Toimintaohjelman sisäänajovaiheessa 2008–2009 rahoitus on ollut alhaisempi kuin toteutuksen varsinaisesti käynnistyessä vuonna 2010. Vuonna 2008 toimintaohjelman toteutukseen oli käytettävissä noin 14 miljoonaa euroa, yhtä paljon kummallakin ministeriöllä. Vuonna 2009 METSO-ohjelmaan oli käytettävissä yhteensä 22,15 milj. €, josta YM:n osuus 13,45 milj. € ja MMM:n osuus 8,7 milj. €. Vuonna 2010 rahoitusta on käytössä yhteensä 39,95 milj. €, josta YM:n osuus 28,95 milj. € ja MMM:n 11 milj. € (Taulukko 1.1 ja 1.2). Lisäksi METSO-viestintään on varattu metsäviestintävaroista n. 30 000 €.

Taulukko 1.1. Valtion talousarviolukuja 2009 ja 2010, YM.

	2009	2010
METSO hankinnat ja korvaukset	8,5 milj. €	22,5 milj. €
Metsähallituksen luontopalveluiden METSO-toimenpiteet	4,25 milj. €	4,75 milj. €
Viestintä, yhteistoimintaverkostot, seuranta, koulutus, organisointi ja tietopohjan parantaminen	0,7 milj. €	1,7 milj. €

Taulukko 1.2. Valtion talousarviolukuja 2009 ja 2010, MMM.

	2009	2010
Metsäluonnon hoidon edistäminen	8,0 milj. €	10,3 milj. €
Metlan METSO-tutkimus ja yhteistutkimus	0,7 milj. €	0,7 milj. €

2 METSO-ohjelman toimenpiteet

2.1

Luonnontieteelliset valintaperusteet

Valtioneuvosto edellyttää, että

Ympäristöministeriö asettaa työryhmän, jossa yhteistyössä sidosryhmien kanssa viimeistellään luonnontieteelliset valintaperusteet käytännön ohjeiksi ja laaditaan niille alueelliset painotukset vuonna 2008.

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö laativat elinympäristökohtaiset toteuttamisohjelmat, antavat toteuttamistavoitteet tulosohjauksella alueellisille ympäristökeskuksille ja metsäkeskuksille sekä seuraavat niiden toteutumista.

Ympäristöministeriö asetti valintaperustetyöryhmän viimeistelemään yhteistyössä sidosryhmien kanssa luonnontieteelliset valintaperusteet käytännön ohjeiksi ja laatimaan niille alueelliset painotukset. Valintaperustetyöryhmä luovutti raportin ympäristöministeriölle toukokuussa 2008 (METSO:n valintaperustetyöryhmä 2008).

Valintaperusteissa keskityttiin luonnontieteellisiin perusteisiin, joiden avulla voidaan valita monimuotoisuuden kannalta merkittävimpiä elinympäristöjä toimintaohjelmaan. Valintaperusteet laadittiin valtioneuvoston periaatepäätöksessä kuvatuille kymmenelle elinympäristötyypille, joita ovat:

- Lehdot
- Runsaslahopuustoiset kangasmetsät
- Pienvesien lähimetsät
- Puustoiset suot ja soiden metsäiset reunat
- Metsäluhdet ja tulvametsät
- Harjujen paahdeympäristöt
- Maankohoamisrannikon monimuotoisuuskohteet
- Puustoiset perinnebiotoopit
- Kalkkikallioiden ja ultraemäksisten maiden metsäiset elinympäristöt
- Muut monimuotoisuudelle merkittävät metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot

Valintaperusteissa hyödynnettiin monimuotoisuudelle merkittäviä puuston rakennepiirteitä ja elinympäristön ekologiaa vaihtelusuuntia. Nämä rakennepiirteet on myös lueteltu periaatepäätöksessä. Toimintaohjelmaan soveltuvat eri elinympäristöjen kohteet ryhmiteltiin kolmeen hyvyysluokkaan I-III. Näistä I ja II luokan kohteet ovat jo tällä hetkellä monimuotoisuudelle merkittäviä, ja III luokan kohteissa luontoarvot ovat nopeasti kehittyviä. Alueen sijainti suhteessa nykyiseen suojelualueverkostoon on yksi tärkeä valintaperuste. Lisäksi alueellisessa kohdentamisessa voidaan ottaa huomioon vaikutukset elinkeinotoimintaan, virkistys- ja matkailukäyttöön sekä kulttuuriarvoihin. Täydentävinä valintaperusteina voidaan tarkastella uhanalaisten ja taantuneiden metsälajien esiintymäpaikkoja toimintaohjelmaan soveltuvine elinympäristöineen. Työryhmä tarkasteli lyhyesti eri elinympäristöjen

turvaamismahdollisuuksia ja kohdennustarpeita maan eri osissa. Luonnontieteelliset valintaperusteet tukevat päätöksiä, joita tehdään monimuotoisuuden turvaamiseksi sekä suojelualueilla että talousmetsissä, mutta niitä ei ole tarkoitettu sovellettavaksi tiukkoina sääntöinä.

Luonnontieteellisistä valintaperusteista järjestettiin koulutusta METSO-ohjelman toteuttajille syyskaudella 2008 ja laajemmin vuoden 2009 kuluessa. Yhteensä valintaperusteiden koulutusta on annettu yli 1500 henkilölle eri puolilla maata järjestetyissä tilaisuuksissa (kts. Luku 2.9). Valintaperusteet -raportista on otettu kaksi painosta.

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat laatineet alustavat elinympäristökohtaiset toteuttamisohjelmat ELY-keskuksille ja metsäkeskuksille. Toimenpiteen operatiivinen toteutus ja toteuttamisohjelmien tavoitteet on esitetty luvussa 2.6. 'Luonnonarvojen kaupan organisointi ja yhteistyö'. Toteuttamisohjelmien pohjaksi tarvittiin tietoja eri elinympäristöjen alueellisista painotuksista. Näitä valmisteltiin yhteistyössä ministeriöiden, SYKE:n, Metlan ja Tapion sekä metsä- ja ELY-keskusten edustajien kesken. Etenkin valtakunnan metsien inventointien aineistot olivat keskeinen tietolähde toimintaohjelmien taustalla. Alueelliset tavoitteet on tehty yleisellä tasolla ja niitä tarkennetaan alueellisissa yhteistyöryhmissä. Ministeriöt seuraavat alueellisten tavoitteiden toteutumista alueellisten yhteistyöryhmien raportointien pohjalta.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Luonnontieteelliset valintaperusteiden laadinta on toteutettu valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Valintaperusteiden toimivuudesta on saatu hyvää palautetta koulutustilaisuuksissa, toteuttajilta ja METSO-ohjelman väliarvioinnin yhteydessä tehdyssä kyselyssä. Varsinkin luonnonarvoiltaan jo tällä hetkellä merkittävät valintaperusteiden I ja II -luokan kohteet koetaan helposti tunnistettaviksi. Ympäristöministeriö on tarkistanut aluekeskusten METSO-kohteiden osalta valintaperusteiden toteutumisen. Kaikissa kohteissa on ollut mukana monimuotoisuudelle jo merkittäviä I ja II luokan elinympäristöjä, mutta maapalstojen oston myötä tulee mukaan myös alueita, joiden kaikki osat eivät täytä valintaperusteita (Kappale 2.3., Taulukko 2). Maa- ja metsätalousministeriö on ohjeistanut metsäkeskuksia valintaperusteiden soveltamisessa suhteessa metsälain 10 §:n mukaisiin kohteisiin.

METSO-ohjelman eri toteuttajilla on erilaiset valmiudet käyttää valintaperusteita. Lisäksi toteuttajakunnassa tapahtuu henkilövaihdoksia. Henkilövaihdosten ja uusien toteuttajien mukaantulon myötä toteuttajille tulisi olla saatavilla koulutusta valintaperusteista säännöllisesti. Samoin valtakunnallisia koulutusmateriaaleja tulee päivittää mm. ministeriöiden ohjeistusten tarkentuessa. Luonnonarvoiltaan kehittyvien valintaperusteiden III-luokan kohteiden valinnan osalta on kaivattu lisää ohjeistusta, samoin suojelualueiden läheisyydessä olevista kohteista. Näistä saadaan todennäköisesti kokemuksia mm. käynnissä olevista luonnonhoidon kehittämishankkeista kuin verkostohankkeistakin (Kappale 2.5). Tätä tietoa on jatkossa tarpeen käyttää ohjelman toteutuksessa. Selkeää ohjeistusta on kaivattu ministeriöiltä toimintaohjelman toteutuksesta ja valintaperusteiden käytöstä ohjelman painopistealueen ulkopuolella Kainuussa, Koillismaalla ja suuressa osassa Lappia.

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat laatineet elinympäristökohtaiset pinta-alatavoitteet ELY -keskuksille ja metsäkeskuksille. Elinympäristökohtaiset toteuttamisohjelmat esitellään kappaleessa 2.6. Toiminta yhteistyöryhmissä on käynnistynyt 2009–2010 kaikkien ELY- ja metsäkeskusten alueella (Kappale 2.6). Maa- ja metsätalousministeriö on ohjeistanut alueellisten metsäohjelmien (AMO) ja METSO-ohjelman tavoitteiden yhteensovittamisen. Luonnokset METSO:n elinympäristökohtaisista toteuttamisohjelmista valmistuvat syksyllä 2010 ja ne viimeistellään 2011 loppuun mennessä osana alueellisia metsäohjelmia. Toimenpide etenee myös näiltä osin valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti.

2.2

Luonnonsuojelualueiden elinympäristöjen ennallistaminen ja luonnonhoito

Valtioneuvosto edellyttää, että

Metsähallitus hoitaa ja ennallistaa elinympäristöjä nykyisillä ja uusilla suojelualueilla siellä, missä toimenpiteet selvästi lisäävät edellytyksiä turvata luonnon monimuotoisuutta.

Metsähallitus laatii valtakunnallisen ohjeiston ja toimintamallin ennallistamisen kustannustehokkuuden lisäämiseksi, seurannan järjestämiseksi ja riskien hallinnan varmistamiseksi.

Monet luonnonsuojelualueista on perustettu melko äskettäin ja niiden historiallinen maankäyttö voi olla muuttanut luonnontilaisuutta monin tavoin. Tästä syystä suojelualueiden ennallistamista ja tiettyjen elinympäristöjen luonnonhoitoa tarvitaan monimuotoisuuden edistämiseksi. Helpoimmin voidaan kunnostaa vesitaloutta ja muokata puustorakenteita. Metsähallituksen luontopalveluilla on pitkäaikainen kokemus suojelualueiden ennallistamisesta ja hoidosta. Jo toimintaohjelman kokeiluvaiheessa 2003–2007 Metsähallitus on ennallistanut ojitettuja soita noin 14 000 hehtaaria ja aiemmin talouskäytössä olleita metsiä 11 600 hehtaaria. Metsähallitus on tehnyt myös perinnebiotooppien ja lehtojen hoitoa jo pitkään.

Metsähallitus on toteuttanut METSO-ohjelmassa kattavia luontotyyppi-inventointeja suojelualueilla (Kappale 2.12.). Niiden yhteydessä on tehty ennallistamisen ja luonnonhoidon tarvearviot näille alueille. Näin Metsähallitus voi kohdistaa suojelualueilla tehtävät toimenpiteet sinne, missä ne lisäävät selvästi edellytyksiä turvata luonnon monimuotoisuutta.

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä esitetyn arvion mukaan valtion suojelualueilla on tarve ennallistaa metsiä ja puustoisia soita noin 12 000 hehtaaria. Tämän lisäksi puustoisten perinnebiotooppien hoitoa vaativaa pinta-alaa on noin 1 000 hehtaaria ja muita luonnonhoitoa vaativia kohteita 2 500 hehtaaria. Yksityisillä suojelualueilla ennallistettavia metsiä ja puustoisia soita on arvioitu olevan yhteensä 4 800 hehtaaria. Puustoisia perinnebiotooppeja on tarve hoitaa yksityisillä suojelualueilla vuosittain 670 hehtaarin alalla ja muun luonnonhoidon (esim. lehdot) tarve yksityisillä suojelualueilla on 2 400 hehtaaria. Perustettavilla uusilla luonnonsuojelualueilla arvioidaan olevan ennallistamis- ja luonnonhoidon tarvetta noin 10 000–20 000 hehtaarin alueella.

Taulukko 2.1. Luonnonsuojelualueiden elinympäristöjen ennallistaminen ja luonnonhoito vuosina 2008–2009.

Toimenpide	2008	2009	Yhteensä
Valtion suojelualueet			
Metsien ja puustoisten soiden ennallistaminen (ha)	2 684	1 686	4 370
Lehtojen ja muiden arvokkaiden elinympäristöjen hoito (ha)	358	240	598
Puustoisia perinnebiotooppeja jatkuvassa hoidossa (ha)	1 087	1 124	1 124
Yksityiset suojelualueet:			
Metsien ja puustoisten soiden ennallistaminen (ha)	59	11	80
Lehtojen ja muiden arvokkaiden elinympäristöjen hoito (ha)	20	140	160
Puustoisten perinnebiotooppien kunnostus (ha)	4	46	50

Ennallistamisen kustannustehokkuuden lisäämiseksi ja seurannan järjestämiseksi Metsähallitus on tuottanut yhteistyössä Metsäntutkimuslaitoksen kanssa tasapainotetun tulokortin (Balanced Scorecard) mittareineen työkaluksi Luontopalvelujen johtamistyöhön. Balanced Scorecard -projektin yhteydessä määriteltiin ne kriittiset menestystekijät ennallistamisen toimintaketjussa, joita tehostamalla voidaan saavuttaa kustannussäästöjä. Toiminnan tehostamiseen pyritään mm. uudistamalla ennallistamisen toimenpidesuunnitteluprosessi, kouluttamalla henkilöstöä aktiivisesti ja lisäämällä ulkopuolisen rahoituksen määrää. Tehostamisvaikutuksia seurataan projektissa kehitetyn mittariston avulla.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Valtion suojelualueilla toimenpide etenee hyvin ja valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisessa aikataulussa. Yksityisillä suojelualueilla luonnonhoito- ja ennallistamistoimet ovat käynnistyneet suunnitellun mukaisesti, mutta toimenpiteiden toteutusala-alueet ovat toistaiseksi melko vähäiset tavoitteisiin verrattuna. Uusien suojelualueiden osalta luonnonhoito- ja ennallistamistyöt ovat pääasiassa vasta käynnistymässä. Toimenpiteen seurannan kannalta on jatkossa syytä tarkastella erikseen METSO-ohjelman myötä suojeluun tulevien ja aiemmin jo suojelussa olleiden alueiden tilanne.

Kokemuksia parhaista käytännöistä yksityisten suojelualueiden luonnonhoidon ja ennallistamisen suunnittelussa ja toteutuksessa olisi syytä kerätä niin Metsähallituksen suunnittelijoilta kuin maanomistajiltakin. Koska yksityinen suojelualue näyttää olevan ohjelmassa suosituin pysyvän suojelun keino, luonnonhoidon ja ennallistamisen toimenpiteiden tehokkuuden ja joustavuuden kannalta kokemuksia parhaista käytännöistä olisi syytä kerätä niin metsähallituksen suunnittelijoilta kuin maanomistajiltakin, ja saada hyväksi havaitut käytännöt laajalti ja nopeasti toteuttajien käyttöön.

Metsähallitus on toteuttanut valtioneuvoston periaatepäätöksen ennallistamisen kustannustehokkuuden lisäämisestä tuottamalla tasapainotetun tulokortin luontopalveluiden johtamistyön tueksi. Mittareiden ja tulokortin soveltumista valtioneuvoston periaatepäätöksen toteuttamiseen tulee selvittää yksityiskohtaisemmin METSO-ohjelman seurannan yhteydessä. Etenkin yksityisten suojelualueiden

ennallistamisen ja luonnonhoidon mittaristoa tulee kehittää paremman kustannustehokkuuden saavuttamiseksi. Metsähallituksen toteuttamaa suojelualueiden ennallistamisen ja luonnonhoidon ekologisten ja taloudellisten vaikutusten seuranta on esitelty erikseen kappaleessa 2.13.

2.3

Suojelualueverkoston kehittäminen

Valtioneuvosto asettaa tavoitteeksi, että

Maanomistajien vapaaehtoisesti tarjoamia alueita perustetaan yksityisiksi luonnonsuojelualueiksi tai hankitaan valtiolle yhteensä 96 000 hehtaaria vuoteen 2016 mennessä.

Metsähallituksen luontopalvelut laatii yhteistyössä metsätalouden kanssa luonnonvarasuunnittelun yhteydessä ehdotukset metsien monimuotoisuudelle merkittävien suojelualueiden laajentamisesta valtionmailla 10 000 ha pinta-alalla vuosina 2008–2010.

Vuoden 2008 aikana ympäristöministeriöön tuli alueellisista ympäristökeskuksista 175 tarjousta (1965 ha) maanomistajilta hyväksyttäväksi METSO-ohjelmaan. Valtion omistukseen hankittiin 56 METSO-kohdetta (869 ha). Alueelliset ympäristökeskukset perustivat maanomistajien ohjelmaan vapaaehtoisesti tarjoamista kohteista 82 yksityistä suojelualueita (537 ha). Määräaikaisia suojelusopimuksia tehtiin kaksi kappaletta yhteensä 30 hehtaarin alalle. Yhteensä kohteiden suojelusta maksettiin korvauksia 8,7 miljoonan euron arvosta. Vuonna 2009 METSO-ohjelman toteutukseen oli ympäristöministeriön budjettiin osoitettu 8,5 miljoonan euron määräraha, josta kolme miljoonaa euroa osoitettiin Metsähallitukselle alueiden hankintaan valtion omistukseen ja 5,5 miljoonaa euroa alueellisille ympäristökeskuksille yksityisistä suojelualueista ja määräaikaisista rauhoitusopimuksista maksettaviin korvauksiin. Tarjouksia alueellisille ympäristökeskuksille tuli selkeästi enemmän kuin vuonna 2008, jolloin valintaperusteet täyttäviä tarjouksia tehtiin 174 kpl. Yhteensä vuonna 2009 hankittiin valtiolle 40 kohdetta pinta-alaltaan 1367 hehtaaria ja yksityisiä suojelualueita perustettiin 85 kappaletta 826 hehtaarin pinta-alalle. Määräaikaisia rauhoituksia tehtiin kolme kappaletta 12 hehtaarin alalle. Loppuvuodesta ympäristökeskukset solmivat metsänomistajien liittojen kanssa yhteistyösopimukset maanomistajien tarjousten välittämisestä, mutta sopimusten vaikutus ei vielä ehtinyt näkyä tarjousten voimakkaana lisääntymisenä. METSO-kohteiden luku- ja hehtaarimäärät sekä tarkempi jakautuminen eri elinympäristöihin vuonna 2009 on esitetty Taulukoissa 2.2.–2.4.

Taulukko 2.2. METSON toteutus 1.1.–31.12.2009.

Hankinnat valtion omistukseen – AYK:t – YM – Metsähallitus	
Kaupat, vaihdot, lunastukset, perinnöt ym. saannot kpl	40
Saantojen sisältämät kiinteistöt kpl	46
Pinta-ala ha	1367
Saantoarvo euroa	4 787 212
Päätökset yksityisistä suojelualueista (LSL 24 §)	
Rauhoituspäätökset kpl	85
Päätösten sisältämät kiinteistöt kpl	94
Pinta-ala ha	826
Kokonaiskorvaus euroa	4 896 943
Alueen määräaikainen rauhoittaminen (LSL 25 §)	
Lukumäärä kpl	3
Päätösten sisältämät kiinteistöt kpl	3
Pinta-ala ha	12
Korvaus euroa	44510

Taulukko 2.3. METSON toteutus 2009 luontotyypeittäin (ha).
(YSA = luonnonsuojelulain 24 §:n mukainen yksityinen suojelualue.)

Ympäristöhallinnon METSO-toteutus luontotyypeittäin 2009	Hankinnat	YSA:t	Määrä-aikainen	Yhteensä
Lehdot	19	57	0	76
Runsaslahopuustoiset kangasmetsät	804	502	7	1313
Pienvesien lähimetsät	10	14	0	24
Puustoiset suot ja soiden metsäiset reunat	63	127	0	190
Metsäluhdat ja tulvametsät	5	14	0	20
Harjujen paahdeympäristöt	1	3	0	4
Maankohoamisrannikon monimuotoisuuskohteet	6	10	0	16
Puustoiset perinnebiotoopit	1	8	0	9
Kalkkikalliot ym.	1	0	0	1
Metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot	62	54	0	116
Muu	396	36	5	437
Pinta-ala yhteensä, ha	1368	826	12	2205

Taulukko 2.4. METSO-kohteiden hehtaari- ja kappalemäärät yhteensä vuosina 2005–2009.

	2009		Yhteensä 2005–2009	
	Ha	Kpl	Ha	Kpl
Hankinta valtiolle	1367	40	5854	258
Yksityiset suojelualueet	826	85	2074	243
Yhteensä	2193	125	7927	501

Metsähallitus on saanut valmiiksi esityksen monimuotoisuuden kannalta merkittävi- en suojelualueiden laajentamisesta 10 000 hehtaarilla. Metsätaloustyöstä pysyvästi suojeluun siirrettäviä kohteita on 104 ja ne sijaitsevat pääasiassa Etelä-Suomessa. Suojeluun on valittu pääasiassa nykyisiä suojelualueita täydentäviä, monimuotoisuuden kannalta keskeisiä aluekokonaisuuksia. Kohteiden valinnassa on hyödynnetty Metsähallituksen asiantuntijoita ja tietojärjestelmiä, luontojärjestöjen suojeluesityksiä sekä Helsingin yliopiston tutkijoiden kehittämää Zonation-ohjelmaa. Suojeluun valituista 104 kohteesta tullaan perustamaan suojelumetsiä ja ne siirtyvät pysyvästi pois metsätaloustyöstä. Suojelurajauksien pinta-ala on kaikkiaan 13 600 hehtaaria, josta 10 030 hehtaaria lasketaan uudeksi suojelupinta-alaksi.

Suurimmat yksittäiset kohteet Länsi-Suomessa ovat Kärppäjärvi (570 ha) Kuhmoisissa, Huminakangas (535 ha) Kinnulassa sekä Lakeisnevkangas (450 ha) Virroilla. Itä-Suomessa laajimmat alueet ovat Vieremän Talaskangas (600 ha) ja Kivimäensalo (650 ha) Joroisten ja Pieksämäen kunnassa. Kohteiden keskikoko on noin 100 hehtaaria. Projektissa laskettiin myös suojeltavien kohteiden arvo. Suojeluun siirtyvän 10 030 hehtaarin maapohjan ja puuston yhteenlaskettu arvo on 35 miljoonaa euroa. Kohteiden suojelu vähentää hakkuumahdollisuuksia 35 000 kuutiometriä vuodessa.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Suojelualueverkon kehittäminen on yksi rahoitukseltaan ja työtarpeiltaan mittavimmista toimenpiteistä, joita valtioneuvosto on periaatepäätöksessään esittänyt. Toimenpide on käynnistynyt valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Kohteita on tullut toistaiseksi hyvin tarjolle maanomistajien aloitteesta ja suojelun keinovalikoimalla on lähinnä pyritty turvaamaan luontoarvoja pysyvästi, joko yksityisiä suojelualueita perustamalla tai ostamalla kohteita valtiolle. Kohteiden tarjonta on ilmeisen runsasta, eikä rahoitusta ole toistaiseksi jäänyt käyttämättä. Elinympäristöjen jakauma näyttää tarjonnan keskittyvän runsaslahopuustoihin kangasmetsiin, joiden osalta myös kokonaistavoite on suurin. Kaikkia elinympäristötyyppejä on kuitenkin tullut jonkin verran tarjolle. Luultavasti tarjolle tuleviin elinympäristötyyppeihin voidaan haluttaessa vaikuttaa markkinointia kohdentamalla ja esim. tarjouskilpailujen avulla.

Toimenpiteen etenemistä on syytä seurata huolellisesti niin kohteiden laadun kuin käytännön toteuttamisen osalta. Valtioneuvoston asettamat tavoitteet koko METSO-kaudelle ovat varsin mittavat ja edellyttävät jatkossa toteuttajilta moninkertaista vuotuista työpanosta alkutilanteeseen verrattuna. Vuodesta 2010 lisääntyvän rahamäärän tulisi kasvaa edelleen vuosittain myös vuoden 2012 jälkeen, jotta näihin tavoitteisiin päästäisiin. Vuositasolla kohteiden hankintaan suunnattavan rahoituksen tulisi kasvaa noin kolmin- tai nelinkertaiseksi vuosien 2010–2012 suunnitellusta tasosta. Tavoitteiden saavuttamisen kannalta yhteistyö ELY-keskusten ja muiden METSO-toimijoiden, varsinkin metsäkeskusten ja metsänhoitoyhdistysten välillä on avainasemassa. Tätä yhteistyötä on pyritty edistämään alueellisin sopimuksin. Näihin yhteistyösopimuksiin kohdistuu suuria odotuksia toimintaohjelman edetessä. Luultavasti tavoitteen saaminen edellyttää myös viestinnän ja markkinoinnin huomattavaa lisäämistä nykytilanteeseen verrattuna sekä viestinnän keinovalikoiman kehittämistä. METSO-ohjelman arvioinnin yhteydessä on noussut esiin myös

vakava huoli henkilö- ja rahoitusresurssien riittävydestä ohjelmaa toteuttavassa aluehallinnossa. Samoin tarve alueellisen suunnittelun edistämisestä, jotta kohteiden ekologista kytkeytyneisyyttä voidaan parantaa, on noussut arvioinnissa esille yhtenä keskeisenä kehitystarpeena (Kappale 4.4, 4.8). Alueellisissa yhteistyöryhmissä olisi hyvä keskustella siitä, missä määrin kytkeytyneisyyttä voitaisiin edistää keskittämällä yhteistyössä luonnonsuojelulain ja kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisten keinojen markkinointia tietyille kohdealueille.

Metsähallituksen luontopalvelut ovat toteuttaneet yhteistyössä metsätalouden kanssa hyvin ja aikataulun mukaisesti valtioneuvoston periaatepäätöksessään asettamat tavoitteet 10 000 hehtaarin suojelemiseksi. Toimenpide on käytännössä saatu päätökseen. Metsähallituksen hyvää asiantuntemusta ja suunnittelutaitoa tulee mahdollisuuksien mukaan hyödyntää käynnissä olevien muiden METSO-toimenpiteiden tukena. Etenkin Metsähallituksen luontopalvelut on tarpeellista kytkeä tiiviisti alueellisten yhteistyöryhmien toimintaan mukaan, koska niiden vastuulle kuuluu yksityisten suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinta yhteisymmärryksessä maanomistajan kanssa sekä myös valtiolle oston kautta päätyvien alueiden hallinta ja luonnonhoitotoimet.

2.4

Monimuotoisuuden turvaaminen yksityismetsissä

2.4.1

Luonnonhoitosuunnitelma

Valtioneuvosto edellyttää, että

Maa- ja metsätalousministeriö kehittää tilakohtaisen luonnonhoidon suunnittelun mallia ja kannustimia luonnonhoitosuunnitelmien saamiseksi entistä laajempaan käyttöön.

Tilakohtainen metsäsuunnitelma laaditaan metsänomistajan metsien hoidolle ja käytölle asettamisen tavoitteiden ja toiveiden pohjalta. Mikäli metsänomistaja haluaa huomioida luontoarvot normaalia laajemmin, ne otetaan huomioon metsäsuunnitelmaa laadittaessa. Tilakohtainen metsäsuunnitelma laaditaan maanomistajan tilauksesta ja hänen kustannuksellaan. Tilakohtaisia metsäsuunnitelmia tuottavat toimijat kehittävät omia palvelujaan niiden kysynnän perusteella.

Kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun (kemera) lain nojalla (1093/1996) rahoitettavissa luonnonhoitohankkeissa muun muassa tehdään ja toteutetaan useamman tilan alueelle ulottuvia luonnonhoitosuunnitelmia. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio on kehittänyt malleja luonnonhoitohankkeisiin. Mallit ovat kaikkien toimijoiden käytettävissä.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Valtioneuvoston periaatepäätöstä on edistetty metsätalouden kehittämiskeskus Tapiossa osana metsäammattilaisille ja metsänomistajille suunnatun luonnonhoidon tuotteiden kehittämistä (Kappale 2.4.2). Luonnonhoidon piiriin on esimerkiksi otettu aiempaa laajempi joukko elinympäristöjä. Tapio järjestää runsaasti koulutusta aihepiiristä metsäammattilaisille. Yksi merkittävä monimuotoisuutta talousmetsissä turvaava lisäkeino on monimuotoisuuspolto.

Myös muut toimijat kuin Tapio ja metsäkeskukset ovat kehittäneet tilakohtaista luonnonhoidon suunnittelua. Tilakohtaisten metsäsuunnitelmien sisältöä ja toteutuksen laajuutta on tarpeen selvittää jatkossa tarkemmin osana METSO-ohjelman seurantaa, koska nykyisellään toimenpiteen merkitystä ohjelman toteutuksessa on vaikea tunnistaa.

2.4.2

Luonnonarvojen tuki talousmetsissä

Valtioneuvosto asettaa tavoitteeksi, että

Yksityismetsissä lisätään monimuotoisuutta turvaavia kohteita 82 000–173 000 hehtaaria vuoteen 2016 mennessä. Näihin kohteisiin sisältyy 400–800 kpl luonnonhoitohankkeita.

Maa- ja metsätalousministeriö selvittää vuoden 2008 aikana METSON aiheuttamat kestävänsä metsätalouden rahoituslain muutostarpeet sekä voitaisiinko yllämainittujen toimenpiteiden aiheuttamia kustannuksia korvata myös muissa kuin yksityisten omistamissa metsissä.

Kestävän metsätalouden rahoituksesta annetun lain (kemera) nojalla voidaan rahoittaa ympäristötukikohteita ja metsäluonnonhoitohankkeita. Ympäristötuki perustuu 10 vuoden jaksossa tehtäviin määräaikaisiin sopimuksiin. Metsäluonnonhoitohankkeissa elinympäristöjä ennallistetaan ja hoidetaan, eikä toimenpiteistä aiheudu kustannuksia metsänomistajille.

Ympäristötukea voidaan kohdentaa metsälain 10 §:n mukaisten elinympäristöjen ja METSO-ohjelman valintaperusteiden mukaisten elinympäristöjen monimuotoisuusarvojen turvaamiseen tai kehittämiseen luonnonhoidon avulla. Ohjelman käynnistyessä vuoden 2007 loppuun mennessä yksityismailta on ollut tiedossa yhteensä 85 059 hehtaaria metsälain 10 §:n mukaisia elinympäristöjä. Vuonna 2008 tehtiin metsätalouden ympäristötuella määräaikaisia turvaamissopimuksia 6 574 hehtaarin alalle ja rahoitusta tähän käytettiin 4,5 miljoonaa euroa. Vuonna 2009 ympäristötuella turvattiin elinympäristöjä yhteensä 6 627 hehtaaria ja tukea maksettiin 5,2 miljoonaa euroa. Tähän mennessä yli kaksi kolmasosaa ympäristötuesta on kohdentunut metsälakikohteisiin, mutta METSO-elinympäristöjen suhteellinen osuus ympäristötuesta on kasvanut vuonna 2009. Ohjelmassa vuosina 2008–2009 tehdyt ympäristötukisopimukset ja kohteiden jakautuminen eri elinympäristötyyppeihin on esitelty taulukossa 2.5.

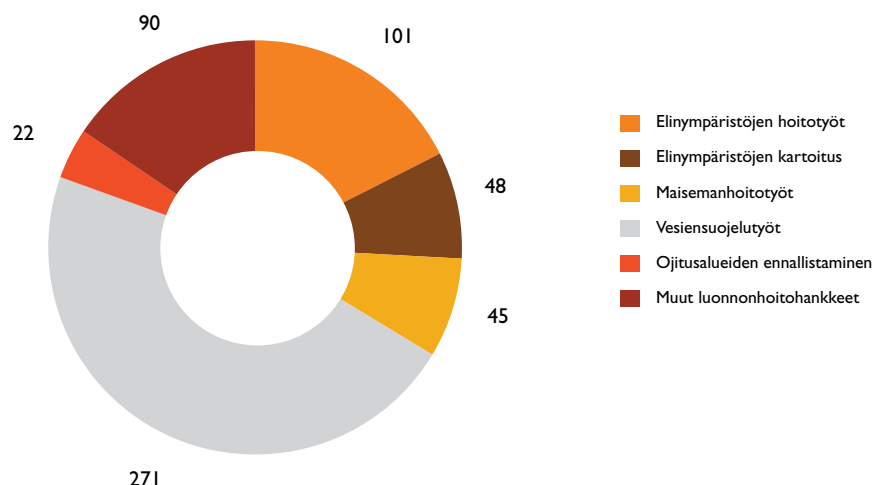
Taulukko 2.5. Kestävän metsätalouden rahoituslain perusteella solmitut ympäristötukisopimukset METSO-ohjelmassa 2008–2009 ja kohteiden jakautuminen eri elinympäristötyyppeihin.

Ympäristötukisopimukset METSO-kaudella 2008–2016			
Metsälain 10 §:n elinympäristöt	2008	2009	Yhteensä
Pienvedet	1 030	1 105	2 135
Rehevät korvet ja letot	373	248	621
Lehtolaikut	163	139	302
Kangasmetsäsaarekkeet	112	67	179
Rotkot ja kurut	1	12	13
Jyrkänteet alusmetsineen	20	50	70
Vähätuottoiset elinympäristöt	3 546	3 155	6 700
Yhteensä	5 244	4 776	10 021
METSO-elinympäristöt			
Lehdot	51	54	106
Runsaslahopuustoiset kangasmetsät	315	512	827
Pienvesien lähimetsät	204	176	380
Puustoiset suot	525	731	1 256
Metsäluhdut ja tulvametsät	51	32	83
Harjujen paahdeympäristöt	2	3	4
Maankohoamisrannikon metsät	40	55	95
Puustoiset perinneympäristöt	13	6	20
Kalkkivaikutteiset ja ultraemäksiset metsät	0	0	0
Muut metsäiset kalliot, jyrkänteet ja louhikot	128	282	410
Yhteensä	1 329	1 851	3 180
Ympäristötukisopimukset yhteensä 2008-	6 574	6 627	13 201

Metsäluonnonhoitohankkeita toteutettiin vuonna 2008 2,4 miljoonalla eurolla ja 2009 2,3 miljoonalla eurolla. Metsäkeskukset ovat vuosien 1997–2009 välisenä aikana toteuttaneet tai toteuttamassa (osa vielä kesken) noin 650 metsäluonnonhoitohanketta. Vesiensuojeluhankkeita on toteutetuista luonnonhoitohankkeista melkein puolet (Kuva 1). Seuraavaksi yleisimpiä ovat luonnonhoidon – kuten erityisten lajien elinympäristöjen hoidon suunnittelu, monimuotoisuudelle tärkeiden elinympäristöjen hoito kuten pienvesien kunnostaminen, ja ojitetun suon ennallistaminen sekä maisemanhoito. Kunnostamistoimet kohdistetaan luonnontilaltaan muuttuneisiin, mutta kunnostamiskelpoisiin pienvesiin.

Osana METSO-ohjelman valmistelua Tapiossa ja metsäkeskuksissa on kehitetty luonnonhoitohankkeiden tilastointia vaikutushehtaarien osalta. Hankkeiden vaikutushehtaarit arvioidaan hankesuunnitelmissa. Esimerkiksi vesiensuojeluhankkeiden vaikutuspinta-ala saadaan valuma-alueiden perusteella, joille hankkeissa kohdistuvat maastosuunnittelu tai rakenteiden toteutustyöt. Vuonna 2009 rahoitettujen uusien luonnonhoidon suunnitteluhankkeiden yhteinen vaikutuspinta-ala oli 76 000 ha. Tästä 70 000 hehtaaria on vesiensuojeluhankkeiden osuus. Luonnonhoitohankkeissa tehtyjen toteutustöiden vaikutuspinta-ala oli vastaavasti noin 25 000 ha, joka muodostui melkein kokonaan tehtyjen vesiensuojelurakenteiden vaikutuspinta-alasta.

Kuva 1. Luonnonhoitohankkeiden määrä hanketyypeittäin 1997–2008. (Lähde: Tapion tilastot)
Vuonna 2009 aloitettiin noin 70 uutta hanketta.

Taulukossa 2.6 on esitelty metsäkeskusten METSO-ohjelman mukaisten hankkeiden toteutuneet hehtaarit ohjelman aikana rahoitettujen uusien hankkeiden osalta.

Taulukko 2.6. Vuosina 2008–2009 rahoitettujen
METSO-elinympäristöjen hoitotöiden vaikutushehtaarit.

Lehtojen hoito ja kunnostus – maastosuunnittelu	130
Lehtojen hoito ja kunnostus – toteutustyöt	40
Pienvesien kunnostus – maastosuunnittelu	795
Pienvesien kunnostus – toteutustyöt	45
Suon ennallistaminen – maastosuunnittelu	165
Suon ennallistaminen – toteutustyöt	30
Paahdeympäristöjen hoito – maastosuunnittelu	510
Paahdeympäristöjen hoito – toteutustyöt	18
Muiden elinympäristöjen hoitotöiden – maastosuunnittelu *	3 930
Muiden elinympäristöjen hoitotöiden – toteutustyöt *	41
Yhteensä	5 703

*Hankkeessa kohteena useita elinympäristötyyppejä, monimuotoisuuspolto

Maa- ja metsätalousministeriö on rahoittanut jo METSO-ohjelman kokeiluvaiheesta lähtien valtakunnallisia metsäluonnonhoidon kehityshankkeita. Niissä valmistellaan mm. uusia luonnonhoidon toteutustapoja käytännön tarpeisiin sekä toteutetaan viestintää luonnonhoidosta. Toteuttajina ovat olleet etenkin metsäkeskukset, metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, metsäntutkimuslaitos ja Suomen ympäristökeskus. Rahoitustaso on ollut 2008–2009 runsas 300 000 euroa vuosittain. Vuodesta 2010 lähtien rahoitus on ollut avoimessa haussa. Rahoitus jatkuu myös METSO-kauden 2010–2012. Ohjelman toteutuksessa tarvitaan talousmetsien luonnonhoidon rahoituksen (kemera) lisäksi tehokkaita kehittämis- ja viestintätoimia, jotta yksityismetsien aktiivinen luonnonhoito saadaan muun vapaaehtoisen suojelun rinnalla nopeasti käyntiin. Hankeissa on toteutettu yhteistyössä eri toimijoiden kanssa elinympäris-

töjen hoito- ja kunnostus-luonnonhoitohankkeiden valtakunnallista kehittämistä, koulutusta ja viestintää. Yhtenä viestinnällisenä tavoitteena on, että metsänomistajat osaavat hyödyntää aktiivisesti kemera-lakiin sisältyviä luonnonhoidon rahoituksen kaikkia mahdollisuuksia. Hankkeissa on tehty mm. tiettyjen elinympäristöjen luonnonhoidon kehittämistä. Näihin kuuluvat esimerkiksi monimuotoisuuspoltojen edistäminen talousmetsissä, lehtojen hoito, paahdeympäristöjen hoito ja pienvesien kunnostus sekä puustoisten soiden ennallistaminen yksityismetsissä. Hankkeissa on edistetty myös tiedonsiirtoa ja kehitetty tietojärjestelmiä. Osaa metsäluonnonhoidon kehittämishankkeista on esitelty tarkemmin kappaleessa 2.12.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisen ympäristötuen kohdentaminen yksityismetsien monimuotoisuuskohteiden lisäämiseen on käynnistynyt hyvin ja etenee valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti metsäkeskuksissa. Koska rahoitustaso nousee vuonna 2010 aiempiin vuosiin verrattuna, on mahdollista, että vuotuisessa toteutuksessa päästään jo lähemmäs tavoitteita. Valtioneuvoston asettaman kokonaistavoitteen saavuttaminen edellyttää kuitenkin vuotuisen rahoitustason selvää nostoa nykyisestä noin kaksinkertaiseksi. Ympäristötukea käytetään METSO-ohjelman elinympäristöjen lisäksi muiden monimuotoisuudelle merkittävien metsälain 10 §:n elinympäristöjen turvaamiseen. Monet näistä kohteista täyttävät todennäköisesti hyvin myös METSON elinympäristöjen valintaperusteet, mutta etenkin osa vähätuottoisista elinympäristöistä ei kuulu ohjelman valintaperusteiden mukaisten elinympäristöjen piiriin. Lisärahoitusta tulisi kohdentaa kaikkiin ohjelman valintaperusteiden mukaisiin elinympäristöihin, joita ei saada riittävästi turvattua metsälain 10 §:n mukaisten kohteiden yhteydessä. Toimenpiteen seurannassa tulee selvittää tarkemmin METSO-ohjelman mukaisten kohteiden ja pelkkien 10 §-kohteiden ominaispiirteiden säilyttämisestä aiheutuvat toteutushehtaarit ja kustannukset.

Luonnonhoitohankkeiden tavoiteltu määrä 400–800 voidaan toteuttaa hyvällä suunnittelulla, koordinaatiolla ja kovalla työskentelyllä. Keskeistä on varmistaa riittävän henkilöstön osallistuminen metsäkeskuksissa hankkeisiin ja hyvien suunnittelukäytäntöjen kehittäminen. Toteutus on lähtenyt hyvin käyntiin, vaikka toteutushehtaareita on vielä melko vähän, on suunnitteilla olevia kohteita selvästi runsaammin. Vaikka useita monimuotoisuudelle tärkeitä elinympäristötyyppejä on hyvin mukana, tulisi kirjoa vielä lisätä.

Monimuotoisuutta lisääviä luonnonhoitohankkeita tulisi kytkeä suojelualueverkon kehittämiseen, esimerkiksi lisäämällä kytkeytyneisyyttä suojelualueiden välillä luonnonhoidon avulla tai parantamalla laadullisesti suojelualueiden lähiympäristön metsiä yksityismailla. Puustoisten soiden ja lettojen ennallistamisen määrää yksityismailla on tarpeen lisätä luonnonhoitotoissa. Ympäristötuen kohdentaminen luonnonhoidolla turvattaviin elinympäristöihin tulee tehdä mahdolliseksi. Mahdollisuuksia yhdistää monimuotoisuuden turvaamista vesiensuojeluhankkeiden yhteydessä tulee kehittää.

Selvityksessä kestävän metsätalouden rahoituslakia ei katsottu tarpeelliseksi soveltaa nykyistä laajemmin muihin kuin yksityisiin metsänomistajiin.

Metsälainsäädännön muutostarpeet

Valtioneuvosto edellyttää, että

Maa- ja metsätalousministeriö tarkistaa tutkimustiedon perusteella metsän hyönteis- ja sienituhojen torjuntaa koskevaa lainsäädäntöä vioittuneiden havupuiden poistamisen kynnsarvojen osalta.

Maa- ja metsätalousministeriö selkeyttää metsän hyönteis- ja sienituhojen torjuntaa koskevan lain ja metsälain välistä suhdetta metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi pitäen kuitenkin lähtökohtana sitä, että lahoppuun lisäämiseen tähtäävät toimenpiteet tulee suunnitella ja toteuttaa siten, ettei metsien terveyttä vaaranneta.

Maa- ja metsätalousministeriö jatkaa toimenpiteitä metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen tulkintojen yhdenmukaistamiseksi maan eri osissa.

Metsän hyönteis- ja sienituhojen torjunnasta annetun lain ja metsälain välisen suhteen selkeyttäminen ei ole toistaiseksi edennyt. Hallituksen esitys metsälakiin tehtäviksi muutoksiksi (HE 266/2009 vp.) on annettu eduskunnalle 4.12.2009. Esitykseen ei sisälly metsän hyönteis- ja sienituhojen torjunnasta annettua lakia eikä sen ja metsälain suhdetta koskevia muutosesityksiä. Metsälakiin esitetyt muutokset ovat pääosin perustuslaista johtuvia valtuussäännöksiä koskevia täydennyksiä ja täsmennyksiä.

Metsälain erityisen tärkeitä elinympäristöjä koskevia metsälain säännöksiä ei esitetä tässä yhteydessä muutettaviksi. Tarkempia säännöksiä elinympäristöistä ja niiden käsittelyn perusteista antaisi esityksen mukaan valtioneuvosto. Keskustelu metsänhoidon perusteista ja metsälain sisällöstä jatkui maa- ja metsätalousministeriö järjestämässä kutsuseminaarissa 27.1.2010. Metsälain erityisen tärkeitä elinympäristöjä koskevia säännöksiä ja tulkintalinjauksia on käsitelty metsäkeskusten neuvottelupäivillä sekä metsäkeskusten metsätaloustarkastajille järjestetyissä valtakunnallisissa koulutuksissa. Viimeisin koulutuskierros järjestettiin keväällä 2009. Alkuvuodesta 2010 järjestettiin hallintomenettelyyn ja metsätalouden oikeudellisiin kysymyksiin keskittyvä koulutus.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Tutkimustietoa vioittuneiden havupuiden poistamisen kynnsarvojen osalta on koottu jo aiemmin ja hyvät tiedolliset valmiudet tarkastaa sen perusteella metsän hyönteis- ja sienituhojen torjuntaa koskevaa lainsäädäntöä monimuotoisuutta paremmin turvaavaksi ovat olemassa (Metsätuhotyöryhmä 2003). Toimenpide ei kuitenkaan ole edennyt lain muutoksen osalta. On syytä pohtia, voitaisiinko monimuotoisuuden turvaamista edistää tietyissä poikkeustapauksissa (mm. pienialaiset myrskytuhot monimuotoisuudelle merkittävissä kohteissa) metsäasetuksen muutoksen tai pelkän ministeriön ohjeen avulla, koska metsälain muutos on toimenpiteenä raskas ja hitaasti etenevä.

Maa- ja metsätalousministeriö on ohjeistanut metsätalouden kehittämiskeskus Tapion ja Metsäntutkimuslaitoksen avustamana metsäkeskuksia metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen ja METSO-ohjelman luonnontieteellisten valintaperusteiden

mukaisten elinympäristöjen tulkinnassa ja rajaamisessa. Näiltä osin toimenpide etenee valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti.

2.5

Yhteistoimintaverkosto

Valtioneuvosto edellyttää, että

ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö luovat edellytykset luonnon monimuotoisuuden turvaamisen yhteistoimintaverkostoille.

Yhteistoimintaverkostoissa sovitetaan yhteen metsien suojelu, hoito ja muu käyttö. Verkostot perustuvat metsänomistajien yhteistoimintaan, ja niiden tavoitteena on toisiinsa kytkeytyvien metsien monimuotoisuuden ja sen hyödyntämiseen liittyvän elinkeinotoiminnan kehittäminen.

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö käynnistivät yhteistoimintaverkostohankehaun helmikuussa 2009. Hakemuksia saapui 15, ja rahoitettaviksi valittiin seuraavat seitsemän:

1. Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turva-
verkostoiksi (Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus)
2. Kuukkeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana
(Suomen luonnonsuojeluliitto ry)
3. Luonnonhoitoa liekillä (Metsäkeskus Kaakkois-Suomi)
4. Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu
(Varsinais-Suomen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus)
5. Männikkömetsät ja rantojen raidat – Keski-Suomen
yhteistoimintaverkosto (Keski-Suomen metsäkeskus)
6. Samarbete i Storskogen (Metsäkeskus Rannikko)
7. Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa
Tahkon matkailuun (Metsäkeskus Pohjois-Savo).

Valitut hankkeet edistävät monimuotoisuuden lisäksi taloudellista ja/tai sosiaalista kestävyyttä ja/tai kehittävät uudenlaisia toimintatapoja ja -kulttuuria. Hankkeet käynnistyivät syksyllä 2009 Pohjois-Karjalan hanketta lukuun ottamatta, joka suunnitelman mukaankin aloittaa toimintansa vuonna 2010. Osa hankkeista on vasta aloitusvaiheessa, osa pidemmällä hankesuunnitelmiansa toteuttamisessa. Hankkeet päättyvät vuosina 2011–2013. Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö rahoittavat hankkeita yhdessä. Rahoitus kolmen vuoden kaudelle on yhteensä noin 500 000 € ja hanketta kohden 49 000–99 000 euroa.

”Männikkömetsät ja rantojen raidat – Keski-Suomen yhteistoimintaverkosto”-hankkeessa suojellaan toisiinsa kytkeytyviä kokonaisuuksia ja edistetään luontomatkailua. Matkailua edistetään myös ”Tahkolta Kinahmin lehtoihin – lehtokeskuksesta vetovoimaa Tahkon matkailuun”-hankkeessa, jonka monimuotoisuustavoitteena on lehto-, suo- ja purokokonaisuuksien luontoarvojen turvaaminen. ”Luonnonhoitoa liekillä”-hankkeen tavoitteena puolestaan on hoitaa harjujen paahdeympäristöjä ja edistää kulotusluonnonhoitopalveluita.

Kokonaisvaltaista valuma-aluekohtaista suunnittelua kehitetään ”Metsätalouden luonnonhoidon yleissuunnittelu” -hankkeessa. ”Samarbete i Storskogen” -hankkeessa kehitetään metsänomistajien yhteistoiminnan mallialuetta. ”Ilmastonmuutos metsässä – rupilisko huippumalliksi, METSO turvaverkostoiksi” -hankkeessa turvataan metsäisiä pienvesi- ja kosteikkoverkostoja, joissa esiintyy rupiliskoja ja muita kosteikkojen eliölajeja. Kuukkelia ja muuta kuusivaltaisten metsien lajistoa suojellaan puolestaan ”Kuukkeli metsäluonnon suojelun monipuolistajana” -hankkeessa.

Luonnonsuojelulain (LSL) ja Kestävän metsätalouden rahoituslain (kemera) mukaisia sopimuksia tai muita vastaavia monimuotoisuustoimenpiteitä syntyi syksyn 2009 aikana yhdessä hankkeessa (Männikkömetsät ja rantojen raidat). LSL:n ja kemeran mukaisten toimenpiteiden lisäksi keinona käytettiin Metsähallituksen tekemiä luonnonhoito- ja ennallistamistoimenpiteitä. LSL:n keinoista sovellettiin pysyvää suojelua (1 sopimus) ja kemeran keinoista ympäristötukea (5 sopimusta). Yhteensä monimuotoisuustoimenpiteitä tehtiin 40 kuviolla. Kokonaispinta-ala oli 111,2 ha, joka jakautui melko tasaisesti pysyvän suojelun, ympäristötuen ja Metsähallituksen luonnonhoidon/ennallistamisen kesken. Pinta-alaltaan eniten oli runsaslahopuustoisia kangasmetsiä (45 ha), sitten puustoisia soita ja/tai soiden metsäisiä reunoja (noin 40 ha). Mukana oli myös lehtoja, pienvesien lähimetsiä, metsäluhtia ja/tai tulvametsiä, puustoinen perinnebiotooppi sekä muita monimuotoisuudelle merkittäviä metsäisiä kallioita, jyrkäniteitä ja/tai louhikoita. Valtaosa monimuotoisuustoimenpiteistä sijoittuu aiempien suojelualueiden läheisyyteen, mikä tukee tavoitteita kytkeytyvyyden lisäämisestä. Lisäksi kahdessa hankkeessa tehtiin inventointeja tai valmisteluja sopimusten solmimiseksi.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Toimenpide etenee valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Kaikki verkostohankkeet ovat käynnistyneet ja osassa on jo siirrytty käytännön toteuttamisvaiheeseen. Osassa hankkeista oli jo käynnistymisvaiheessa tietoa mahdollisista kohteista, kun taas toisissa kohteita inventoidaan ja myös kohteiden arviointitapoja kehitetään. Hankkeissa on mukana toimintaohjelman luonnontieteellisten valintaperusteiden mukaisia elinympäristöjä laajalti ja luonnonhoidollinen näkökulma on usein esillä. Hankkeet tuottavat hyvin monipuolisesti tietoa laajempien alueiden ja elinympäristöjen verkostojen tarkastelusta ja rakentamisesta. Verkostohankkeiden yksi suuri etu on siinä, että ne tuottavat kokemuksia paikallisten tahojen aktiivisesta toiminnasta monimuotoisuuden turvaamisen suunnittelussa ja käytännössä. Verkostohankkeista saatavia arvokkaita kokemuksia – niin onnistumisia kuin haasteitakin – tulee kerätä ja hyödyntää METSO:n keinojen kehittämisessä ja toimintaohjelman toteutuksessa. Hankkeiden huolelliseen raportointiin, tiedottamiseen ja viestintään tulee panostaa.

Luonnonarvojen kaupan organisointi ja yhteistyö

Valtioneuvosto edellyttää, että

Alueelliset ympäristökeskukset ja metsäkeskukset toteuttavat luonnonarvojen kauppaa yhteistyössä sidosryhmien kanssa luonnontieteellisten valintaperusteiden ja alueellisten painopisteiden mukaisesti vuosina 2008–2016.

METSO-ohjelman alueellisen toimeenpanon koordinoimiseksi ja toteutuksen seuraamiseksi alueelliset ELY-keskukset kutsuivat alueellaan kokoon yhteistyöryhmän. Ryhmän tehtävänä on mm.:

- määritellä konkreettisia alueellisia tavoitteita METSO-ohjelman toteuttamiselle ja keskustella työnjaosta eri toimijoiden kesken
- seurata METSO-ohjelman toimeenpanoa alueellaan
- suunnitella valtioneuvoston päätöksen mukaisten metsänomistajille tehtävien kohdennettujen tarjouspyyntöjen toteuttamista
- keskustella ympäristökeskuksen tai metsäkeskuksen esiin tuomien erityiskohteiden toteutuksesta.

Ryhmään kutsuttiin mukaan keskeiset ohjelman toimeenpanoon osallistuvat organisaatiot, joilla on hyvä alueellinen tuntemus ja joiden asiantuntemuksella voidaan katsoa olevan hyötyä ohjelman toimeenpanolle. Informaation välittäminen työryhmän työstä alueelliselle metsäneuvostolle voitaneen tarpeen mukaan järjestää metsäkeskuksen avulla.

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat laatineet elinympäristökohtaiset toteuttamisohjelmat ELY-keskuksille ja metsäkeskuksille. Alueelliset tavoitteet on tehty yleisellä tasolla ja niitä tarkennetaan alueellisten metsäohjelmien laadinnan yhteydessä yhteistyössä alueellisten yhteistyöryhmien kanssa (Taulukot 2.7 ja 2.8). Ministeriöt seuraavat alueellisten tavoitteiden toteutumista vuosittain.

Alueellisten metsäohjelmien 2010 tarkistamisen yhteydessä vuonna 2008 metsäkeskuksilta kysyttiin alustavia näkemyksiä METSO-ohjelman toteuttamisesta. Työtä jatketaan 2010 alkavassa alueellisten metsäohjelmien 2012–2015 laadinnassa. Alueellisiin metsäohjelmiin asetettavat METSO-tavoitteet laaditaan yhteistyössä alueellisten yhteistyöryhmien kanssa. Alueelliset metsäneuvostot käsittelevät esitykset alueellisista metsäohjelmista ja ohjelmista päätetään metsäkeskusten johtokunnissa.

Alueelliset METSO-yhteistyöryhmät on perustettu kaikkien ELY-keskusten alueella. Niissä ovat mukana METSO-ohjelmaa päävastuullisina toteuttavat ympäristö- ja metsäkeskukset, sekä kaikissa myös metsänomistajien liitot. Useimmissa yhteistyöryhmissä on vaihtelevasti mukana muita ohjelman toteuttajia, lähinnä luontojärjestöjen, metsäteollisuuden ja metsähallituksen edustajia. Kaikki yhteistyöryhmät ovat järjestäytyneet ja kokoontuneet ainakin kerran. Alueelliset yhteistyösopimukset ympäristökeskusten ja muiden ohjelman toteuttajien kanssa kattavat koko maan alueen metsänomistajien liitot ja metsänhoitoyhdistykset. Yhteistyösopimuksia on solmittu myös metsäkeskusten kanssa ja sopimusten teko jatkuu ohjelman kaikkien alueellisten toteuttajien kanssa edelleen vuonna 2010.

Taulukko 2.7. METSO:n elinympäristökohtaiset hehtaaritavoitteet ELY -keskusten ympäristökeskuksille 2008–2016. UUD = Uudenmaan ELY, VAR = Varsinais-Suomen ELY, KAS = Kaakkois-Suomen ELY, HAM = Hämeen ELY, PIR= Pirkanmaan ELY, KES = Keski-Suomen ELY, ESA= Etelä-Savon ELY, POS = Pohjois-Savon ELY, POK = Pohjois-Karjalan ELY, EPO = Etelä-Pohjanmaan ELY, POP = Pohjois-Pohjanmaan ELY, KAI = Kainuun ELY, LAP = Lapin ELY.

	UUD	VAR	KAS	HAM	PIR	KES	ESA	POS	POK	EPO	POP	KAI	LAP
Lehdot	900	600	200	500	400	300	300	400	400	300	50	100	200
Kangasmetsät	6 900	6 300	3 500	4 700	5 300	6 300	4 700	4 700	2 800	6 300	4 400	600	6 300
Pienvesien lähimetsät	400	200	200	200	300	400	300	300	200	400	200	100	500
Puustoiset suot	1 700	1 500	800	1 100	1 200	1 400	1 100	1 100	700	1 300	700	200	2 300
Metsäluhdut ja tulvametsät	190	250	40	130	130	70	50	50	30	130	80	+	130
Harjujen paahdeympäristöt	70	20	50	70	40	10	30	10	40	10	10	+	+
Maankohoamis-rannikon kohteet		100								2 700	1 200		1 000
Puustoiset perinnebiotoopit	40	20	10	20	20	10	10	10	10	+	+	+	+
Kalkkikalliot ja ultraemäksiset maat	40	60	10	10	+	+	20	20	20	+	+	+	20
Metsäiset kalliot yms.	700	900	300	100	100	+	200	100	100	100	+	+	+
	10 940	9 950	5 110	6 830	7 490	8 490	6 710	6 690	4 300	11 240	6 640	1 000	10 450

Taulukko 2.8. Minimitavoitteet metsäkeskuksittain eri METSO-elinympäristöille /MMM, kerneralla rahoitettavat kohteet 2008–2016.

	Ra (E-S)	Ra (Po)	LoS	H-U	KaS	Pir	E-Sa	E-Po	KeS	Po-S	Po-Ka	Kai	Po-Po	La	Yht.
Lehdot	700	500	900	2700	1600	1900	1400	400	800	1800	1100	200	700	300	15000
Kangasmetsät	1000	2000	3000	3000	2500	2500	3500	4000	3600	3500	3200	1000	4200	3000	40000
Pienvesien lähimetsät	150	150	150	150	150	250	200	200	200	400	350	350	750	1550	5000
Puustoiset suot; tavoitteet metsäkeskuksille	200	200	210	205	195	195	325	420	250	250	400	370	820	1170	5210
Korvet	120	120	130	130	120	120	200	120	150	150	200	250	500	1000	3310
Letot ja lettorämeet	30	30	30	25	25	25	25	50	50	50	50	70	70	70	600
Muut rämeet ja nevat	50	50	50	50	50	50	100	250	50	50	150	50	250	100	1300
Metsäluhdut ja tulvametsät	25	20	25	30	20	30	30	20	20	20	30	10	10	10	300
Harjujen paahdeympäristöt	20	10	20	30	20	20	10	5	10	15	20	5	10	5	200
Maankohoamis-rannikon kohteet	70	1450	200	0	0	0	0	150	0	0	0	0	900	230	3000
Puustoiset perinnebt.	20	10	30	30	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	190
Kalkkikalliot ja ultraemäksiset maat	10	1	10	10	1	1	5	1	1	10	10	10	10	20	100
Kallio-, jyrkäne- ja louhikkometsät	3500	600	2500	700	600	200	400	800	400	50	100	100	500	2400	13000
YHTEENSÄ /ha	5695	4941	7045	6855	5096	5106	5880	6006	5291	6155	5270	2055	7910	8695	82000

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Molemmat ministeriöt ovat määrittäneet yleiset elinympäristökohtaiset tavoitteet toimintaohjelmalle ja toimittaneet ne alueellisille METSO-ohjelman toteuttajille. ELY- ja metsäkeskukset käyvät läpi omia alueellisia tavoitteitaan, ja laativat niiden pohjalta kehitysehdotuksiaan oman alueensa tuntemuksen perusteella. Käytännön toteuttamiseen tarvittavaa yhteistyötä on edistetty jo monin tavoin, mm. yhteistyösopimuksin ja alueellisten yhteistyöryhmien perustamisella. Kaikki yhteistyöryhmät ovat käynnistäneet toimintansa ja alueellisia sopimuksia on solmittu jokaisella ohjelman hallinnollisella alueella. Metsäntutkimuslaitoksen tekemän metsänomistajille suunnatun kyselyn (Kappale 3.1) perusteella juuri metsänhoitoyhdistysten neuvot koetaan toivotuimmiksi METSO-informaation antajiksi metsänomistajalle. METSO-ohjelman arvioinnin (Kappale 4.5) perusteella yhteistyön henki ja valmius ohjelman toteuttamiseen vaikuttaa tällä hetkellä hyvältä toteuttajien kesken.

Toteuttamista tulee seurata tarkasti toimintaohjelman valtakunnallisen seurannan avulla ja valtakunnallista tukea tulee tarjota tarpeen mukaan toteuttajille mm. työhön kohdennettavien resurssien ja viestinnän osalta. Toimintaohjelman seurannan keskeisimpiä teemoja on se miten luonnonarvojen kauppaa käytännössä toteutetaan. Seurannassa tarvitaan tietoa mm. siitä, miten kohdennettuja tarjouspyyntöjä on tehty tai suunnitellaan tehtäväksi. Henkilö-, työaika- ja rahoitusresurssien riittävyyden ohella toimijoiden välisellä tiedonkululla ja oikein kohdennetulla viestinnällä on keskeinen osuus tavoitteiden onnistumisessa. Vuorovaikutuksen alueellisten toteuttajien, ministeriöiden ja METSO:n sidosryhmien välillä tulee olla sujuvaa ja avointa.

2.7

Luonnonhoitotoimet valtion talousmetsissä

Valtioneuvosto edellyttää, että

Metsähallituksen metsätalous toteuttaa valtion talousmetsien monimuotoisuutta edistäviä toimia yhteistyössä Metsähallituksen luontopalvelujen kanssa vuosina 2009–2016.

Metsähallitus laatii Metsähallituksen ympäristöoppaan linjausten mukaisesti luonnonvarasuunnittelun yhteydessä luonnon monimuotoisuutta painottavat metsien käytön suunnitelmat luonnonsuojelualueverkoston yhtenäisyyden ja kytkeytyneisyyden kannalta tärkeille alueille.

Metsähallituksen talousmetsissä luonnonhoitoa on toteutettu alue-ekologisen suunnittelun ja metsätalouden ympäristöoppaan periaattein. Erityishakkuumenetelmiä kuten pienaukko- ja säästöpuuhakkuuta on käytetty rajoitetun metsätalouden kohdealueiden hakkuissa, mm. monimuotoisuuden lisäämisalueilla ja suojelualueiden ja luontokohdekeskittymien lähiympäristössä. Metsien luontaisia häiriöitä jäljittelevien hakkuutapojen tutkimiseen on osoitettu kaksi laajaa tutkimusaluetta, Isojärvellä noin 700 hehtaaria ja Ruunaalla noin 1200 hehtaaria. Lisäksi on tehty luonnonhoidollisia kulutuksia. Kosteikkoelinympäristöjä on hoidettu soita ja kosteikkoja ennallistamalla. Tulevina vuosina jatketaan paahde-elinympäristöjen kartoitusta ja hoitoa.

Taulukko 2.9. Metsähallituksen talousmetsien luonnonhoitotoimenpiteiden työmäärät METSO-alueella vuosina 2008–2009. Erityishakkuiden pinta-aloja ei saatu raportoinnista eriteltyä vuodelta 2008.

Työlaji	v. 2008, ha	v. 2009, ha
Erityishakkuu		
- poimintahakkuu (erirak. metsä)	-	60
- pienaukkohakkuu 1)	-	204
- säästöpuuhakkuu	-	251
- muu erityishakkuu 2)	-	246
Luonnonhoidollinen kulutus	66	62
Kosteikkoelinympäristöjen hoito	186	114

1) Ilmoitettu käsittelyyn otettujen kuvioiden pinta-alana, pienaukkoa on noin 1/5 pinta-alasta

2) Ennallistamishakkuita, uudistuskypsän metsän väljennyshakkuita tms.

Vuonna 2009 valmisteltiin selvitystä korprien, lettojen ja puustoisten luhtien suojelun tilasta. Selvityksen perusteella tehdään johtopäätökset ja koostetaan tarpeelliset toimenpide-ehdotukset suojelun tilan parantamiseksi. Alustavien tulosten mukaan Metsähallituksen korvista on suojeltu METSO-alueella kaikkiaan 31 %, joko talousmetsien säästökohteina tai suojelualueilla. Monimuotoisuutta painottavien suunnitelmien laadinta suojelualueiden kytkeytyvyyden kannalta tärkeille alueille on aloitettu Länsi-Suomen ja Länsi-Lapin luonnonvarasuunnitelmien välitarkastusten yhteydessä. Metsätalous on valmistellut METSO-ohjelman toimenpiteitä yhteistyössä Luontopalvelujen kanssa.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Metsähallituksen metsätalous on käynnistänyt toimenpiteen valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Metsähallituksen talousmetsissä on käynnissä useita monimuotoisuutta edistäviä hankkeita. Toimenpiteen etenemistä tulee seurata ja arvioida toteutumista METSO:n seurannan jatkossa. Valtion talousmetsien monimuotoisuuden lisäämisestä saadut kokemukset tulee tarjota myös muiden metsänomistajaryhmien käyttöön.

2.8

Monimuotoisuuden turvaaminen kuntien virkistysmetsissä ja valtion retkeilyalueilla

Valtioneuvosto edellyttää, että

Ympäristöministeriö arvioi METSO:n kokeiluvaiheessa toimineen KuntaMETSO työryhmän kuntien metsiä koskevat toimenpide-esitykset ja selvittää niiden rahoitusmahdollisuudet yhteistyössä Suomen kuntaliiton kanssa vuosina 2008–2010.

Metsähallitus toteuttaa METSO-alueella sijaitsevilla valtion retkeilyalueilla luontoinventointien täydentämisen METSO:n luonnontieteellisten valintaperusteiden pohjalta ja laatii alueille uudet hoito- ja käyttösuunnitelmat vuosina 2008–2010.

Ympäristöministeriö on käynnistänyt yhteistyössä kuntaliiton kanssa KuntaMETSO-työryhmän toimenpide-esitysten tarkastelun vuonna 2010. Toimenpiteen on määrä valmistua vuoden 2010 loppuun mennessä.

Valtion retkeilyalueiden luontoinventointien menetelmistä valmistui syksyllä ohje ja inventointien maastotyöt on tehty Evolla, Teijossa ja Ruunaalla. Inventoinneista koostetaan yhteenvedo retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan yhteydessä. Kaikkien kolmen retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelmien uusiminen on alkanut syksyllä 2009 ja uusimisessa käytetään hyödyksi retkeilyalueiden kehittämisprojektin tuloksia ja linjauksia. Suunnitelmat valmistuvat 2010 loppuun mennessä.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

KuntaMETSON edistäminen on käynnistynyt valitettavan hitaasti. Kunnat ovat keskeisiä alueensa maankäytön ohjaajia ja ne tulisi saada kiinteästi mukaan METSO-ohjelman toteutukseen. KuntaMETSON etenemiseen tulee panostaa voimakkaasti toimintaohjelmaa toteuttavissa ministeriöissä, jotta työ saadaan päätökseen aikataulun mukaisesti. Toive markkinoida METSO-ohjelmaa kuntien päättäjille on tullut myös kuntatoimijoilta itseltään.

Valtion retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinta etenee valtioneuvoston periaatepäätöksen pohjalta. Toimenpiteen onnistuminen on syytä arvioida sen valmistuttua ohjelman seurannan yhteydessä.

2.9

Metsänomistajien neuvonta ja metsäammattilaisten koulutus

Valtioneuvosto edellyttää, että

Maa- ja metsätalousministeriö kehittää METSON toteutuksen tueksi metsänomistajien monimuotoisuusneuvonnan sisältöä ja kohdentamista ottaen erityisesti huomioon erilaisten metsänomistajien lähtökohdat ja tavoitettavuus. Samalla METSON keinojen tunnetuksi tekeminen kytketään osaksi kaikkea metsäneuvontaa.

Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö järjestävät METSOa toteuttaville henkilöille koulutusta ohjelman keinoista ja luonnontieteellisistä valintaperusteista sekä täydentävät metsäammattilaisten monimuotoisuusosaamista.

Monimuotoisuuteen liittyvää neuvontaa annetaan metsänomistajille osana muuta toimintaa muun muassa tilakäynneillä, metsäsuunnittelun yhteydessä ja luonnonhoitohankkeissa. METSO-ohjelma ja monimuotoisuus ovat olleet voimakkaasti esillä myös asiakaslehdissä ja messuilla. Monimuotoisuuteen liittyvää neuvontaa antavat metsäkeskukset, metsänhoitoyhdistykset ja ympäristökeskukset. Annetun neuvonnan vaikuttavuudesta kertoo, että kestävä metsätalouden rahoituslain (ympäristötuki ja luonnonhoitohankkeet) varat käytettiin vuonna 2009 kokonaan.

Metsänomistajakyselyn perusteella metsänhoitoyhdistykset ovat keskeisessä asemassa neuvonnan kannalta, sillä kaikkein luontevimmaksi tilanteeksi METSO-asioiden läpikäyntiin koettiin normaali asiointi metsänhoitoyhdistyksen neuvojan kanssa (Kappale 3.1).

Metsäkeskukset kehittävät uusia palveluita metsänomistajalle ja metsäalan toimijoille. Palvelut sisältävät metsänomistajille lähetettäviä tiedotteita sekä verkkopalvelun. Palvelujen kehittämisessä huomioidaan myös monimuotoisuuden turvaaminen. Palvelujen kehittämisen eri vaiheissa tuotteita on testattu metsänomistajilla.

Vuoden aikana on tuotettu mm. seuraavia neuvonta- ja koulutusmateriaaleja:

- METSO-luonnonhoitovideo
- Lehtojen hoito -video
- METSO-valintaperusteet -esite
- METSO:n keinot -esite
- METSO:n polku -sivuston aineistot
- erilaista opasmateriaalia (mm. purokunnostus, paahdeympäristöjen hoito)
- erilaista sähköistä esitemateriaalia
- Metsä-TV:n luonnonhoitoon liittyvät esittelyvideot

METSOa toteuttaville henkilöille järjestettiin ohjelman keinoista ja luonnontieteellisistä valintaperusteista noin 20 koulutustilaisuutta vuonna 2009. Koulutuksiin osallistui yhteensä 1500 toimihenkilöä metsäkeskuksista, ympäristökeskuksista, metsänhoitoyhdistyksistä ja muista metsäalan organisaatioista. Koulutusten aineisto on julkaistu METSO:n polku -sivustolla. Metsäammattilaisten monimuotoisuus osaamisen täydentämiseksi on kehitetty luonnonhoitotutkinto. Luonnonhoitotutkinto uudistettiin syksyllä 2008 luonnonhoitokortiksi. Uusimuotoisen luonnonhoitokortin on suorittanut 734 henkilöä. Luonnonhoitotutkinnon on suorittanut 1997–2007 yhteensä 8179 metsäammattilaista.

Tampereen ammattikorkeakoulu järjestää Metsäluontoneuvojan erikoistumisopin-
tokoulutusta, joka on suunnattu metsäalan luonnonhoito- ja neuvontatehtävissä toimiville ammattilaisille ja se antaa valmiudet METSO-ohjelman käytännön toteuttamiseen. Kiinnostus opintoja kohtaan on ollut suurta ja vain noin puolet hakijoista on voitu ottaa kurssille. Ensimmäinen metsäluontoneuvojakoulutus aloitettiin syksyllä 2008 (20 metsä- ja ympäristöalan ammattilaista) ja syksyllä 2010 aloittaa jo kolmas ryhmä. Kaikki kursseille otetut työskentelevät metsä- tai ympäristöalan organisaatioissa ja hyödyntävät oppimaansa suoraan omassa työssään.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Toimenpide on toteutettu valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Metsänomistajille on tuotettu runsaasti tiedotusmateriaalia ja koulutusta on järjestetty hyvin metsä- ja ympäristöammattilaisille. Tarve tiedotusmateriaalin tuottamiseen, metsänomistajien neuvonnan kehittämiseen ja koulutukseen järjestämiseen on kuitenkin jatkuva, koska uusia toteuttajia tulee mukaan koko ajan. Myös jo koulutetun henkilöstön tiedollisia valmiuksia on hyvä pitää yllä ja lisätä ajoittain. Koulutukseen ja tiedotusmateriaalin tuottamiseen on syytä varata jatkossa METSO-ohjelman tuntevaa henkilöstöä ja varmistaa riittävä rahoitustaso.

Ohjelmaan liittyvää koulutusta järjestetään myös ministeriöiden tuottaman tarjonnan lisäksi sidosryhmien ja muiden ohjelmaa toteuttavien tahojen toimesta. Myös tämän koulutuksen laajuutta ja vaikuttavuutta olisi syytä tarkastella toimintaohjelman seurannan yhteydessä.

2.10

Viestinnän toteuttaminen

Valtioneuvosto edellyttää, että

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö valmistelevat yhteistyössä METSON viestintämateriaalin ja viestinnän sisällön. Viestinnän suunnittelussa ja sen toteuttamisessa ne käyttävät hyväksi sidosryhmien asiantuntemusta.

METSO-ohjelmalle perustettiin 29.8.2008 viestintäryhmä, jossa on ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön edustajia, niin tiedottajia kuin asiantuntijoita. Ryhmä on kokoontunut noin joka toinen kuukausi suunnittelemaan, koordinoimaan ja seuraamaan METSO-viestintää.

Ryhmä teki joulukuussa 2008 viestintäsuunnitelman, joka suuntaa ministeriöiden yhteistä METSO-viestintää. Suunnitelmaan kirjattiin kohderyhmät, yhteistyökumppanit, ydinviestit ja viestintäkanavat. Viestinnän pääasiallinen kohderyhmä ovat suunnitelman mukaisesti yksityiset metsänomistajat, joita pyritään saamaan tietoiseksi ohjelman tarjoamista mahdollisuuksista ja harkitsemaan metsiensä monimuotoisuuden suojelua METSO-ohjelman avulla.

Viestintäsuunnitelmassa korostetaan yhteistyötä paikallistason organisaatioiden kanssa. METSO-viestintää suunniteltiin valtakunnallisen METSO-seminaarin yhteydessä pidetyssä viestintätyöpajassa Tampereella 2.4.2009. Tilaisuuteen osallistui noin 30 henkeä. Mukana oli myös kokeilukaudella METSO-ohjelman parissa toimivia henkilöitä, joilta kuultiin niin onnistumisista kuin epäonnistumisista sekä toiveita tulevista.

Ohjelman visuaalisuus uudistettiin vuoden 2008 lopulla. Tunnusta uudistettiin, ja sen visuaalisuus jatkuu muissa viestintätuotteissa, kuten internetsivuilla ja uudessa kalvopohjassa.

METSO-ohjelmalle avattiin huhtikuussa 2009 uudet verkkosivut osoitteeseen www.metsonpolku.fi. Verkkosivuja ylläpitävät yhteistyössä YM ja MMM. Suomenkielisen sivuston lisäksi ohjelmalle tehtiin kesän 2009 aikana ruotsin- ja englannin-

kieliset rinnakkaissivut, joiden suoraosoitteet ovat www.metsonpolku.fi/sv ja www.metsonpolku.fi/en.

Sivusto on pyritty tekemään sellaiseksi, että myös yksityinen metsänomistaja voisi sen kautta löytää tietoa mahdollisuudesta suojella metsäänsä. Sivustolla on lisäksi ajankohtaisjuttuja, koulutus-infoa sekä perustietoa ohjelmasta ja sen avulla suojeltavista metsäisistä elinympäristöistä.

Vuoden 2009 aikana myös METSO-uutiskirje uudistettiin. Uusi uutiskirje ilmestyy sähköisenä neljä kertaa vuodessa. Ensimmäinen numero ilmestyi elokuussa 2009.

Luonnontieteellisistä valintaperusteista valmistui julkaisu (METSO:n valintaperustetyöryhmä 2008) ja esite, joita painettiin suomeksi ja ruotsiksi. Esitettä jaettiin mm. alueellisiin ympäristökeskuksiin, Metsäkeskuksiin ja sidosryhmille. Lisäksi tehtiin esite METSO-ohjelman toteutuskeinoista.

Ympäristöministeriön tarjouskilpailun kautta valittiin METSO-viestinnän sisällöntuottajaksi Tulevaisuus Oy, joka on vuoden 2009 ajan tehnyt uutiskirjettä ja internetsivuille ajankohtaisjuttuja. Tulevaisuus Oy on pyytänyt ja saanut METSO-yhdyshenkilöiltä juttuideoita ja ajatuksia viestinnän kehittämiseen.

METSO-ohjelmaan liittyvistä tiedotteista valtaosa on lähtenyt ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön yhteistiedotteina. Ohjelmasta löytyy tietoa myös Metsäntutkimuslaitoksen, Metsähallituksen, Tapion ja Suomen ympäristökeskuksen internet-sivuilta.

Syyskuussa valmistuneen mielipidetiedustelun mukaan 31 % suomalaisista on kuullut METSO-ohjelmasta. Itä-Suomessa asuvien vastaajien osalta luku oli peräti 46 %. Tulokset selviävät Metsä ja Puu 2009 -tutkimuksesta, jonka Taloustutkimus Oy teki Suomen Metsäyhdistyksen toimeksiannosta. METSO-kysymys oli tutkimuksessa mukana ympäristöministeriön toimeksiannosta. Metsäntutkimuslaitoksen syksyllä 2009 toteuttaman laajan metsänomistajakyselyn mukaan 43 % metsänomistajista tuntee ohjelman jollain tapaa (Luku 3.1).

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

METSO-ohjelman viestinnän valmistelu on käynnistynyt valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Viestinnän yhteydessä on tuotettu monipuolisesti tietoa ohjelmasta ja sen toteuttamisesta. Esimerkiksi maanomistajille ja toteuttajille suunnatut esitteet toimintaohjelman valintaperusteista sekä toteutuskeinoista on todettu käytännön toimijoiden palautteen perusteella hyvin toimiviksi. Viestinnän kehittämisen yhteydessä on saatu luotua uusi internetsivujen pohja sekä tuotettua sinne monipuolista sisältöä.

Viestinnällä on keskeinen merkitys vapaaehtoisuuteen perustuvan toimintaohjelman toteuttamisessa. METSO:n tuntevat 43 % metsänomistajista ovat saaneet tietonsa toimintaohjelmasta lähinnä erilaisten viestinten välityksellä (Kappale 3.1.). Koska tutkimusten perusteella selvästi yli puolet suomalaisista metsänomistajista ei ole vielä kuullut METSO-ohjelmasta tai tunne toimintaohjelman keskeistä sisältöä, on selvää, että viestintäponnistuksia tulee lisätä ja miettiä miten niitä voidaan parhaiten kohdentaa. Viestintää tulee kehittää niin valtakunnallisesti yleistä tietämystä lisäävänä viestintänä kuin tukemaan ohjelman alueellisia toteuttajia mm. edistämällä kohdennettua alueellista viestintää tietyille metsänomistajaryhmille. Myös kansainvälistä englanninkielistä viestintää on syytä kehittää, koska toimintaohjelmaa kohdistuu

laajaa eurooppalaista mielenkiintoa. Viestintään tulee sitouttaa riittävästi toimintaohjelman, sekä maanomistajien ja toteuttajakentän tarpeet tuntevia henkilöitä sekä ainakin yksi tai useampi viestintää päätoimenaan toteuttava tiedottaja. Viestinnän toimivuutta ja vaikuttavuutta tulee seurata sekä kehittää. Sidosryhmien tekemää viestintää tulee hyödyntää nykyistä enemmän kun markkinointia suunnataan eri kohderyhmille.

2.11

Tietopohjan parantaminen

Valtioneuvosto edellyttää, että

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö jatkavat METSO:n toteuttamista ja arviointia palvelevaa tutkimusta.

METSO:n kokeiluvaiheessa oli käynnissä runsaasti toimintaohjelmaa tukevia tutkimushankkeita, joista laajin oli MOSSE-tutkimusohjelma (Horne ym. 2006). Osa tutkimushankkeista on jatkunut toimintaohjelman käynnistymisvaiheessa. Esimerkiksi 'Metsien monimuotoisuuden turvaamisen keinot ja yhteiskunnalliset vaikutukset'-tutkimusohjelma (TUK) 2005–2010 on tuottanut runsaasti tietoa METSO:n tarpeisiin ja selvittänyt jatkotutkimustarpeita. Metlassa käynnistettiin vuoden 2009 alussa kolme MMM:n rahoittamaa (500 000 €/v) 2–4 -vuotista METSO-tutkimushanketta. Hankkeissa kootaan käytännön seurantatietoa METSO-ohjelman toimenpiteiden toteutuksesta ja tuloksista, kartoitetaan METSO-kohteilta helposti mitattavia rakennepiirteitä sekä näistä riippuvaista uhanalaista ja silmälläpidettävää lajistoa, tuotetaan tietoa METSO-ohjelmassa määriteltyjen tärkeiden elinympäristöjen kaltaisten metsien määrästä ja alueellisesta jakautumisesta, kehitetään metsien monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvää päätöksenteon tukea metsänomistajille sekä tutkitaan metsien luontaista häiriödynamiikkaa mukailevien metsänkäsittelymallien mahdollisuuksia turvata metsälajiston monimuotoisuutta talousmetsissä.

Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelman (PUTTE) toinen kausi alkoi 2009. Tutkimusohjelmaan valittiin toukokuussa kymmenen 1–3 -vuotista hanketta. YM rahoittaa tutkimusohjelmaa noin 300 000 eurolla vuosittain. Ohjelman verkkosivut hanke-esittelyineen päivitettiin uuden kauden myötä. Yli 900 lajia käsittävä Suomen kääväkkäiden ekologia, levinneisyys ja uhanalaisuus -teos julkaistiin (Kotiranta ym. 2009). Ensimmäisen PUTTE -kauden tulosten ansiosta eliötyöryhmien vuoden 2009 aikana tekemään uhanalaisarviointiin saatiin mukaan kokonaan uusia eliöryhmiä ja yhteensä tuhansia uusia lajeja huonosti tunnetuista eliöryhmistä. Lisäksi tietopohja on parantunut monien aiemmin arvioitujen eliöryhmien osalta merkittävästi lajien levinneisyyden, runsauden ja elinympäristövaatimusten osalta. Uhanalaismietintö julkaistaan loppuvuodesta 2010. Myös osa ympäristöministeriön rahoittamista tutkimus- ja kehityshankkeista on suoraan METSO-ohjelmaa tukevia.

Maa- ja metsätalousministeriön yhteistutkimusvaroilla pyritään tuottamaan ohjelman tavoitteiden kannalta välttämättömiä perustietoja sekä tietoa toimenpiteiden seurantaan ja kehittämiseen. Vuonna 2009 käynnistetyt viisi 3–4 -vuotista hanketta tukevat erityisesti METSO-tutkimusta talousmetsissä. Hankkeissa tutkitaan häiri-

ödynamiikkamallia talousmetsien käsittelyssä, energiapuun korjuun vaikutuksia lahottaja- ja sienijuurisieniin, metsien monimuotoisuuden suojelun kustannustehokkuutta, oppivia verkostoja metsien monimuotoisuuden hoidossa sekä metsien ekosysteemipalveluiden yhteensovittamista yhteistoimintaverkostoissa. MMM rahoittaa hankkeita noin 200 000 eurolla vuosittain. Lisäksi MMM käynnisti avoimen haun valtakunnallisista hankkeista, jotka tukevat metsien ympäristönhoitoa ja biologisen monimuotoisuuden säilyttämistä (Kappale 2.4.2). Hankkeilla etsitään keinoja METSO-ohjelman toteutukseen ja tavoitteisiin pääsemiseen talousmetsien osalta.

Yhteensä ohjelmaa tukevaan tutkimukseen on panostettu noin miljoona euroa vuodessa 2008–2009.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Toimenpide on toteutettu valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Ministeriöt rahoittavat useita tutkimushankkeita, jotka palvelevat METSO-ohjelman toteuttamisen seuranta- ja joita voidaan hyödyntää toimenpiteiden arvioinnissa sekä tarvittaessa uudelleen kohdentamisessa. Osa hankkeista tuottaa uutta merkittävää perustietoa metsälajistosta. Tutkimus osoittaa ohjelman tavoitteiden tarpeellisuuden ja osaa tutkimuksista voidaan hyödyntää suoraan mm. luonnontieteellisten valintaperusteiden tarkastelussa. Tutkimusten tulokset on tarpeen ottaa tarkasteluun seuraavan ohjelman rahoituskauden valmistelussa. Tutkimushankkeita ja niiden tuottamia tuloksia on syytä hyödyntää myös ohjelman viestinnässä.

2.12

Metsien monimuotoisuuden tilan seurannan, tietojärjestelmien ja tilastoinnin kehittäminen

Valtioneuvosto edellyttää, että

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö kohdentavat voimavaroja metsien monimuotoisuuden tilan seurantatietojen kokoamiseen, jalostamiseen ja yhteisraportointiin sekä parantavat luonnon monimuotoisuutta koskevien tietojärjestelmien yhteensopivuutta ja varmistavat tiedonkulun METSON kohteista.

Ympäristöministeriö parantaa luonnonsuojelualueiden lajisto- ja luontotyyppitietojen tiedonhallintaa osana luonnonsuojeluhallinnon tuottavuusohjelmaa.

Metsähallitus seuraa suojelualueiden ennallistamisen ja luonnonhoidon ekologisia ja taloudellisia vaikutuksia.

Metsäntutkimuslaitos kehittää metsien suojelualue-tilastointia erityisesti kuntien metsien, kuntakohtaisen tilastoinnin ja kansainvälisen vertailukelpoisuuden osalta.

Ympäristöhallinto on avannut OIVA ympäristö- ja paikkatietopalvelun internetissä. Palvelun kautta löytyvät koko Suomen kattavina paikkatietoaineistoina muun muassa Natura 2000, luonnonsuojelualueet, luonnonsuojeluohjelmat ja pohjavesialueet. Palvelussa on myös tietoja valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaisista lajeista, silmälläpidettävistä lajeista, direktiivilajeista sekä eräistä muista ympäristöhallin-

nossa seurattavista lajeista. Lajitieto-osa sisältää tietoja muun muassa lajien uhanalaisuudesta, tuntomerkeistä, levinneisyydestä ja elinympäristövaatimuksista. Palvelun kautta ei saa uhanalaisten lajien havainto- ja havaintopaikkatietoja.

Metsätalouden kehittämiskeskus ja metsäkeskukset ovat Suomen ympäristökeskuksen ja alueellisten ympäristökeskusten kanssa kehittäneet ja testanneet pilottialueella uhanalaisten lajien tietojen siirtoa. Liito-orava tietojen siirtäminen metsäkeskuksen käyttöön perustuu lainsäädäntöön. Käytössä olevassa liito-oravatietojen siirrossa on kehitettävää. Vuoden 2009 aikana on selvitetty vaihtoehtoja erilaisiin teknisiin tiedonsiirtoratkaisuihin. Myös uhanalaisten lajien tietosuojakysymykset ovat olleet selvitysten alla. Uhanalaisten lajien tietokantaan liittyviä teemoja käsitellään myös luvussa 2.13.

Metla kehittää metsien suojelutilastointia ja kerää tietoja vuosittain (<http://www.metla.fi/metinfo/tilasto/suojelu>).

Metsäkeskukset ja Tapio kehittävät luonnonhoitohanketoimintaa varten paikkatietojärjestelmää. Järjestelmän avulla voidaan paremmin hyödyntää aiemmin kerättyä ja hankkeissa tuotettava tieto luonnonhoidon suunnitteluun ja metsänomistajien neuvontaan.

Tapio kokoaa vuosittain tilastotietoa yksityismetsätaloudesta Tapion vuositilastoiksi. Metsien monimuotoisuutta kuvaavia tietoja on kerätty metsälain erityisen tärkeistä ja muista arvokkaista elinympäristöistä, Kestävän metsätalouden rahoituslain ympäristötuesta ja metsäluonnonhoitohankkeista. Näitä tietoja käytetään osana suojelualueilastointia. Ympäristötukitilaston sisältöä ollaan tarkentamassa ja kehittämässä METSO-ohjelman tarpeisiin ja luonnonhoidon vaikuttavuuteen. Metsäluonnonhoitohankkeiden osalta ongelmana on ollut hankkeiden pinta-alatietojen saanti. Pinta-alan arviointia pyritään yhtenäistämään. Tiedot pyritään saamaan olemassa olevista järjestelmistä.

Metsähallitus on jatkanut suojelualueiden ennallistamisen ja luonnonhoidon ekologisen seurantaverkon perustamista ja julkaissut seurantoihin liittyvät oppaat. Ensimmäiset seurantaverkostoista kerätyt aineistot ovat analysoitavana Jyväskylän yliopiston tutkijoilla. Ennallistamisen ja luonnonhoidon taloudellisia vaikutuksia on seurattu yhteistyössä Metsäntutkimuslaitoksen kanssa.

Metsäntutkimuslaitos julkaisi elokuussa 2009 viimeisimmän tilaston metsien suojelupinta-aloista tilanteesta 31.12.2008. Keskeiset tiedot esitetään aiheesta ilmestyneessä Metsätilastotiedotteessa, yksityiskohtaiset tiedot ovat saatavilla Metlan web-sivuilla Metinfo Tilastopalvelussa (maksuttomat avoimet palvelut). Tilasto perustuu pääosin Metsien suojelun luokittelun ja tilastoinnin yhtenäistämistyöryhmän (SUTI) vuonna 2002 laatimiin tilastointiperiaatteisiin. Tilastoa on kehitetty tarkentamalla tiedon alueittaisuutta sekä lisäämällä tilastoon uusia suojelualueityyppejä (mm. METSO-ohjelman kokeiluvaiheessa 2002—2007 suojellut alueet).

Erityistapaukset

1) Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien tilastointi

Kuntien omistuksessa on Suomen metsätalousmaasta vain 2,1 prosenttia eli noin 550 000 hehtaaria, mikä kattaa sekä talousmetsät että suojellut metsät. Kuntien metsistä suojelutilastoihin sisältyvät lakisääteisesti suojellut metsät; tilaston ulkopuolelle jäävät muut käyttörajoitusten alaiset alueet. Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien pinta-aloista ei ole tällä hetkellä saatavilla keskitetysti kattavia tietoja. Tietoja näistä metsistä koostetaan Jyväskylän yliopiston LIPAS- (Suomalaisten liikuntapaikkojen tietopankki) ja Suomen ympäristökeskuksen VIRGIS- (Luonnon virkistyskäyttömahdollisuuksien paikkatietoaineisto) paikkatietoaineistoihin. Aineistojen kattavuus aluemaisten tietojen osalta on tällä hetkellä erittäin puutteellinen.

2) Suojelualueiden tilastointi kunnittain

Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ja Metsähallituksen paikkatietoaineistot kattavat yli 90 prosenttia suojeltujen metsien pinta-aloista. SYKE:n aineistoon sisältyvät myös tiedot Metsähallituksen mailla olevista lakisääteisistä suojelualueista. Paikkatietoaineistoista on mahdollisuus tuottaa kuntakohtaista metsien suojelualuetietoa. Paikkatietoaineistoihin sisällyttämistä tiedoista valtaosa on lisäksi tilastoitu tai ainakin mahdollisuus tilastoida kunnittain. Metla saa ja tuottaa metsien suojelualuetiedot metsäkeskusten aluejaolla. Kuntakohtaisen tiedon tuottaminen nykyresurssein ei ole mahdollista.

3) Suojelutilastojen kansainvälinen vertailukelpoisuus

Metsien maittaisia suojelupinta-aloja on vertailtu parhaiten Euroopassa sovelletulla MCPFE-luokituksella (Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe), jonka mukaiset yhtenäistetyt maittaiset pinta-alat päivitettiin viimeksi 2007. MCPFE-luokitukset pinta-alat eroavat Metlan tuottamista kansallisista tiedoista johtuen erilaisesta metsän määritelmästä, luokituseroista, luokituksen ajankohdasta ja tiedon lähteestä (= valtakunnan metsien inventointi).

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Moniosaista toimenpidettä on lähdetty toteuttamaan laaja-alaisesti valtioneuvoston periaatepäätöksen pohjalta. Käynnistettyjen toimenpiteiden tulosten saatavuus METSO-ohjelman toimijoille tulisi tehdä helpoksi. Raportointia ja viestintää toimenpiteiden edistymisestä ja tuloksista on syytä kehittää ja selkeyttää nykyisestä.

Luontotyyppi- ja lajistoinventoinnit

Valtioneuvosto edellyttää, että

Metsähallitus saattaa valmiiksi METSOalueen luonnonsuojelualueiden luontotyyppi-inventoinnit sekä jatkaa ja laajentaa nykyisiä lajistoinventointeja luonnonsuojelualueilla ja selvittää mahdollisuudet toteuttaa inventointeja myös talousmetsissä.

Metsähallitus tekee hallintaansa siirtyvillä Metsäntutkimuslaitoksen mailla alue-ekologisen tarkastelun ja luontoarvojen inventoinnin; työ käynnistyy vuonna 2008.

Metsähallitus kerää perustiedot METSOohjelmassa suojeluun tulevilta uusilta alueilta.

Suomen ympäristökeskus huolehtii uhanalaisten lajien esiintymätietokannan ylläpidosta ja päivittämisestä sekä tietojenvaihdosta osana viranomaisyhteistyötä.

Metsähallitus on jatkanut luontotyyppi-inventointien toteuttamista Metsähallituksen hallinnassa olevilla valtion suojelualueilla 28 000 hehtaarin ja yksityisillä suojelualueilla 17 400 hehtaarin pinta-alalla. Lisäksi Metsähallitus on kehittänyt ja jatkanut luonnonsuojelualueiden lajistokartoituksia. Lajistokartoituksia on kohdennettu erityisesti luonnonhoitokohteille, järeää haapaa kasvaviin metsiin ja lehtoihin. Keskeisiä kartoitusten lajiryhmiä ovat olleet käävät, jäkälät, sammalet, kovakuoriaiset ja nilviäiset. Metsävaltaisilla Natura-alueilla on aloitettu lintujen linjalaskentojen täydennykset vuonna 2009. Kartoitusohjeistusta on kehitetty edelleen. Kartoituksissa kertynyttä tietoa on hyödynnetty suojelualueiden hoidon ja käytön suunnittelussa sekä merkittävästi myös meneillään olevassa lajien uhanalaisuusarvioinnissa. Tulevaisuuden kehittämishaasteena on kasvavien lajistokartoitusaineistojen tiedonhallinnan parantaminen. Selvitystä talousmetsien lajistokartoitusten mahdollisuuksista ei ole tehty. Talousmetsäalueiden uhanalaisten ja muiden suojelun kannalta merkittävien lajien esiintymien nykytilaa on selvitetty jonkin verran maastotarkastuksin ja seurannoin sekä kartoitettu tutkimushankkeiden yhteydessä. Luontotyyppi-inventoinnin ja lajistokartoitusten tuloksi vuosina 2008–2009 esitellään taulukossa 2.10.

Taulukko 2.10. Luontotyyppi-inventoinnin ja lajistokartoitusten tunnuslukuja vuosina 2008–2009. Tuoreet uhanalaishavainnot tarkoittaa ympäristöhallinnon Eliölajit-tietojärjestelmään Metsähallituksessa tallennettuja uhanalaisten ja muiden suojeltavien lajien havaintotietoja, joissa havainto on tehty tallennusvuonna tai sitä edeltävänä vuonna. MHSA = Metsähallituksen hallinnassa olevat suojelualueet, YSA = yksityisten maanomistajien suojelualueet.

Tunnusluku	2008	2009	Yhteensä
Luontotyyppi-inventointi:			
- Pinta-ala, ha, MHSA	16 800	11 220	28 020
- Pinta-ala, ha, YSA	10 600	6 800	17 400
- Kustannukset, €, MHSA	233 000		
- Kustannukset, €, YSA	217 000		
Lajistokartoitukset:			
- Tuoreita uhanalaishavaintoja, MHSA	1 400	2 500	3 800
- Tuoreita uhanalaishavaintoja, YSA	180	250	430
- Lajiryhmä- ja kohdekohtaisia kartoituksia, lkm	140	150	290
- Maastotöiden pinta-ala, ha	ei arvioitu	1 900*	> 1 900
- Kustannukset, €, MHSA	454 000	**	
- Kustannukset, €, YSA	85 000	**	

* Alustava arvio, tarkentuu aineistojen digitoinnin myötä

** Vuoden 2009 kustannustiedot puuttuvat vielä, niillä täydennetty raportti toimitetaan myöhemmin

Metsähallituksen hallintaan siirrettyillä Metsäntutkimuslaitoksen mailla on tehty luontoinventointeja ja alue-ekologista tarkastelua. Tutkimusmetsien osalta toimenpiteet saatetaan loppuun tutkimusmetsäsuunnittelun yhteydessä. Tavoite on, että luontoinventoinnit ja alue-ekologinen tarkastelu saadaan tehdyksi vuoden 2010 loppuun mennessä.

Uhanalaisten lajien esiintymätietoja ylläpidetään ympäristöhallinnon Hertta-tietojärjestelmän Eliölajit -osassa. Järjestelmässä on tietoja valtakunnallisesti ja alueellisesti uhanalaisista sekä silmälläpidettävistä eläin- ja kasvilajeista, erityisesti suojeltavista lajeista, luonto- ja lintudirektiivien lajeista sekä eräistä muista ympäristöhallinnossa seurattavista lajeista. Tietojen kattavuus järjestelmässä vaihtelee lajeittain ja eliöryhmittäin.

Tietoja ylläpidetään ja tallennetaan Eliölajit-järjestelmään Suomen ympäristökeskuksen lisäksi alueellisissa ympäristökeskuksissa ja Metsähallituksen luontopalveluissa. Järjestelmän tietoja käytetään mm. uhanalaisten lajien suojelun ja hoidon suunnitteluun ja seurantaan, Euroopan yhteisön tärkeinä pitämien kasvi- ja eläinlajien (ns. direktiivilajien) populaatioiden seurantaan ja lajien suotuisan suojelutason arviointiin sekä erityisesti suojeltavien lajien esiintymien rajaamiseen.

Eliölajit-järjestelmä otettiin käyttöön huhtikuussa 2002. Järjestelmän sisältöä ja laatua parannettiin Puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelman (PUTTE) rahoituksella vuosina 2003–2006. PUTTE-rahoituksen loputtua järjestelmässä oli noin 72 000 havaintopaikka- ja yli 113 000 havaintotietoa.

Metsähallituksen luontopalveluissa tietoja on tallennettu valtion mailta systemaattisesti vuosittain. Vuosina 2007 ja 2009 tietoja kertyi järjestelmään kaikkiaan n. 10 000 havaintopaikasta ja n. 12 500 havainnosta kumpanakin vuotena. Marraskuussa 2009 järjestelmässä oli kaikkiaan noin 111 600 havaintopaikka- ja noin 163 100 havaintotietoa.

Metsäkeskuksista on eri yhteyksissä esitetty tarvetta saada käyttöön ympäristöhallinnon kokoamat uhanalaisten lajien sijaintitiedot. Tietoja tarvitaan metsäkeskuksen eri toiminnoissa, joissa metsien monimuotoisuuden turvaamista edistetään, kuten metsän- ja luonnonhoidossa, metsäsuunnittelussa, viranomaisasioissa ja metsäparannuksessa.

Vuonna 2007 käynnistyi kokeiluhanke, jossa on testattu uhanalaisten lajien esiintymätietojen siirtoa ja käyttöä metsäkeskuksissa kolmella pilottialueella Lounais-Suomessa, Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa. Kokeiluhankkeessa on kehitetty toimintamalli tietojen käyttöön metsäkeskusten keskeisissä toiminnoissa, testattu sitä ja kerätty palautetta sen toimivuudesta.

Yhteistyö hankkeessa on sujunut hyvin ja kokemukset ovat olleet positiivisia. Saatujen kokemusten ja esille nousseiden uusien kehittämistarpeiden perusteella kokeilua jatkettiin 2009 testaamalla ja kehittämällä edelleen tiedonsiirtoa ja toimintatapoja, selvittämällä tietosuoja- ja sopimusasioita sekä laatimalla koulutus-, neuvonta- ja viestintämateriaalia. Hankkeen toteutuksesta vastaa Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio.

Toisessa Tapio-SYKE -yhteistyöhankkeessa (liito-oravatiedonsiirtohanke) tavoitteena on koota keskitetysti alueellisten ympäristökeskusten liito-oravatiedot Eliölajitjärjestelmään ja keskitetyn tiedonsiirron avulla yhtenäistää ja nopeuttaa liito-oravatietojen siirtoa alueellisista ympäristökeskuksista alueellisiin metsäkeskuksiin. Metsäkeskuksissa liito-oravatietoa ylläpidetään metsäsuunnittelun käyttöön kehitetyssä hajautetussa paikkatietojärjestelmässä (LuotsiGIS), josta ne siirretään metsäkeskusten keskitettyyn Metsätietokantaan (METI) mm. viranomaistoiminnon käyttämän metsänkäyttöilmoitusten tarkastusjärjestelmän (Masto) hyödynnettäväksi.

Käynnissä olevan uuden metsävarajärjestelmän (UMT) kehittämisen sekä käyttöönoton jälkeen metsäkeskusten tietoarkkitehtuuri muuttuu keskitetyksi. Keskitettyjen järjestelmien tietoja tarjotaan metsänomistajille metsänomistajapalvelut (Metsaan.fi) kautta. Tämä avaa uusia kanavia esimerkiksi liito-oravatiedon hyödyntämiseen metsänomistajille suunnatuissa verkkopalveluissa

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Metsähallitus on toteuttanut valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti valtion maiden ja yksityisten suojelualueiden luontotyyppi- ja lajistoinventointeja. Toimenpide on edennyt hyvin. Lajistoninventoinneissa on saatu runsaasti tietoa uhanalaisten lajien esiintymistä suojelualueverkostossa. Lajistoinventoinneissa tulee jatkossa kiinnittää huomiota myös ns. vanhojen metsien lahoppuusta riippuvaisen lajiston esiintymäkeskittymien inventointiin sekä näiden esiintymien hoidon ja lähiympäristön luonnonhoitotarpeen arviointiin.

Seuranta tarvitsee arvion Metsähallituksen inventointien etenemisestä, resurssitarpeista ja aikataulusta uusien suojelualueiden osalta, sekä tiedon siitä, mikä osuus METSO-alueen aiempien luonnonsuojelualueiden luontotyyppi-inventoinneista on jo valmistunut. Tieto vanhenee sukkession edetessä suojelualueilla, joten tietojenkeruun uusimisesta määräjain on tarpeen tehdä suunnitelma.

Suomen ympäristökeskus pitää yllä uhanalaisten lajien tietojärjestelmää ja edistää tietojenvaihtoa periaatepäätöksen pohjalta. Työhön tulee varata riittävät resurssit ympäristöhallinnossa.

Viestintää tämänkin toimenpiteen tuloksista on tarpeen edistää.

2.14

METSO-ohjelman toimeenpanon seuranta ja arviointi

Valtioneuvosto edellyttää, että

Ympäristöministeriö asettaa METSO:n seurannan tueksi laajapohjaisen seurantatyöryhmän.

Ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö toteuttavat METSO:n vaikutusten arvioinnin vuosina 2010, 2013 ja 2016.

Ympäristöministeriö asetti 29.8.2008 METSO-ohjelman laajapohjaisen seurantatyöryhmän, joka toimii yhteistyöelimenä eri tahojen välillä ja seuraa ohjelman toteutumista. Seurantaryhmän toimikausi päättyy vuoden 2016 lopussa, mutta sen toimeksiantoa ja kokoonpanoa tarkistetaan viimeistään vuoden 2010 lopussa. METSO-seurantatyöryhmän kokouksia on pidetty kuusi kertaa ja kerran työryhmä on kokoontunut retkeilylle.

METSO-ohjelma kuuluu myös Kansallinen metsäohjelma 2015:n työryhmän 3. ”Metsien monimuotoisuus ja ympäristöhyödyt” tarkastelualueeseen. Työryhmät toimivat asioiden valmistelussa apuna sihteeristölle ja metsäneuvostolle ja niiden tehtävänä on oman osa-alueensa osalta seurata metsäalan kehitystä sekä ohjelman ja hankkeiden edistymistä, raportoida edistymisestä metsäneuvostolle, laatia luonnos KMO 2015:n seurantaraportiksi ja tehdä esityksiä ohjelman ja toimenpiteiden muutostarpeista. Työryhmä on kokoontunut kaksi kertaa.

Ensimmäinen METSO-ohjelman väliarviointi tehdään vuonna 2010 samanaikaisesti Kansallinen metsäohjelma 2015 arvioinnin kanssa. KMO 2015:n väliarvioinnin tulosten tulee olla valmiita 31.5.2010 mennessä ja arviointiraportin viimeistelty 30.6.2010. METSO-ohjelman väliarvioinnin toteuttaa tutkijaryhmä Suomen ympäristökeskuksen ympäristöpolitiikkakeskuksesta.

Toimenpiteen toteutuminen ja kehitysehdotukset

Toimenpide on käynnistynyt ja etenee valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti. Koska METSO-ohjelma koostuu monesta toimenpiteestä ja niistä useimmat etenevät koko ajan, tulee seurantatyö toteuttaa suunnitelmallisesti sekä varata sen toteuttamiseen ja toimintaohjelman etenemisestä viestittämiseen riittävän laaja toteuttajajoukko koko toimintaohjelman ajaksi. Seurannan sidosryhmien ja viestinnän yhteistyötä tulee lisätä. Samoin seurantatyöryhmän ja alueellisten yhteistyöryhmien vuorovaikutusta on tarpeen kehittää ja lisätä.

3 Seuranta tukeva tutkimus

3.1

Metsänomistajien näkemyksiä METSO-ohjelmasta

Metsänomistajien suhtautumista metsien suojeluun selvitettiin kyselytutkimuksella vuonna 2009. Tutkimus toteutettiin osana Metsäntutkimuslaitoksen valtakunnallista Metsänomistaja 2010-kyselytutkimusta. Lomakkeessa tiedusteltiin erilaisten monimuotoisuuden turvaamiskeinojen ja niiden piirteiden hyväksyttävyyttä ja eri näkökohtien tärkeyttä suojelupäätöstä harkittaessa, kysyttiin METSO-ohjelman tunnettavuutta, mistä metsänomistajat ovat saaneet ja haluaisivat saada monimuotoisuusneuvontaa ja mistä aihepiireistä. Osa kysymyksistä oli samoja, joita oli käytetty Metlan valtakunnallisessa metsänomistajakyselyssä vuonna 2003 (Horne ym. 2004). METSO-kysymysosio lähetettiin noin 4 300 metsänomistajalle. Vastausprosentti oli noin 50.

Kyselyn perusteella 43 % metsänomistajista on kuullut METSO-ohjelmasta. Useimmin tieto ohjelmasta oli tavoittanut metsänomistajan viestimien kautta, kuten sanomalehdistä, metsäalan ammattilehdistä, TV:stä tai radiosta.

Monien metsänomistajien mielestä sopiva tiedotuskanava METSOsta ja monimuotoisuusasioista olisi metsänhoitoyhdistyksen neuvoja. Metsänomistajat pitivät sopivana omaa aloitettaan monimuotoisuuden turvaamisesta tai aloitteen syntymistä tavanomaisen metsäneuvonnan tai -suunnittelun yhteydessä. ELY-keskuksissa ja metsäkeskuksissa toimivien METSO-vastuuhenkilöiden rooli on ohjelman edistämässä ja toiminnassa kuitenkin erittäin tärkeä. Rooli korostuu erityisesti siinä vaiheessa, kun METSO-kohteen tarjoaminen ja mahdollinen sopimuksen solmiminen tulee metsänomistajalle ajankohtaiseksi.

Monimuotoisuuden turvaamisessa erityisesti korvausperusteet ja sopimusehdot nousevat tärkeiksi kysymyksiksi metsänomistajille, mutta usein myös suojelun ja talouskäytön edullisuusvertailu ja luontokohteen tunnistaminen ja rajaaminen mietityttää. METSO-ohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi onkin erittäin tärkeää, että metsä- ja ympäristöammattilaisilla on riittävät valmiudet tunnistaa potentiaaliset METSO-kohteet maastossa sekä esitellä metsänomistajalle kohteiden turvaamiseksi käytössä oleva keinovalikoima.

METSO-ohjelman vapaaehtoisista monimuotoisuuden turvaamiskeinoista metsänomistajat kokivat kaikkein useimmin sopivana luonnonhoitohankkeet, joissa monimuotoisuutta kohennetaan tekemällä luonnonhoitotoimenpiteitä. Luonnonhoitohankkeita kohtaan ilmoitti kiinnostuksensa reilut 40 % metsänomistajista. Määräaikaiset 10–20 vuoden sopimukset sekä talousmetsien tehostettu luonnonhoito esimerkiksi säästöpuiden määrää nostamalla kiinnostivat noin kolmasosaa metsänomistajista. Metsänomistajat ovat aikaisempienkin tutkimusten mukaan pitäneet erityisesti kohteen omistusoikeutta ja sitä koskevan päätösvallan säilymistä tärkeinä

tekijöinä, jotka vaikuttavat halukkuuteen osallistua vapaaehtoiseen monimuotoisuuden turvaamiseen omalla tilalla.

Pysyvät suojeluratkaisut saivat vähemmän kannatusta. Käytännön kokemukset METSO-ohjelmassa ovat kuitenkin osoittaneet, että myös pysyvät suojeluratkaisut kiinnostavat metsänomistajia. Käytössä onkin hyvä olla sekä määräaikaista että pysyviä keinoja, joista voidaan kohteen luonnonarvot ja metsänomistajan tavoitteet huomioon ottaen löytää sopiva vaihtoehto.

Yhteistoiminta monimuotoisuuden turvaamisessa voi luoda uusia mahdollisuuksia METSO-ohjelman toteuttamisessa. Yhteistoiminnalla voitaisiin mm. edistää suojeltavien alueiden kytkeytyneisyyttä. Yhteistoiminta monimuotoisuuden turvaamisessa voi olla ajatuksena metsänomistajille vielä hieman vieras, ja tällä hetkellä vain melko vähälukuinen joukko metsänomistajia ilmoitti olevansa yhteistoiminnasta suoraan kiinnostuneita. Kuitenkin vain reilu neljäsosa metsänomistajista ilmoitti, ettei ollut lainkaan kiinnostunut yhteistoiminnasta. Vuonna 2009 käynnistetyt METSO-yhteistoimintaverkostohankkeet tekevät asiaa tunnetuksi ja kehittävät uusia yhteistoiminnan malleja.

4 Arviointi: tulokset ja tulkinta

Paloniemi Riikka, Primmer Eeva, Similä Jukka, Furman Eeva

4.1

Arviointitehtävä

METSO-ohjelman seurannan, seuraavien väliarviointien ja loppuarvioinnin kannalta on tärkeää, että arviointia tehdään ohjelman toteutuksen kuluessa. Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ympäristöpolitiikan keskus arvioi METSO-ohjelmaa sen edetessä lähivuosien aikana ympäristöministeriön rahoituksella. Tässä vuoden 2010 väliarviointinnissa arvioidaan ohjelman käynnistymistä ja vastataan erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia METSO-ohjelman aikaansaamia muutoksia ohjelman toteuttajat ovat havainneet?
- Onko toimijoiden välillä uutta yhteistyötä?
- Mitä viestintää ja koulutusta METSO-ohjelman toteuttajat ovat hyödyntäneet?
- Mitä olemassa olevia ja uusia tietolähteitä METSO-ohjelman toteutuksessa on käytetty?
- Mitä ekologisia, sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia toteuttajat tunnistavat jo tässä vaiheessa?
- Tunnistavatko toteuttajat ongelmia METSO-ohjelman toteutuksessa?

Tässä arvioinnin osaluvussa esitellään ensin arvioinnissa käytetyt menetelmät. Seuraavaksi pohditaan METSO-ohjelman käynnistymistä, sitä mitä ohjelmassa on tehty ja tämän jälkeen esitellään METSO-ohjelman tavoitteita ja toimijoiden suhtautumista niihin eli kysymystä miksi ohjelmaa toteutetaan. Lisäksi avataan ohjelman aikaansaamia uudistuksia ja vaikutuksia eli sitä miten ohjelma edustaa sopeutuvaa hallinnon näkökulmaa. Viimeisessä arviointi -alaluvussa vedetään yhteen näiden tarkastelujen pohjalta tehdyt havainnot METSO-ohjelman käynnistymisvaiheesta.

4.2

Aineistot ja menetelmät

Vuoden 2010 väliarviointinnissa hyödynnetään yhdessä METSO-seurantaryhmän (Ympäristöministeriö 2008) kanssa erityisesti väliarviointia varten kerättyjä aineistoja. Keskeisen aineiston muodostaa METSO -toimijoille suunnattu verkkokysely, jonka tuloksia on täydennetty väliarvion alkuluvuissa esitellyillä METSO-toimenpiteiden toteuttajien tilannekatsauksilla.

4.2.1

METSO-tilannekatsaus ja tiivistelmät

METSO-ohjelmassa on 14 toimenpidettä, joita panee toimeen monipuolinen toteuttajajoukko. Toimenpiteet ja niiden toteutustilanne on esitelty tämän raportin luvussa 2, joka pohjaa toimenpiteiden toteuttajien omiin raportointeihin ja toiminnan kordinoijien arvioihin toimenpiteiden etenemisestä sekä siitä kuinka hyvin eteneminen vastaa valtioneuvoston asettamia tavoitteita. Tässä väliarvioinnissa kootaan yhteen ja kiteytetään näiden arviointien tulokset. Tavoitteena on arvioida toimenpiteiden muodostamaa kokonaisuutta.

4.2.2

METSO-kysely

Helmikuussa 2010 METSO-toimijoita pyydettiin vastaamaan METSO-ohjelmaa arvioivaan internetkyselyyn. Vastaajiksi pyrittiin saamaan mahdollisimman runsas ja monipuolinen joukko METSO-ohjelman käytännön toteuttajia erityisesti paikallis- ja aluetasolta. Kysely lähetettiin sähköpostilla 140 henkilölle. 7 henkilöä kysely ei tavoittanut ja 8 henkilöä ilmoitti, etteivät he ole METSO-ohjelman käytännön toteuttajia, eivätkä sen vuoksi kokeneet voivansa vastata kyselyyn.

Kaikkiaan kyselyyn vastasi 68 METSO-ohjelman toteuttajaa. Vastaajista 22 % työskenteli ELY-keskuksissa, 22 % metsänhoitoyhdistyksissä ja metsänomistajaliitoissa ja 19 % metsäkeskuksissa. Loput vastaajista työskenteli valtion hallinnossa, metsähallituksella, metsäteollisuudessa, tutkimuslaitoksissa ja kansalaisjärjestöissä. Pyydetessä valitsemaan annetuista vastausvaihtoehdoista itseään parhaiten kuvaavan identiteetin kyselyyn vastaajista 46 % valitsi metsätalouden, 38 % luonnonsuojelun, 12 % suunnittelun-hallinnon ja 4 % osallistamisen. Valtaosin kustakin alueellisesta organisaatioista oli vain yksi vastaaja. Vastaajien keski-ikä oli 45 vuotta ja vastaajista 31 % oli naisia.

Kyselyssä käytettiin sekä monivalintakysymyksiä sekä avoimia kysymyksiä. Monivalintakysymyksissä vastausvaihtoehdot tarjottiin 5-portaisella Likert-asteikolla. Monivalintakysymyksiin vastaaminen määriteltiin ohjelman asetuksista pakolliseksi. Näin pyrittiin varmistamaan kattavat vastaukset ja parantamaan tulosten luotettavuutta. Kyselyn vastauksia analysoitiin monivalintakysymysten vastausjakaumien avulla ja nostamalla esiin avointen vastausten yleisiä näkökulmia.

Kyselyssä pyydettiin alue- ja paikallistason METSO-toimijoita itse arvioimaan METSO-ohjelman aikana tapahtuneita uudistuksia. Näin tehtiin, jotta saataisiin esiin toimijoiden omakohtaista näkökulmaa omasta työstään ja sen vaikutuksista, sekä tämän kautta hallinnon mahdollisesta sopeutumisesta. Tämä valinta on tehty tietoisena siitä, että toisinaan kyselyihin vastataan strategisesti, mikä tässä tapauksessa todennäköisesti tarkoittaisi muutoksen korostamista merkinä ohjelman vaikuttavuudesta. Tässä arvioinnissa tällainen vastaamisen tapa ei kuitenkaan ole ongelma, sillä tuloksia tarkastellaan laajemmassa mittakaavassa vertaillen eri näkökohtia toisiinsa ja etsien yleistä kuvaa koetusta muutoksesta. Näin pyritään saamaan METSO-ohjelmasta esiin ne seikat, jotka ovat keskeisiä alue- ja paikallistason toimijoiden näkökulmasta.

Kyselyn tuloksia raportoidaan tässä väliarvioinnissa, ja samalla ne muodostavat pohjan tuleville arvioinneille.

METSO:n käynnistyminen

METSO-ohjelman 14 toimenpidettä (ks. Luku 2 ja Taulukko 4.1) lähestyvät Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden turvaamista monesta näkökulmasta. Pyritään määrittelemään luonnontieteelliset valintaperusteet METSO-kohteiden valinnalle (keino 1), hoitamaan olemassa olevia ja uusia suojelualueita (keino 2), lisäämään suojelualueiden määrää yksityismailla ja metsähallituksen mailla (keino 3), kehittämään tilakohtaista luonnonhoidon suunnittelua, sopimaan monimuotoisuussopimuksia, ja pohtimaan metsälainsäädännön muutostarpeita (keino 4), luomaan edellytyksiä yhteistoimintaverkostoille, jotka vahvistavat metsänomistajien yhteistyötä (keino 5), perustamaan yhteistyöryhmiä, jotka organisoivat luonnonarvojen kaupan (keino 6), toteuttamaan luonnonhoitotoimia valtion talousmetsissä (keino 7), turvaamaan monimuotoisuutta kuntien ja valtion virkistysalueilla (keino 8), kouluttamaan metsänomistajia ja metsäammattilaisia (keino 9), viestimään yhdessä sidosryhmien kanssa (keino 10), jatkamaan tutkimusta (keino 11), jatkamaan monimuotoisuuden tilan seurantaa ja tilastointia (keino 12), jatkamaan luontotyyppi- ja lajistoinventointeja (keino 13) sekä seuraamaan ja arvioimaan ohjelman toimeenpanoa (keino 14).

Näistä keinoista metsäisten luontotyyppien suojelua pyritään vaikuttamaan suorimmin keinoilla 2, 3, 4, 7 ja 8. Nämä keinot myös uudistavat tapaa, jolla suojelua toteutetaan: keinojen 2 ja 7 avulla pyritään lisäämään aktiivista luonnon hoitoa, keinolla 3 saamaan suojelu vapaaehtoisuuden voimin yleistymään yksityismailla ja keinolla 4 tuomaan suojelua aiempaa vahvemmin osaksi metsätaloudellista viitekehystä. Keinolla 8 korostetaan kuntien ja valtioiden virkistysalueiden hyödyntämistä monimuotoisuuden turvaamisessa. Muut keinot käsittelevät yksityisten maita ja / tai valtioiden suojelualueita.

Hallinnon ja luonnonsuojelun toteuttamisen toimintakulttuuria pyritään kehittämään keinoilla 5 ja 6. Keinot tähtäävät yhteistyön lisäämiseen sekä metsänomistajien välillä ja ympäristö- ja metsähallinnonalojen välillä. Kaikkiaan seitsemää eri puolilla Etelä-Suomea sijaitsevaa yhteistoimintaverkostoa on rahoitettu keino 5 toteuttamiseksi. Alueelliset ympäristökeskukset kutsuvat luonnonarvojen kauppaa varten tarkoitettut ja METSO-ohjelmaa laajemmin toteuttavat yhteistyöryhmät kokoon.

Keinot 10, 11, 12, 13 ja 14 toteuttavat avoimen hallinnon tehtäviä ja jatkavat näin hallinnon vanhaa toimintakulttuuria.

Nämä toimenpiteet ovat kaikki käynnistyneet, mutta osa on vasta aivan alkuvaiheessa (ks. Taulukko 4.1.). Keinoista selkeimmin oli edennyt metsähallituksen 10 000 projekti, jossa 10 030 hehtaarin suojelukohteet valittiin soveltamalla paikkatietopohjaista Zonation-ohjelmaa, jonka kehittämistyötä oli tehty jo ennen METSO-ohjelmaa (Lehtomäki ym. 2009). Sen sijaan luonnonsuojelualueiden ennallistaminen ja hoito (ks. Taulukko 2.1) ja yksityismaiden suojelualueiden hankinta ovat vasta lähteneet käyntiin (ks. Taulukko 2.2).

Taulukko 4.1. METSO-toimenpiteiden tila ja kehitysehdotukset.

TOIMENPIDE	NR	ETENEMISVAIHE	RAPORTOINTI KEHITYSEHDOTUKSET
1 Luonnontieteelliset valintaperusteet ja toteutusohjelmat	1	Käynnistynyt, suurimmaksi osaksi päättynyt.	Toimivuuden seuranta ja koulutuksen ylläpito.
2 Luonnonsuojelualueiden elinympäristöjen ennallistaminen ja luonnonhoito	2	Käynnistynyt, etenee hyvin.	Toimenpiteen etenemisen seuranta, kokemusten hyödyntäminen muissa metsänomistajaryhmissä.
3 Suojelualueverkoston kehittäminen	3	Käynnistynyt, etenee periaatepäätöksen mukaisesti. MH:n talousmetsien lisäsuojelu toteutettu kokonaisuudessaan.	Tulosten vuotuinen seuranta.
4 Monimuotoisuuden turvaaminen yksityismetsissä. Luonnonhoitosuunnitelma	4.1	Toteutettu osittain.	Tarkempi selvitys toimenpiteen toteutuksesta tarpeen. Toimenpiteen edistämistä tulee jatkaa.
4 Monimuotoisuuden turvaaminen yksityismetsissä. 4.2 Luonnonarvojen tuki talousmetsissä	4.2	Käynnistetty, etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Tulosten vuotuinen seuranta, metsälakikohteiden ja METSO-kriteerit täyttävien kohteiden vertaileva ja yhteen sovittava tarkastelu sekä luonnonhoitohankkeiden tarkastelu METSO:n toteuttamisessa.
4 Monimuotoisuuden turvaaminen yksityismetsissä. 4.3 Metsälainsäädännön muutostarpeet	4.3	Taustaselvitykset tehty, lain muutokset eivät ole edenneet. 10 §:n tulkintaa on yhdenmukaistettu	Viranomaisten ohjeita monimuotoisuuden turvaamisesta yksityismetsissä tulee kehittää ja tarkentaa.
5 Yhteistoimintaverkosto	5	Käynnistynyt ja etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Tulosten vuotuinen seuranta.
6 Luonnonarvojen kaupan organisointi ja yhteistyö	6	Käynnistetty, etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Tulosten vuotuinen seuranta.
7 Luonnonhoitotoimet valtion talousmetsissä	7	Käynnistetty, etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Tulosten vuotuinen seuranta.
8 Monimuotoisuuden turvaaminen kuntien virkistysmetsissä ja valtion retkeilyalueilla	8	Käynnistetty, MH:n osalta edennyt periaatepäätöksen mukaisesti.	Toimenpiteen valmistumista ja raportointia syytä kiirehtiä.
9 Metsänomistajien neuvonta ja metsä-ammattilaisten koulutus	9	Käynnistetty, etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Raportointi ja vaikuttavuuden arviointi
10 Viestinnän toteuttaminen	10	Käynnistetty, etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Viestinnän kohdentamista ja sisältöä tulee kehittää ja ylläpitää.
11 Tietopohjan parantaminen	11	Käynnistetty, etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Raportointi ja vaikuttavuuden arviointi.
12 Metsien monimuotoisuuden tilan seurannan, tietojärjestelmien ja tilastoinnin kehittäminen	12	Käynnistynyt, etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Seurantaa ja raportointia tulee kehittää.
13 Luontotyyppi- ja lajistoinventoinnit	13	Käynnistetty, etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Toimenpiteen seurantaa tulee kehittää.
14 METSO-ohjelman toimeenpanon seuranta ja arviointi	14	Käynnistetty, etenee periaatepäätöksen mukaisesti.	Tilannekatsaukset vuosittain, väliarviointit 2010 ja 2013, loppuarviointi 2016.

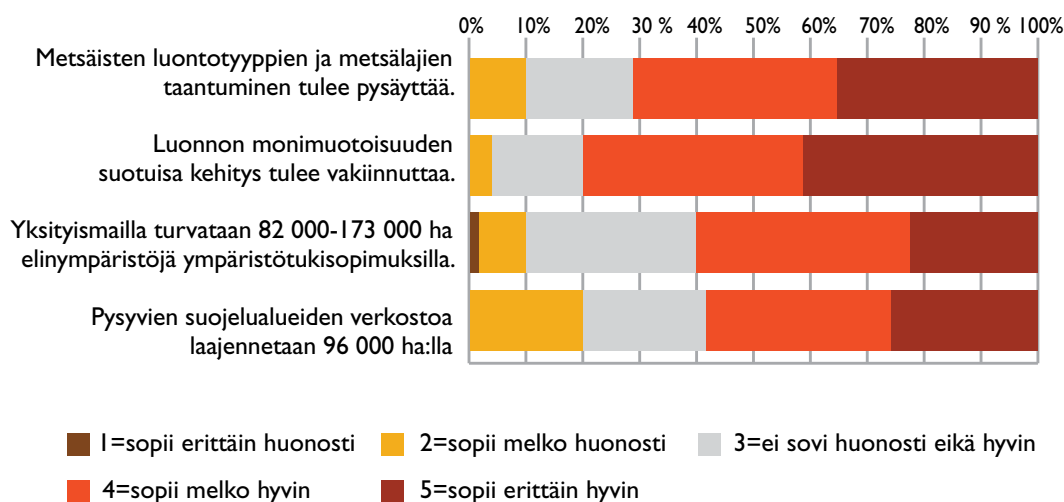
Kyselyyn vastaamisen aikaan METSO-hanke oli lähtenyt eri vastaajaryhmien kohdalla käyntiin varsin eri tavoin. Kyselyn vastaajat olivat solmineet joitakin METSO-sopimuksia, mutta sopimuksia oli tehty hyvin vaihtelevaan tahtiin. Kolmannes vastaajista ei ollut vielä solminut yhtään sopimusta ja puolet vastaajista oli solminut vain enintään 6 sopimusta. Vastaajien tekemien sopimusten kattamat pinta-alat vaihtelivat melkoisesti. Puolet kyselyyn vastanneista kertoi, että heidän organisaatiossaan oli suojeltu alle 100 hehtaaria.

Kyselyssä METSO-toimijoita pyydettiin raportoimaan heidän organisaatioidensa toteuttamia erillisiä METSO-hankkeita. Kyselyn vastaukset osoittivat, että hankekokonaisuus on varsin monipuolinen, mikä korosti METSO-ohjelman luonnetta useiden hankkeiden kokonaisuutena. Toisaalta osassa kyselyyn vastanneiden organisaatioista ei erillisiä hankkeita tehdä lainkaan, vaan niissä keskitytään tavoitteiden mukaiseen ohjelman toteutukseen luonnonsuojelulain ja metsätalouden rahoituslain keinojen pohjalta. Näiden vastaajien kohdalla ohjelman toteutus nivoutui suoraan organisaation muuhun työhön.

4.4

METSO:n tavoitteet

METSO-ohjelman tavoitteita ja METSO-toimijoiden suhtautumista niihin arvioitiin kyselyssä ensisijaisesti kysymyksellä: *Kuinka mielekkäitä teidän organisaationne näkökulmasta ovat METSO:lle vuoteen 2016 mennessä täytettäviksi aiotut tavoitteet?* Kysymyksen kohdalla vastaajia pyydettiin arvioimaan neljää METSO-ohjelman tavoitetta.

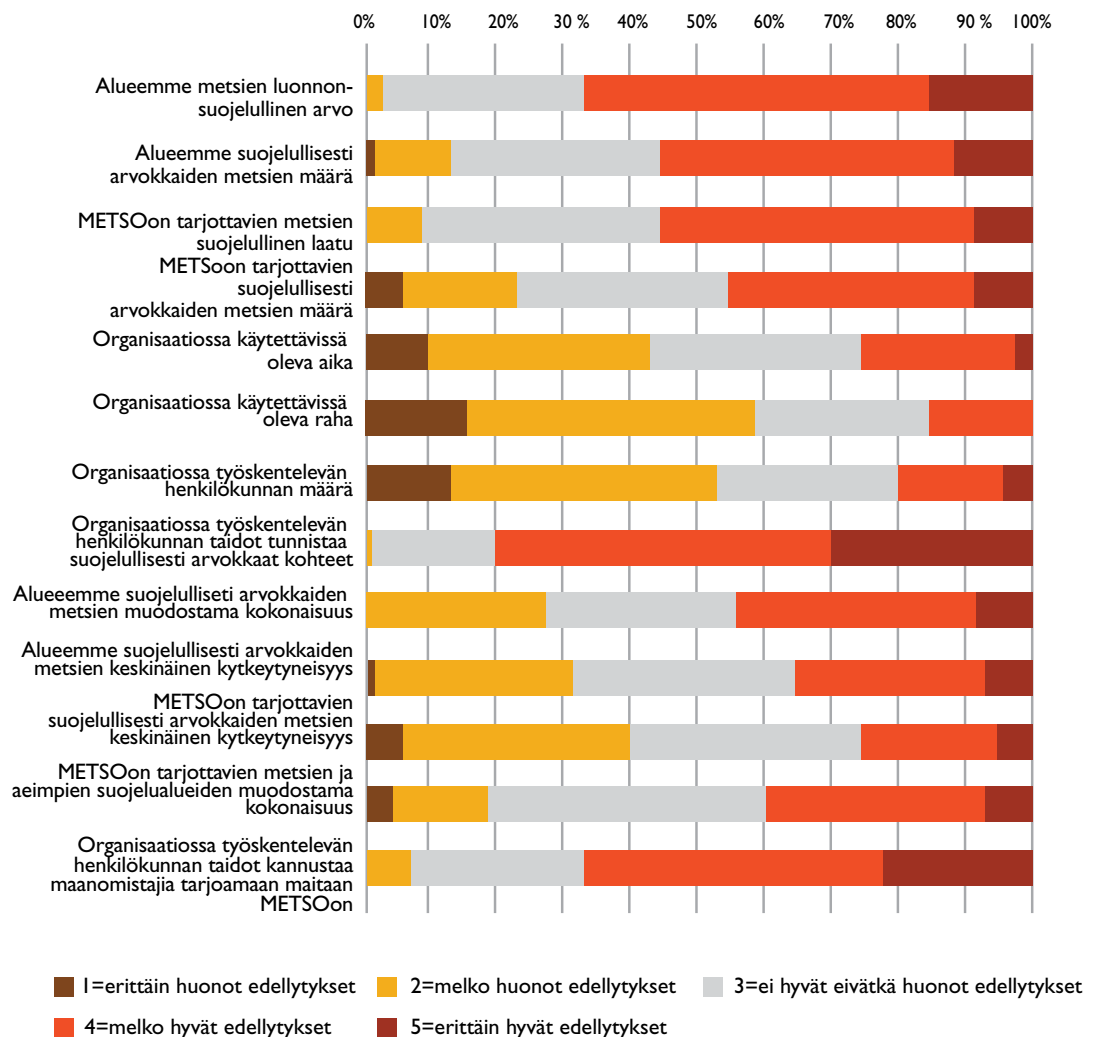
Kuva 4.1. METSO:n tavoitteiden mielekkyys vastaajan organisaation näkökulmasta: vastausten suorat jakaumat.

Kyselyn vastaajat pitivät METSO-ohjelman tavoitteita pääasiassa mielekkäinä, mutta tavoitteisiin epävarmasti tai kielteisesti suhtautuvia oli noin kolmasosa (Kuva 4.1). Yksimielisimpiä vastaajat olivat yleistavoitteesta

”Luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys tulee vakiinnuttaa”.

Peräti 80 % vastaajista arvioi tavoitteen sopivan organisaatiolleen melko tai erittäin hyvin. Eniten epävarmuutta tai kielteisyyttä herättivät ne konkreettisemmat väittämät, joissa tavoite sidottiin melko suureen suojelupinta-alan lisäämiseen joko pysyviä suojelualueita perustamalla tai määräaikaista ympäristötukisopimuksia solmimalla. On kuitenkin huomattava, että enemmistö vastaajista piti myös näitä tavoitteita oman organisaationsa näkökulmasta mielekkäinä.

Vastaajien arvioita tavoitteiden realistisuudesta tarkasteltiin kysymyksellä: *Millaiset edellytykset teidän alueellanne ja organisaatiollanne on METSO:n tavoitteiden saavuttamiseen?*

Kuva 4.2. Alueiden ja organisaatioiden edellytykset saavuttaa METSO:n tavoitteita: vastausten suorat jakaumat.

Vastaajat arvioivat alueillaan ja organisaatioillaan olevan hyvät edellytykset METSO-ohjelman tavoitteiden saavuttamiseen (Kuva 4.2). Erityisesti he luottivat oman organisaationsa valmiuksiin tunnistaa suojelullisesti arvokkaita kohteita ja taitoihin kannustaa maanomistajia tarjoamaan maitaan ohjelmaan. Myös vastaajien alueen metsien luonnonsuojelullista laatua ja laadukkaiden kohteiden määrää pidettiin hyvänä.

Resurssipula koettiin puolestaan suurimmaksi tavoitteiden saavuttamisen esteeksi. Niin aika, raha kuin henkilökunnan määräkin nähtiin riittämättömäksi toteuttamaan METSO-ohjelmaa. Lisäksi METSO-ohjelmaan tarjottavien kohteiden keskinäistä kytkeytyvyyttä pidettiin huonona. Vastaajat esittivät kytkeytyvyyden ongelman koskevan sekä METSOon tarjottavia kohteita että alueen suojelullisesti arvokkaita metsiä yleensä.

Kyselyn vastausten perusteella METSO:n ongelmana ei siis ole valintaperusteet täyttävien kohteiden niukkuus taikka organisaatioiden tiedolliset edellytykset. Ylipäänsä vastaukset heijastelevat METSO-toimijoiden valmiutta ryhtyä edistämään ohjelmaa ja heidän haluaan laajentaa toimintaa.

Vastausten perusteella voidaan sanoa, että toteuttajat näkevät METSO:n onnistumisen kannalta haasteellisena etenkin kaksi ongelmaa: voimavarat (henkilöstön määrän ja määrärahojen riittävyyden) ja kohteiden kytkeytyneisyyden. Nämä ongelmat ovat luonteeltaan ratkaisevasti erilaisia. Voimavarojen lisääminen ei edellytä muutosta tavoitteissa tai politiikan toteuttamisen raameissa, vaan siihen ratkaisu löytyy lisäämällä rahoitusta. Kytkeytyvyysongelmaa ei sitä vastoin voi ratkaista yksinkertaisesti, vain kohdentamalla lisää rahoitusta, vaikka METSO-rahoituksen kanavoiminen useita kohteita yhdistäville välialueille onkin mahdollista joissakin tapauksissa. Ongelman ratkaisu voi edellyttää uudenlaista lähestymistapaa. Kytkeytyvyyden edellytyksenä on metsäpeitteisyyden, ja pääasiassa myös suhteellisen vanhan metsän säilyminen suojeltujen kohteiden välialueilla. Välialueiden luonnonsuojelullista arvoa voidaan edistää ja ylläpitää luonnonhoidon keinoin. Kytkeytyneisyyden kannalta arvokkaille välialueille tarvitaan luonnonhoidon suunnittelun edistämistä, talousmetsien luonnonhoitotoimenpiteiden vakiinnuttamista ja uusien metsänhoitomenetelmien kehittämistä (esim. METSO:n kemera-lakiin perustuvilla luonnonhoitokeinoilla tai metsänhoidon ohjeistusta uudistamalla). Näiden keinojen tueksi sopii tiedotuksen monipuolistaminen ja informaation suuntaaminen kytkeytyneisyyden kannalta keskeisillä alueilla maita omistaville metsänomistajille. Lisäksi kytkeytyneisyyden edistämiseksi saatetaan tarvita aivan uusia keinoja ja kannustimia sekä suojelualueiden perustamista.

METSO:n tavoitteiden kysymyksen yhteydessä vastaajat saivat myös kirjoittaa vapaamuotoisesti toiveita, kuinka METSO:n tavoitteita tulisi parantaa. Osa vastaajista esitti yksityiskohtaisiakin parannusehdotuksia, jotka auttaisivat tavoitteiden saavuttamisessa:

”Rahoitus tulisi saada vastaamaan tavoitteita.”

”Aikataulua tulisi pidentää.”

”Metsoa tulisi toteuttaa laajempaan eli koko valtakunnallisesti.”

”Myös valtion mailla tulisi lisätä METSO-kohteita.”

Nämä toiveet liittyvät METSO-ohjelman käytännön toteutukseen. Kommenttien viesti oli selkeä. METSO-ohjelma sinänsä koettiin tärkeäksi ja mielekkääksi, mutta ohjelmaa tulisi laajentaa ja monipuolistaa.

Toisaalta myös pohdittiin periaatteita, joiden pohjalta METSO-ohjelman tavoitteet olisi hyvä saavuttaa. Nämä pohdinnat osoittivat, kuinka monenlaisista näkökulmista vastaajat tarkastelivat tavoitteita. Eräs kiinnostava esiinnostettu teema oli suhtautuminen suojelukohteiden tarjoamiseen ja siihen kannustamiseen.

Osa vastaajista korosti luonnonsuojeluun rohkaisemista suojelukohteiden tarjoamisessa ja valinnassa. Eräs METSO-toimija toivoi ohjelmalta rohkeampaa pyrkimystä houkutella esiin maanomistajan omaehtoista suojeluhallua.

--- ”Kannustaisin enemmän tiedolla ja maineella kuin rahalla. Edistäisin halukkuutta satsata tulevaisuuden luontopääomaan lyhytaikaisten taloudellisten pyrkimysten sijaan.”

Toisaalla painotettiin METSOssa jo pilottivaiheessakin korostunutta maanomistajien itsenäistä asemaa suojelutilanteissa ja oikeutta päättää suojelusta. Jo pitkään jatkuneen keskustelun ansiosta maanomistajalähtöisyys on hyvin sisäistetty METSOssa. Toisinaan maanomistajien päättävältä kuitenkin asemoitiin vastakkain viralliseen suojeluun valittavien kohteiden laadullisten vaatimusten kanssa. Eräs METSO-toimija kritisoi suojelukohteiden tiukkoja alueellisia tavoitteita ja kohteen luonnonsuojelubiologisen laadun liiallista korostamista:

”Erityyppisten kohteiden tavoitteisiin ei pidä liikaa takertua, varsinkaan pinta-alatavoitteisiin, ei myöskään laadullisiin. Jos jotain tyyppiä on tullakseen reilummin, niin antaa tulla vaan. Tarjotun kohteen tyyli hylkääminen on vaarallinen asia.”

On selvää, että maanomistajien tyyli kohtelu on huonoa metsäluonnonsuojelun hallintaa ja asiakastyöskentelyä. Toisaalta kohteiden valinta ohjelmaan määriteltyjen luonnontieteellisten valintaperusteiden pohjalta on hyvää hallintaa. Selkeä kriteereiden soveltaminen parantaa päätösten läpinäkyvyyttä ja saattaa myös edistää luontoarvojen tunnistamista jatkossa. Toisaalta juuri kytkeytyneisyyssyistä voi olla luonnonsuojelubiologisesti mielekästä ostaa ohjelmaan monenlaisia kohteita. Kriteerien löyhemmän tulkinnan puolesta puhuu myös mahdollisuus saada kriteerit huonommin täyttäviä kohteita ohjelmaan huokeammin kuin sellaisia kohteita, jotka selkeästi täyttävät ohjelman kriteerit.

Kaksi edellä esitettyä vastausta havainnollistavat hyvin erilaisia, vaihtoehtoisia maanomistajien ja METSON toteuttajien välisiä suhteita. Nämä näkemyserot ovat metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisessa tuttuja, eikä niiden poistaminen ole ehkä tarpeenkaan. Olennaisempaa on nähdä erilaisten toiveiden olemassaolo, mahdollisesti jopa pyrkiä etsimään selittäviä tekijöitä näkemysten taustalta. Ennen kaikkea hallinnon tulee kuitenkin pystyä toimimaan tilanteessa, jossa erilaisia, osin ristiriitaisiakin näkökulmia esiintyy. Koska näkemykset kyselylomakkeen vastausten perusteella eivät varsinaisesti kärjistyneet kahtia, voidaan METSO-toimijoiden keskuudessa arvioida olevan hyvät edellytykset toimia erilaisten näkökulmien yhteensovittamisessa.

METSO:n uudistukset ja vaikutukset

Työnkuva

Juuri käynnistynyt METSO oli jo saanut muutoksia aikaiseksi METSO-ohjelman toteuttajien henkilökohtaisessa työnkuvassa. Kyselyyn vastanneista METSO-toimijoista 80 % kertoi METSO-ohjelman monipuolistaneen tai lisänneen heidän työtehtäviään. Kenenkään työtehtäviä METSO ei ollut vähentänyt tai yksipuolistanut. Vaikka työn määrä on useimmilla vastaajilla lisääntynyt, kuvailevat vastaajat työn henkisen taakan keventyneen vapaaehtoisuuden ja suojeluhalukkuuden lisääntymisen myötä. Lisäksi METSO-toimijoiden saama monipuoliseksi kuvailtu koulutus on helpottanut sopeutumista uusiin, laaja-alaisiin ja ennen kaikkea uusia ammatillisia taitoja edellyttäviin METSO:n työtehtäviin. Pääsääntöisesti METSO-toimijat kuvailivat uusia lisääntyneitä työtehtäviään myönteisesti:

”Alkuvaiheessa perehtymistä, kouluttamista ja tiedotusta.Yhteistyötä viranomaisten kanssa. Verkottumista suojeluasioissa.”

”METSO:n myötä olen alkanut aktiivisesti etsiä suojelukohteita, saanut siihen koulutusta ja välittänyt tietoa ja myönteistä asennetta kollegojen suuntaan.”

”Luontoarvojen arvottaminen on lisääntynyt verrattuna aiempaan, jolloin suojeluohjelmakohteet olivat valmiina karttarajauksina (joskin enemmän tai vähemmän onnistuneina). Myös keskustelu maanomistajien kanssa on määrällisesti lisääntynyt.”

”METSO:n myötä markkinointi on tullut olennaisena työnä mukaan. Lisäksi itse työn henkinen kuormittavuus on laskenut sillä suojelutapaukset eivät olleet aiempien suojeluohjelmien aikaan mitenkään vapaaehtoisia.”

METSO-ohjelmaa on alettu toteuttaa uudella tavalla. Yhtäältä vastaajat kuvailevat kokevansa, luonnonsuojelutyön muuttuneen aiempaa vuorovaikutteisemmaksi ja verkostomaisemmaksi. Aiemman sijaan suojelusta neuvotellaan ensiksi alueellisten organisaatioiden ja maanomistajien välillä, keskustelua on myös runsaammin eri organisaatioiden välillä ja oman organisaation sisällä. Toisaalta suojelun toteuttamisesta on tullut vastaajien mielestä aiempaa aktiivisempaa. Suojelua markkinoidaan, suojeluasioita koulutetaan ja suojelukohteita arvioidaan ja arvotetaan.

METSO-toimijat kuvailivat työtehtäviensä muuttuneen sekä palkitsevaksi että vaativaksi. METSO teettää aiempaa enemmän ja monimutkaisempaa työtä:

”Erilaisia kohteita tarjotaan arvioitavaksi, joista tosin vain osa on kelpollisia METSO-kohteita.”

”Vapaaehtoisen suojelun perusteet ovat muuttuneet METSO:n kokeiluhankkeen jälkeen, Luonnonarvokauppaa ei enää tehdä.”

”Kiireen lisääntyminen. Metsäorg.-ympörg. yhteistyön lisääntyminen.”

”METSO-työt tulisi hoitaa muun työn ohessa, käytännössä METSO-hankkeen läpivienti vaatii pahimmassa tapauksessa työtä useita päiviä.”

Maanomistajien tarjoamien moninaisten ja epätasalaatuisten kohteiden tarkastaminen, organisaatioiden sisäinen ja välinen viestintä ja käytettävien suojelumenetelmien hienosäätäminen, voivat tuntua METSO-ohjelman toteuttajista työläiltä, sillä kaikki työtehtävät eivät suoraan näy konkreettisissa tuloksissa kuten tehtyinä suojelupäätöksinä. Nämä työllistävät ja kuormittavat tekijät ovat kuitenkin olennaisia osia METSOssa, ja niiden hyvän hoitamisen voi jopa nähdä yhdeksi METSO-ohjelman keskeiseksi vahvuudeksi.

Osallistamisen, vuorovaikutteisuuden ja arvottamisen ammattitaito auttavat METSO-toimijoita menestymään uudessa hallinnointi- ja työskentelykulttuurissa, osana sopeutuvaa hallintoa. Näitä ominaisuuksia on syytä arvostaa ja vahvistaa METSOssa myös lähitulevaisuudessa. Samalla on pidettävä mielessä, että hyvä osallistaminen, vuorovaikutteisuus ja arvottaminen vaativat tekijältään aikaa ja taitoja. Myös METSON toteuttamisessa pitää varata tähän voimavaroja ja vahvistaa näitä taitoja. Toisin sanoen tulee panostaa hehtaarien toteutumisen ohella suojelun ammattilaisten menetelmälliseen osaamiseen.

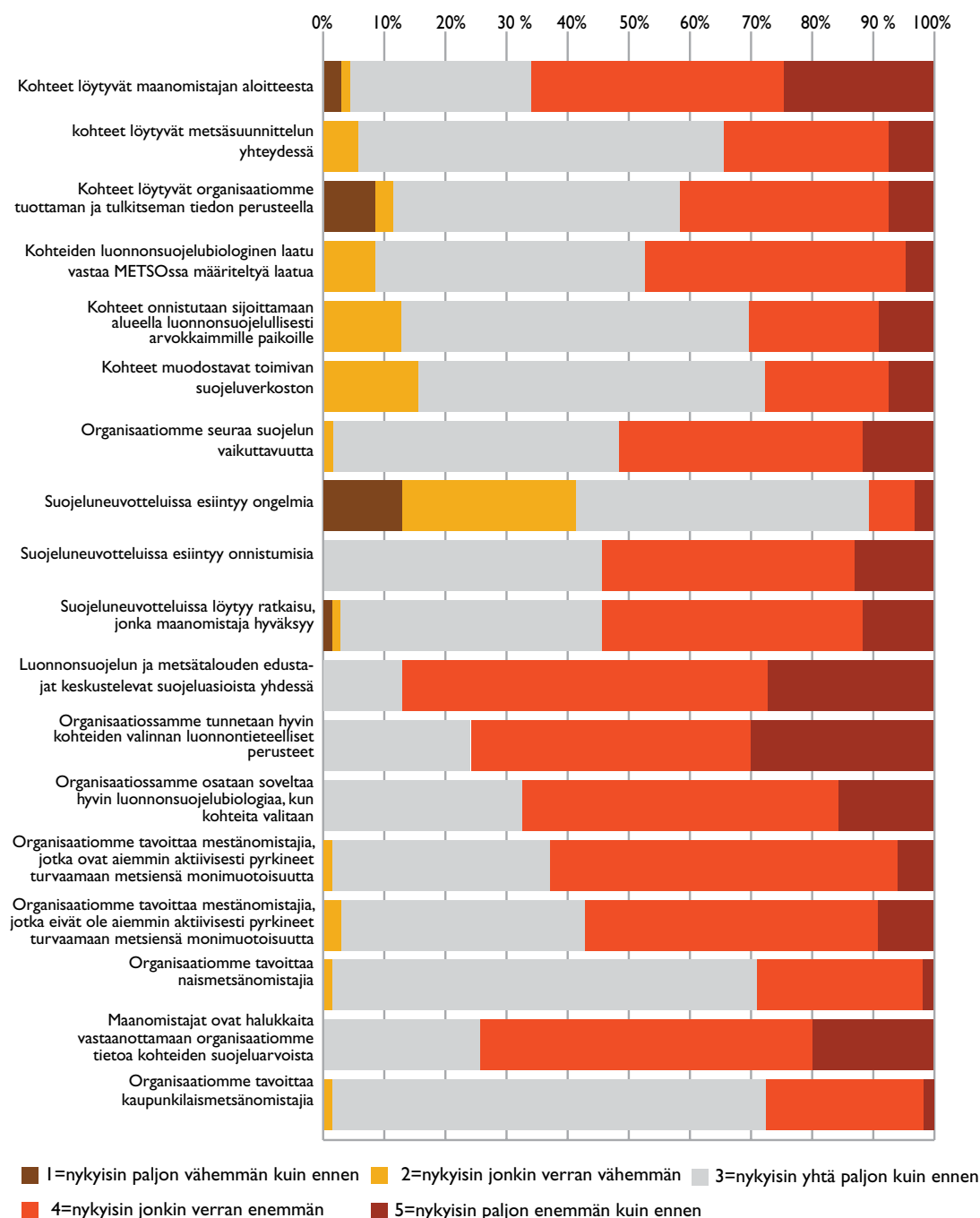
On selvä, että luonnonsuojelupolitiikan sisällön muuttuminen selittää keskeisesti METSO-toimijoiden kokemaa kiirettä, mutta lisäksi myös henkilöstön vähentämisspyrkimykset METSOa toteuttavissa organisaatioissa ovat vahvistaneet tunnetta resurssien riittämättömyydestä. Valtionhallinnon tuottavuusohjelma on verottanut osansa myös luonnonsuojeluohjelmia toteuttavasta henkilöstöstä. METSO-ohjelman näkökulmasta keskeisin muutos on vuonna 2007 käynnistynyt aluehallinnon uudistamishanke (ALKU). Siinä alueelliset ympäristökeskukset siirtyivät ympäristöhallinnosta osaksi elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksia (ELY). Näin aluekeskukset eivät enää kuulu ympäristöministeriön vaan työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalaan, vaikka ympäristöministeriö edelleen tulosoittaa aluehallintoa omalla toimialallaan. Samassa uudistuksessa myös alueelliset metsäkeskukset sidottiin toiminnallisesti osaksi valtion aluehallintoa. METSON kannalta uudistuksessa olennaista on se, että uudistuksen yhteydessä alueellisista ympäristökeskuksista karsittiin tai ollaan karsimassa pois määräaikaissa työsuhteissa olevia työntekijöitä. Juuri määräaikaissa työsuhteissa olevat työntekijät ovat usein toteuttaneet luonnonsuojeluohjelmia ja nyt heidän työtehtävänsä ovat jääneet vain aiemmin vakituisena työskennelleelle henkilöstölle (kussakin aluekeskuksessa 1–3 henkilöä) (suullinen tieto: metsänhoitaja Eero Melantie, Ympäristöministeriö ja Pohjois-Pohjanmaan ELY, esitelmä METSO-seurantaryhmän tapaamisessa, 18.3.2010, MTK:ssa Helsingissä).

METSON myötä toteuttajien työtehtävät ovat muuttuneet niin määrällisesti kuin laadullisestikin. Kaikki muutokset eivät ole olleet suoraviivaisia tai yksinkertaisia. Monet muutoksista on koettu motivoivina ja palkitsevina, mutta osaa uusista työtehtävistä pidetään työläinä. Eritoten vuorovaikutteisuus ja erilaisten näkökulmien sisällyttäminen osaksi luonnonsuojelupolitiikkaa ja suojelukeinojen edelleen kehittäminen ovat tärkeitä sopeutuvan hallinnan näkökulmasta. Välttämättä kaikki METSON toteuttajat eivät kuitenkaan koe niitä vielä olennaiseksi osaksi toimenkuvaansa (Lee 1999). Juuri eri näkökulmien yhteensovittamisen ja vuorovaikutteisuuden ammattitaitoa on hyvä vielä koulutuksella ja riittävällä resursoinnilla lisätä.

4.5.2

Organisaatio

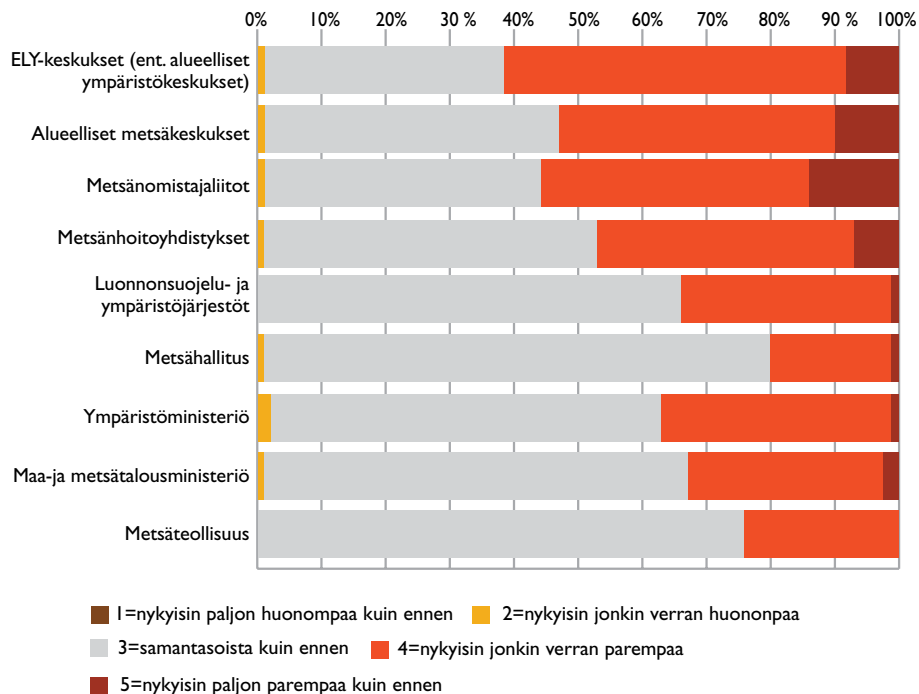
METSO on uudistanut toimintaa myös yleisemmin organisaatioiden tasolla. Kyselyn vastaajat arvelivat METSO-ohjelman yhtäältä uudistaneen erityisesti luonnonsuojelun käytäntöjä organisaatioissaan ja toisaalta lisänneen maanomistajien aktiivisuutta luonnonsuojelun päätöksenteossa (ks. Kuva 4.3).

Kuva 4.3. Miten METSO on uudistanut organisaatioita? Vastaamisajankohdan tilannetta ja METSO-ohjelmaa edeltänyttä aikaa vertaavien vastausten suorat jakaumat.

Maanomistajälähtöisyydestä keskusteltiin paljon jo METSON pilottivaiheessa. Tämän kyselyn tulosten mukaan maanomistajien aktiivisuus ja aloitteellisuus jatkuvat edelleen. 65 % vastaajista arvioi maanomistajien tekevän luonnonsuojelualoitteita nyt enemmän kuin aikana ennen METSOa. Maanomistajat myös ovat aikaisempaa halukkaampia ottamaan vastaan METSO-ohjelman toteuttajilta tietoa kohteiden suojeluarvoista. Organisaatiot tavoittavat vastaajien arvioiden mukaan sekä aktiivisia että myös passiivisia metsänomistajia paremmin kuin nykyistä METSO-ohjelmaa edeltävänä aikana, ja suojeluneuvotteluissa on paljon onnistumisia, vaikka myös ongelmia esiintyy. Näyttää kuitenkin siltä, ettei METSO ole saanut uusia maanomistajaryhmiä, kuten naismetsänomistajia ja kaupunkilaismetsänomistajia, liikkeelle aiempaa huomattavasti paremmin.

Vastaukset osoittavat, että luonnonsuojelun ja metsätalouden edustajat keskustelvat METSO-ohjelman myötä huomattavasti aiempaa enemmän keskenään (Kuva 4.3), ja kokevat tämän yhteistyön mielekkääksi, varsinkin aluehallinnon tasolla (Kuva 4.4). Lisäksi vastaajien mielestä luonnonsuojelubiologia on tullut METSO-ohjelman myötä osaksi organisaatioiden toimintaa. Vastaajien mukaan organisaatioissa tunnetaan aikaisempaa enemmän suojelun luonnontieteellisiä perusteita ja osataan soveltaa suojelubiologiaa suojelukohteita valittaessa (Kuva 4.3).

Kuva 4.4. METSO-toimijoiden käsitykset yhteistyön laadun muutoksesta METSO-ohjelman myötä: suorat jakaumat vastauksista kysymykseen, jossa vastaajat vertasivat kyselyhetkistä tilannetta aikaan ennen METSO-ohjelmaa.

Lisäksi organisaatioiden välistä yhteistyötä konkretisoi yhteistyöryhmien perustaminen. 70 % vastaajista kertoi yhteistyöryhmän käynnistyneen alueellaan. Tosin METSO:n toteutuksen osalta ryhmät olivat useimmiten vasta aluillaan.

”Yksi kokous pidetty. Ihan hyvä tunnelma.”, kiteytti eräs vastaaja tämänhetkisen tilanteen.

Metsähallituksen ja metsäteollisuuden roolin kehittäminen yhteistyöryhmissä voisi olla tarpeen, koska yhteistyö kaikkien muiden toteuttajatahojen välillä on lisääntynyt selvemmin kyselyn perusteella (ks. Kuva 4).

METSO-ohjelman toteuttajien yhteydet alueellisiin metsäneuvostoihin arvioitiin varsin toimiviksi. Osa kyselyyn vastanneista tuli metsäneuvostoa vetäneistä organisaatioista, osan organisaatiot osallistuivat jäseninä metsäneuvostoihin. Useimmat arvostivat metsäneuvostojen toimintaa.

”Yhteistyö ok, ja toimii silloin kun sitä tarvitaan.”, kiteytti eräs vastaaja.

Muutama kriittinenkin kommentti metsäneuvostojen työn kuvauksen yhteydessä annettiin. Eräät vastaajat kaipasivat metsäneuvostoille lisää näkyvyyttä. Toisaalta tuotiin julki toive metsäneuvostojen ja METSO-yhteistyöryhmien pitämisestä erillään. Eräs vastaaja arveli, etteivät metsäneuvostot ole luontevia toimintaympäristöjä METSO-asioiden käsittelyyn, koska niillä on huomattavasti laajempi rooli, ja METSO voi siitä syystä jäädä muiden asioiden jalkoihin. Toimivan METSO-työskentelyn nähtiin myös edellyttävän erilaista asiantuntemusta kuin mitä metsäneuvostojen työssä tarvitaan, mutta tiedonkulkua metsäneuvostojen ja yhteistyöryhmien kesken pidettiin tärkeänä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että METSO näyttää toimivan erinomaisesti organisaatioiden välisen yhteistyön kanavana. METSO:n koettiin tarvitsevan itsenäisen alueellisen keskustelufoorumin, jossa METSO-toteuttajilla ja sidosryhmillä on mahdollisuus edistää tavoitteita yhteistyössä, ja eri METSO-organisaatioissa toimivat henkilöt tuntuvat löytäneen toisensa tällä keskustelufoorumilla. Sen sijaan yhteydet tämän foorumin ulkopuolelle eivät näytä vahvistuneen yhtä paljon. Yhteyksiä voitaisiin vahvistaa esimerkiksi metsähallituksen ja metsäteollisuuden suuntaan. Myös uusia maanomistajia ja maanomistajaryhmiä voitaisiin pyrkiä kohtaamaan aktiivisemmin. On arveltu, että metsänomistajakunnassa naisten, kaupunkilaisten ja perikuntien osuus tulee lisääntymään (Karppinen ym. 2002). Olisikin perusteltua tarjota näille ryhmille uudenlaisia tapoja ja rooleja toteuttaa metsä- ja luonnonsuojelupolitiikkaa (vrt. Vainio & Paloniemi 2009). Kenties näiden maanomistajaryhmien tavoittamiseen pitäisi pyrkiä nykyistä suuremmin kohdennetulla viestinnällä METSO-ohjelmasta.

4.6

Viestintä ja koulutus

4.6.1

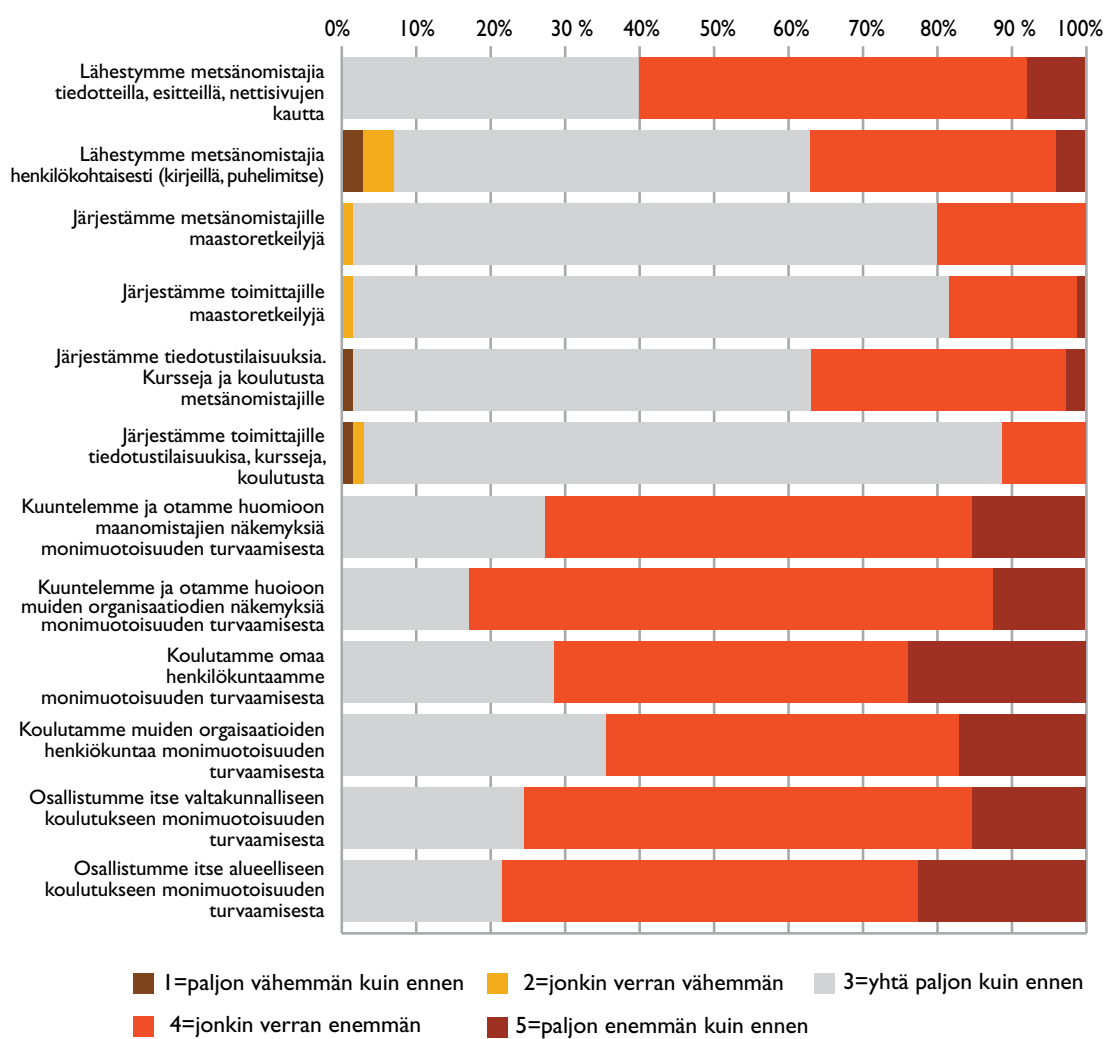
Oma viestintä

METSO-ohjelmaan osallistuvien organisaatioiden oman viestinnän uudistumista arvioitiin kysymyksellä: *Miten METSO-ohjelma on uudistanut organisaationne viestintää ja koulutusta?* (ks. Kuva 4.5).

METSO-toimijoiden kokemukset viestinnästään vahvistavat edellä esiteltyjä havaintoja METSO-ohjelmasta organisaatioiden uudistumisen prosessina. METSO-toimijat arvioivat ryhtyneensä kuuntelemaan huomattavasti enemmän muiden organisaatioiden näkemyksiä luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta, osallistuneensa aiempaa enemmän alueelliseen ja valtakunnalliseen koulutukseen ja kouluttaneensa organisaatioidensa omaa henkilökuntaa monimuotoisuuden turvaamiseen. Myös maanomistajien ja METSO-toimijoiden välisen vuorovaikutuksen arvioitiin muuttuneen olennaisesti. METSO-toimijat esittivät, että METSO-ohjelman myötä he ovat ruvenneet kuuntelemaan ja ottamaan huomioon maanomistajien näkemyksiä monimuotoisuuden turvaamisesta aiempaa enemmän. Viestintää maanomistajien suuntaan viestintää on hoidettu perinteisiä kanavia (tiedotteita, esitteitä, internetsivuja) hyödyntäen.

Sen sijaan METSO-toimijoiden vastausten perusteella METSO:n toteutus ja tiedotus ei ole kohdentunut uusiin toimijoihin tai laajemmalle yhteiskuntaan. Esimerkiksi maastoretkeilyä ei juurikaan tehdä, ei maanomistajien eikä toimittajien kanssa. Toimittajien apuun ei muutenkaan tunnuta turvattavan METSO:n alue- ja paikallistasolla. Toimittajayhteistyö oli lisääntynyt kyselyyn listatuista viestintään liittyvistä seikoista kaikkein vähiten.

Vastaukset viestinnän muutoksia erittelevään kysymykseen kuvastavat hyvin olennaista asenteiden muutosta kohti vuorovaikutteisempaa organisaatiokulttuuria. Vaikuttaa siltä, että tiedonvaihto ja vuorovaikutus eri organisaatioiden kesken ja METSO:n toteuttajien ja maanomistajien välillä on huomattavasti kehittynyt. Mutta ilmeisesti voimavarojen rajallisuuden vuoksi toistaiseksi on keskitetty olemassa olevien kanavien käyttöön. ”Ulospäin yhteiskuntaan” muutosta METSO-ohjelma ei tunnu tavoittaneen. Erityisesti voitaisiin lisätä viestintää maanomistajien suuntaan ja lähestyä toimittajia aiempaa rohkeammin. METSO:n tunnettavuuden ja laajentumisen kannalta tämä voisi olla erittäin hyödyllistä.

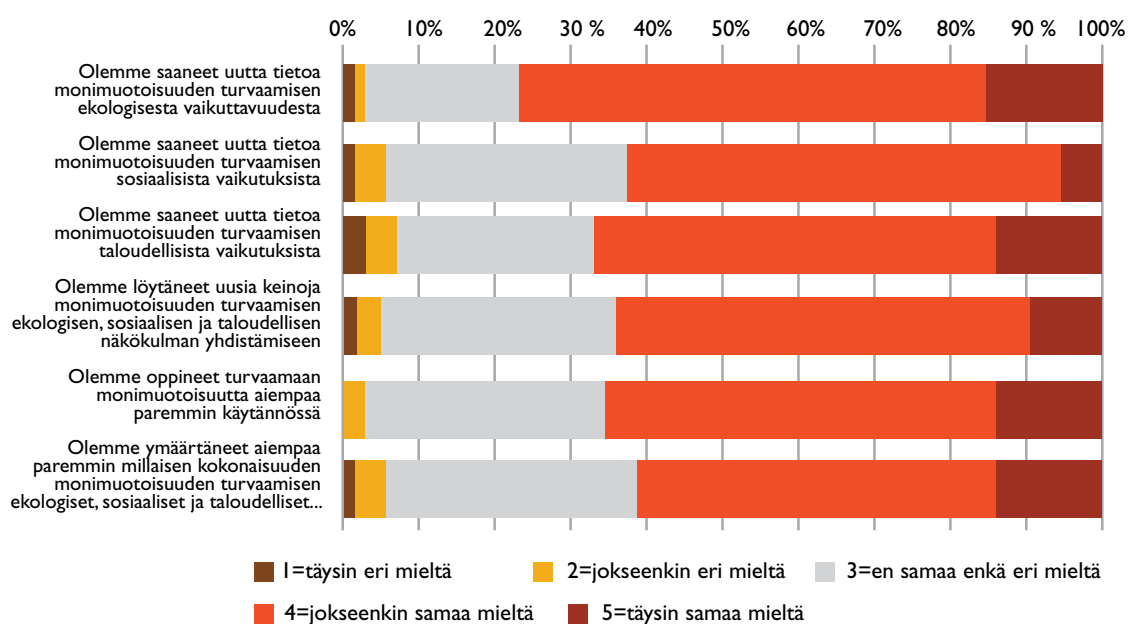

Kuva 4.5. Viestinnän uudistuminen. Kuva esittelee suorat jakaumat kysymyksessä, jossa vastaajat vertasivat kyselyhetkistä tilannetta aikaan ennen METSOa.

4.6.2

Koulutus osana METSOa

METSO-järjestelmän koulutuksellisesta viestinnästä ja kokemuksista sen vaikuttavuudesta tarkasteltiin kysymyksellä: Mitä METSO:n viestintä ja koulutus ovat muuttaneet organisaatiossanne? (ks. Kuva 4.6).

Kuva 4.6. METSO-koulutuksen vaikuttavuus. Kuva esittelee suorat jakaumat kysymyksessä, jossa vastaajat vertasivat kyselyhetkistä tilannetta aikaan ennen METSOa.

METSO:n koulutukseen oltiin erittäin tyytyväisiä ja sen arvioitiin auttaneen organisaatioita toimimaan monimuotoisuuden turvaamiseksi. Kaikkien eniten vastaajat kokivat saaneensa tietoa luonnon monimuotoisuuden turvaamisen ekologisesta vaikuttavuudesta. Silmiinpistävää METSO-toimijoiden vastauksissa on, että METSO-viestintää pidettiin erittäin laaja-alaisesti hyvänä. Useimmat vastaajat raportoivat saaneensa uutta tietoa myös suojelun taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista, suojelun eri näkökulmien yhdistämisestä ja suojelun käytännöntoteutuksesta. Tällainen monialainen koulutus on varmasti edistänyt METSO-ohjelmaa paljon.

Myös METSO-toimijoiden vastaukset avoimiin kysymyksiin viestivät tyytyväisyyttä METSO-organisaatioon.

”Valtakunnallinen koulutus on ollut hyvää”, kiteytti eräs vastaaja.

Toisaalta METSO-koulutuksessa nähtiin myös parantamien mahdollisuuksia. Erityisesti toivottiin, että koulutusta suunnattaisiin useammalle METSO-toimijalle kuin mitä toistaiseksi on tehty.

”Kyllä, alueellisille toimijoille. Laaja mahdollinen toimikenttä mahdollistaisi paljon nykyistä enemmän aktiviteettia, mutta tarvitsee jatkuvaa herättelyä ja opastusta. Ydinjoukko kyllä osaa.”

”Koko organisaatiolle koulutusta. Tieto ei vain yhdellä.”

Lisäksi koulutuksen sisältöihin esitettiin muutamia täsmätoiveita:

”METSO:n luonnontieteelliset valintakriteerit eivät ole kaikille tutut, niistä voisi vielä kouluttaa.”

”Lisäkouluttamista tarvittaisiin ehkä tiedottamisessa. Muut asiat ovat kohtuullisen hyvin hallinnassa.”

”Maastossa tapahtuvaa konkreettista harjoittelua yhdistettynä kuvatulkintaan.”

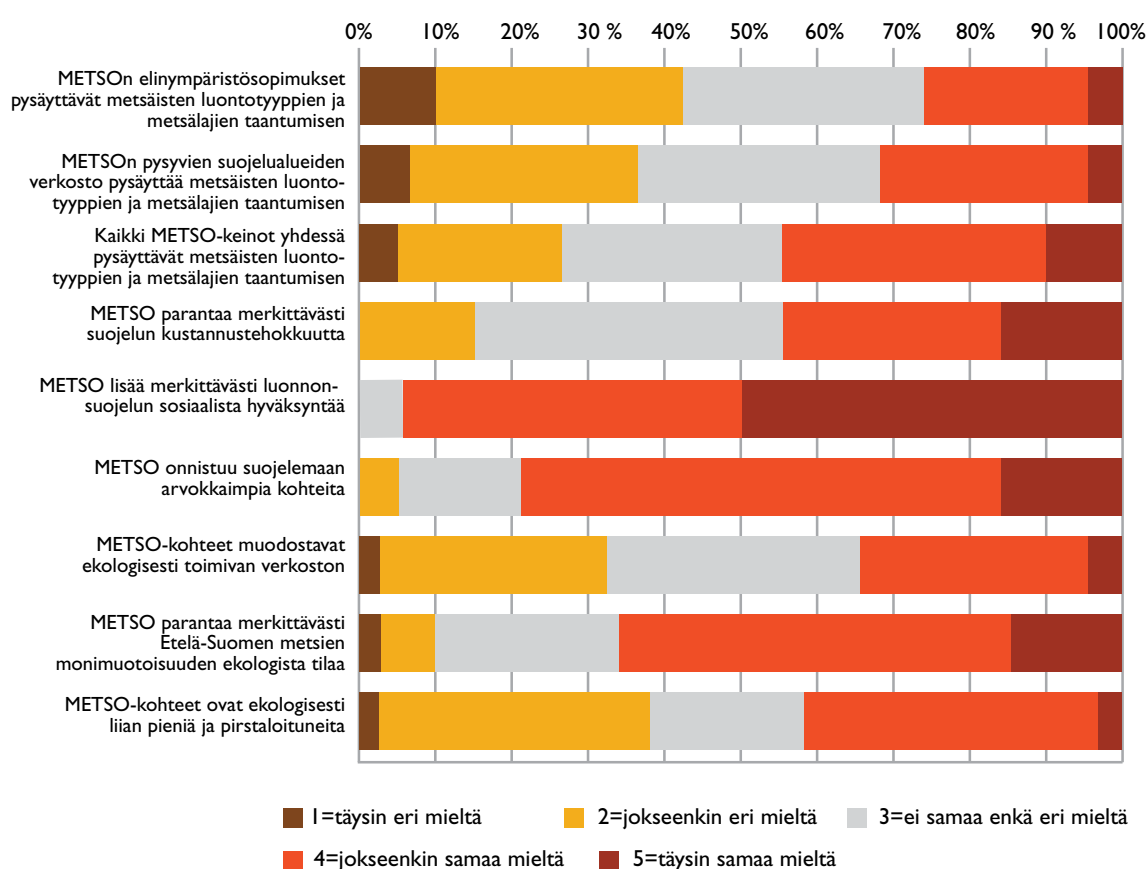
Toisin sanoen nykyinen koulutus on sinänsä koettu toimivaksi. Nyt samantyyppistä koulutusta tarvittaisiin lisää, jotta useammat toimijat pääsisivät siihen osallisiksi ja jotta toistaiseksi vähemmälle käsittelylle jääneet aihepiirit saataisiin sisällytettyä koulutuksen piiriin. Esimerkiksi ympäristötuen kohdentaminen ja kohteiden rajaaminen vaativat täsmentämisen lisäksi koulutusta.

Yhteenvedona voidaan todeta, että METSO-ohjelman toteuttamiseen tarvittava osaaminen, joka arvioitiin korkeaksi (Kuvat 4.2 ja 4.3), on todennäköisesti jossain määrin valtakunnallisen toimijoille suunnatun koulutuksen ja viestinnän ansiota. Sen sijaan ulospäin yhteiskuntaan suuntautuva tiedotus ei ole ollut keskeisenä kehittämisen kohteena.

4.7

Vaikutuksia

METSOlla on monipuolisia tavoitteita ja ohjelma tullee saavuttamaan myös monenlaisia vaikutuksia. METSO-toimijoiden todennäköisiksi arvioimia vaikutuksia tarkasteltiin: *Millaisia vaikutuksia arvelet METSON saavuttavan yleisesti ja organisaatiossanne?*

Kuva 4.7. METSON vaikuttavuus. Kuva esittelee suorat jakaumat kysymyksessä, jossa vastaajat arvioivat kuvan vasemmassa laidassa listattuja väittämiä.

METSO-toimijat arvelivat METSO-ohjelman parantavan etenkin luonnonsuojelun sosiaalista hyväksyntää ja suojelevan arvokkaimpia kohteita (Kuva 4.7). Enemmistö vastaajista arveli METSO-ohjelman pystyvän myös parantamaan merkittävästi Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden ekologista tilaa. Sen sijaan huomattavasti vähemmän luotettiin METSO-ohjelman edellytyksiin saavuttaa sille asetettua yleistä, varsin kunnianhimoista tavoitetta pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen, vaikka juuri tämän tavoitteen katsottiin sopivan tavoitteisiin (ks. luku 4.4.).

Avoimeen kysymykseen vastaajat kirjasivat havaitsemiaan METSON ekologisia vaikutuksia. He listasivat niitä seikkoja, joita METSO-ohjelmalla on tavoiteltukin:

”Säilytettyjä elinympäristöjä, ominaispiirteitä, lajeja.”

”Joillain alueilla jo selvää kytkeytyneisyyden ja suojelualuemassan paranemista avainalueilla. Maanomistajien aktiivisuus hoitaa kohteitaan lisääntynyt.”

Suojeltujen paikkojen, ominaispiirteiden ja lajien lisäksi vastaajat nostivat esiin arvioinnissa jo aiemmin keskustellun kytkeytyneisyyden näkökulman (ks. Luku 4.3). Vaikka siis vastaajat keskimäärin arvioivat suojelualueiden kytkeytyneisyyden olevan METSOssa huomattava haaste, arvioivat jotkut vastaajat METSON jo pystyneen suuntaamaan suojelua suojelun verkostonäkökulmasta olennaisella tavalla. Lainauksessa esitetty hoidon lisääntyminen on myös kytkeytyneisyyden näkökulmasta tärkeä seikka. Hoitamalla voidaan huonompilaatuisten suojelukohteiden monimuotoisuusarvoja parantaa ja varsinkin jos hoito suunnataan kytkeytyneisyyden kannalta oikein, tehostaa se suojelua.

Arvioidessaan METSON sosiaalisia vaikutuksia avoimilla vastauksilla METSO toimijat esittivät METSON pystyneen parantamaan suojelun ilmapiiriä monella tavalla niin METSON kanssa tekemisissä olevien maanomistajien, METSOa sivusta seuranneiden toimijoiden kuin METSOon osallistuvien organisaatioidenkin kannalta:

”Asenteet METSO-suojelua kohtaan positiivisia.”

”Ulkopuolisten (kaupunkilaisten) myönteisempi suhtautuminen metsätalouteen.”

”Metsäpuoli ja suojelupuoli on lähentynyt. Ilmapiiri luonnonsuojeluun on muuttunut hieman myönteisemmäksi.”

Nämä avointen kysymysten vastaukset vahvistivat jo monivalintakysymysten antamia tuloksia.

METSON aikaansaamalla asenneilmapiirin muutoksella nähtiin olevan myös myönteisiä seurausvaikutuksia. Vastaajat nostivat esiin METSON aikaansaaneen nosteen, jonka turvin suojelun piiriin on saatu myös sellaisia kohteita, joita maanomistajat eivät ilman METSOa olisi virallisesti suojelleet. Lisäksi he esittivät mahdollisuuden myönteisen kehityksen leviämisestä laajemmallekin:

”Vapaaehtoisuus tuo vastuuta ja johtaa luonnon kannalta parempaan tulokseen.”

Verraten usein METSON sosiaalisten vaikutusten ja ekologisten vaikutusten välinen mahdollinen ristiriita vaikutti ongelmattomalta. Tämä kiteytyi varsinkin METSON myötä lisääntyneeseen luonnon aktiiviseen hoitoon ja vapaaehtoisuuden herättämään omaehtoiseen motivaatioon edistää suojelua. Tällainen ekologisen ja sosiaalisen näkökulman yhdistäminen onkin yksi keskeisiä METSON saavutuksia.

Lisäksi METSO-toimijat arvioivat avoimissa vastauksissaan myös havaitsemiaan METSON taloudellisia vaikutuksia:

Yhtäältä METSO-toimijat kuvasivat METSON edistäneen organisaationsa toimintaa:

”Organisaatiomme rahoitukseen METSO on tuonut korvaamattoman lisän.”

Varsin kattavasti vastaajat kuitenkin kiteyttivät METSON taloudelliset vaikutukset yksityismaanomistajille maksettuihin korvauksiin:

”Maanomistajat ovat tyytyväisiä saamiinsa korvauksiin.”

”Nopeat ja aktiiviset metsänomistajat ovat kuitanneet paikoin erittäin hyvät tulot METSO-keinoilla.”

”Joillain kohteilla määräaikainen suojelu voi antaa yhtä hyvän taloudellisen tuloksen kuin normaali metsätalous”

Maanomistajien saamia korvauksia pidettiin avokätisinä. Eräät vastaajat jopa esittivät huolensa siitä, ettei korvauksia pidä kasvattaa loputtomiin. He esittivät myös muutamia konkreettisia huomautuksia, joiden perusteella voidaan miettiä mahdollisuuksia kehittää korvauksia:

”Olisin toivonut vielä selkeämpään maanomistajien kilpailuttamista: METSOon pääsyn tulisi olla kunnia asia ja sitä pitäisi kilpailuttaa.”

”METSOsta ei saa tehdä heikkotuottoisten metsäalueiden tukiautomaattia, vaan mukaan valittavien kohteiden tulee olla ekologisesti perusteltuja.”

”Kohteet hinnoitellaan eri alueilla eri perustein.”

”Rahaa luonnonhoitoon ja ennallistamiseen.”

Toisin sanoen METSON toimijoiden mukaan METSOssa ei vielä ole otettu kaikkea taloudellisesta tehokkuudesta irti. Kilpailuttamalla parhaat kohteet mukaan ohjelmaan ja selkiyttämällä kohteiden maksuperiaatteita ohjelman kustannustehokkuutta ja luonnonsuojelullista vaikuttavuutta voidaan todennäköisesti parantaa. Lisäksi jo aiemmin esiin nostetun kytkeytyvyyden kannalta on tärkeää pyrkiä suuntaamaan rahoitusta ekologisesti mielekkäisiin kokonaisuuksiin. Viimeisessä lainauksessa esitetty rahoituksen suuntaaminen aktiivisempaan luonnonhoitoon ja ennallistamiseen voi auttaa parantamaan kohteiden muodostamien kokonaisuuksien mielekkyyttä.

4.8.

Päätelmät

4.8.1

Hallinnon sopeutuvuus

METSO-ohjelman suunnittelu ja toteutus haastavat metsä- ja luonnonsuojelun perinteisen tieteesen pohjautuvan ja hallinnon laatiman politiikan ”ylhäältä alas toteuttamisen” kulttuurin. Ohjelmaa laadittaessa ja sitä edeltäneessä pilottivaiheessa ovat ohjelman sisältöön päässeet vaikuttamaan hallinnon ja tutkimuslaitosten sekä keskeisten intressijärjestöjen lisäksi myös hallinnon eri tasoilla toimivat metsätalouden ja luonnonsuojelun ammattilaiset sekä heidän kanssaan vuorovaikutuksessa olevat paikalliset toimijat. Ohjelman suunnittelussa ja toteutuksessa on aidosti hyödynnetty pilottivaiheen kokemuksia.

Rakenteeltaan ohjelma pohjaa kuitenkin tieteen ja hallinnon instituutioihin. Luonnontieteelliset arviointiperusteet on laadittu keskeisen uuden tutkimustiedon sovel-
lusohjeeksi, jonka toimeenpanosta vastaavat jo ennen METSO-ohjelmaa olemassa olleet hallinnon toimijat. Toimenpiteitä edistetään ja markkinoidaan, kohteita tarkastetaan ja arvioidaan ja sopimuksia laaditaan metsäkeskuksissa ja ELY-keskusten ympäristövastuualueella. Luonnontieteellisten arviointiperusteiden voidaan nähdä edistävän toteutuksen läpinäkyvyyttä ja arvioitavuutta.

Uutta METSO-ohjelmassa on joustavuus: kohteita suojellaan siellä, missä suojelu hyväksytään ja missä se kustannustehokkaasti onnistuu. Näin vältetään pahimmilta konflikteilta, lisätään suojelumuonteisyyttä ja tehdään näkyväksi kohteiden suojeluarvoa. Tällainen toiminnan joustavuus edellyttää uudenlaista yhteistyötä, tiedonhankintaa ja tiedonhallintaa. Muutosprosessia tarkastelemalla voidaan arvioida hallinnon sopeutumista ja tunnistaa vapaaehtoisuuteen pohjautuvien uusien keinojen soveltamisen edellytyksiä, joita voitaisiin mahdollisesti hyödyntää metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisen lisäksi myös muussa luonnonsuojelun toteutuksessa (Holling, 2001).

Kyselyn tulosten perusteella METSO näyttää onnistuvan toimimaan hyvin organisaatioiden välisen vuorovaikutuksen uudistamisessa. METSO-toimijat arvioivat yhteistyön lisääntyneen ja myös itse oppineensa tästä yhteistyöstä. Toisaalta lisääntynyt vuorovaikutus on uusi työtehtävä ja voi mahdollisesti lisätä kiireen tuntua työssä. Useat METSO-toimijoista ilmaisivat kuitenkin olevansa motivoituneita tähän työhön. Tämä on erittäin tärkeää, sillä metsätalouden- ja luonnonsuojelun organisaatioiden välinen lisääntynyt yhteistyö on keskeinen METSO-ohjelman onnistumisen edellytys.

METSOssa organisaatioiden välinen vuorovaikutus on pyritty varmistamaan rakenteellisella ratkaisulla, yhteistyöryhmillä (ks. keino 6, Luku 2.6 & 4.3). Kyselyn mukaan nämä yhteistyöryhmät olivat vasta aluillaan. Useat vastaajat olivat käyneet vain avauskokouksessa. Yhteistyöryhmiin suhtauduttiin kuitenkin myönteisesti. Yhteistyöryhmien työskentelyn käynnistyttyä niiden toimintatapoja kannattaa seurata ja kehittää, jotta niistä muodostuisi aktiivisia ja itsenäisiä metsäluonnon monimuotoisuusasioiden käsittelyyn omistautuneita paikallisia foorumeita. Alkavaa omistautumista kannattaa myös vahvistaa.

Mahdollisesti yhteistyöryhmien osallistujien rooleja voisi myös vahvistaa. Näyttää siltä että metsäteollisuuden ja etenkin metsähallituksen luontopalvelujen roolia voisi vahvistaa myös osana yhteistyöryhmiä. Metsähallituksen METSO:n osana toteuttama 10 000 hehtaarin suojeluprojekti on vakuuttava näyttö metsähallituksen ja sen yhteistyökumppaneiden yhteistyökyvystä. 10 000-projektissa metsähallituksen edustajat ja Helsingin yliopiston tutkijat valitsivat yhdessä arviointikriteerit luonnonsuojelullisesti arvokkaimpien ja erityisesti kytkeytyneisyyden kannalta keskeisten metsien löytämiseksi. Näitä arviointikriteereitä sovellettiin Zonation laskentamallissa (ks. Lehtomäki ym. 2009), jonka analyysin perusteella 10 030 uutta suojeluhehtaaria ehdotettiin sisällytettäväksi METSOon. Koska metsähallituksen luontopalvelut vastaavat myös yksityisten suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinnasta ja toteutuksesta, olisi se luonteva organisaatio vahvistamaan myös METSO:n yksityismaiden toimijajoukkoa.

4.8.2

Työtä METSO:n ruohonjuuritasolla

METSO-toimijoiden vastauksista välittyy hyvä, luottavainen, positiivinen käynnistymisen ilmapää. Toimijat arvioivat osaamisensa kehittyneen, ja he kokevat pystyvänsä hyvin toteuttamaan METSO-ohjelmaa. METSO-toimijat kaipaavat kuitenkin toimintaansa lisää volyyymiä: lisää henkilöstöä, aikaa ja rahaa.

METSO:n ote jatkaa jo ohjelman pilottivaiheissa kiiteltä maanomistajalähtöisyyttä, mikä kuvastaa METSO-ohjelman ansiokasta vakiintumista pilottivaiheen jälkeen. On kuitenkin kysyttävä, että missä määrin ja kuinka aktiivisin ja tuorein menetelmin maanomistajia on lähestytty tässä ohjelman alkuvaiheessa. Kyselyn tulosten mukaan maanomistajia kuunnellaan ja heidän mielipiteensä otetaan huomioon, mutta näyttää siltä, ettei uusia maanomistajia ja maanomistajaryhmiä ehkä aktiivisesti pyritä saamaan METSO:n piiriin, vaan METSO:n ovat löytäneet kenties jo muutenkin aktiiviset metsänomistajat. METSO-toimijoiden kannattaisikin, organisaatioiden vilkkaan ja arvokkaan yhteistyön ohella, pyrkiä aktiivisemmin avautumaan ulos yhteiskuntaan ja uusille maanomistajille. Tämä edistäisi edelleen ohjelman sosiaalista hyväksyntää.

Yleisellä tasolla METSO-ohjelman toteutuksen voi sanoa alkaneen lupaavasti. Toisaalta alku on ollut vähän epätasaista. Osa METSO-toimenpiteistä ei ole vielä varsinaisesti kunnolla käynnistynyt (kuten luonnonhoitosuunnitelma ja kuntametso) tai toteutus ei ole edennyt (lainsäädännön muutokset). Näiden toimenpiteiden edistämiseen on kiinnitettävä huomiota ja käynnistymiseen on kohdennettava työvoimaa ja aikaa. Luonnonhoitosuunnitelman ja lakimuutosten edistämisen yhteydessä on pohdittava metsätalouden ympäristötuen kohdentaminen METE-kohteille ja METSO-kriteerit täyttävälle kohteille sekä arvioitava näiden väliset mahdolliset synergiat ja ristiriidat sekä talousmetsien luonnonhoidon ja uusien metsänhoitomenetelmien mahdollisuudet ja kehittämistarpeet metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisessa ja kytkeytyneisyyden edistämisessä.

Osa toimenpiteistä taas on käynnistynyt ja edennyt esimerkillisen nopeasti (kuten metsähallituksen 10 000-projekti). Näiden toimenpiteiden toteutuksen voiman ja tavoitteellisuuden soisi lisäävän myös muiden toimenpiteiden toteuttajien luottamusta METSO:n sinänsä hyväksytyjen mutta kunnianhimoisten tavoitteiden saavuttami-

seen. Nyt tulee vain varmistaa, että resursseja on käytettävissä ja että organisaatioilla ja yhteistyöryhmillä on selkeä mandaatti toteuttaa METSO-ohjelmaa.

Arviointi on keskittynyt METSON käytäntöihin ja alueellisissa ja paikallisissa organisaatioissa työskentelevien toimijoiden kokemuksiin METSOsta. Esiin nousee kysymys, kenen tehtävä on pitää yllä ja rakentaa METSON julkisuuskuva? Vaikka alueiden organisaatiota voidaan kritisoida kaupunkilaismetsänomistajien ja median huonosta tavoittamisesta, myös valtakunnallisella tasolla on vastuunsa näissä. Mikä on alueellisen toteutuksen ja valtakunnallisen koordinaation keskinäinen suhde ja miten se toimii? Kysymys on tärkeä ja sitä on syytä pohtia huolella.

4.8.3

METSON vaikuttavuus

METSON vaikutuksia on vielä kovin varhaista arvioida, mutta suuntaa-antavaa arviointia on silti syytä tehdä, jotta toimintaa voitaisiin jo nyt katsoa eteenpäin. Nostamme esiin neljä kriittistä kysymystä.

Ensinnäkin kyselyyn vastanneet METSO-toimijat eivät olleet erityisen luottavaisia METSO-keinojen edellytyksiin saavuttaa ohjelmalle asetettuja laajamittaisia tavoitteita pysäyttää metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen. Tästä syystä tarvitaan ehdottomasti lisää ponnisteluja kohti asetettuja tavoitteita. Kenties aktiivisempi avautuminen yhteiskuntaan ja rohkeus ryhtyä viemään METSO-viestiä myös uusille maanomistajille ja maanomistajaryhmille voisi tukea tavoitteiden saavuttamista. Ehkäpä uusia, toistaiseksi vielä vähemmän käytettyjä viestintäkanavia voitaisiin kokeilla. Myös talousmetsien luonnonhoidon ja luonnonhoitosuunnittelun edistäminen voivat auttaa näiden tavoitteiden saavuttamisessa.

Toisaalta METSO joutuu toimimaan tilanteessa, jossa metsien alueellinen kytkeytyneisyys on selkeä ongelma. Tämän seikan myös METSO-toimijat kyselyvastauksissaan nostivat selkeästi esiin. METSON ongelma ei ole se, ettei yksittäisiä hyviä kohteita tulisi suojeltua, vaan se mikä on suojelualueiden tuottama kokonaisuus. Kytkeytyneisyyden ongelmaa ja Etelä-Suomen metsien kokonaisuuden hallintaa ei voida ratkaista vain lisäämällä henkilö- tai raharesursseja, sillä kytkeytymättömyys on vallitseva olosuhde ja ongelman ratkaisu edellyttääkin uudenlaista lähestymistapaa. Varsinaisten suojeltujen kohteiden väliin jäävät alueet ovat kytkeytyneisyydessä avainasemassa. Näiden suojeluarvoja voidaan parantaa ja siten edistää myös suojelualueverkon kytkeytyneisyyttä esimerkiksi luonnonhoitotoimin, luonnonhoidon suunnittelulla, metsänhoidon menetelmiä muovaamalla ja suunnatulla tiedottamisella. Lisäksi kytkeytyneisyyden lisäämiseksi tulee pohtia uusien suojelualueiden perustamisen tarvetta.

Kolmanneksi on syytä pitää mielessä, että METSON toteuttamisen taloudellinen tehokkuus ei ole selviö ja sekä tehokkuutta että vaikuttavuutta käytettävissä olevien resurssien puitteissa voidaan parantaa. Kyselyyn vastaajat nostivat esiin kysymyksen, pitäisikö kilpailutusta lisätä vapaaehtoisten suojelukeinojen osana. Ainakin METSON vaikuttavuutta kannattaa lähitulevaisuudessa tarkastella myös tästä näkökulmasta ja esimerkiksi mahdollisesti toteutettavista tarjouskilpailuista saatavia kokemuksia tarkastella ja soveltaa.

Neljäntenä, vaikuttavuuden kannalta keskeisenä näkökulmana, tarkastelemme METSOa suurempana kokonaisuutena. METSON eri toimenpiteet ovat lähteneet käyntiin eri tahtiin ja näyttää siltä että eri toimenpiteiden välinen yhteennivominen on vasta käynnistymässä. Esimerkiksi tiedonvaihtoa eri toimenpiteiden välillä voitaisiin tehostaa ja näin parantaa hyvien käytäntöjen juurtumista toimenpiteistä toiseen. Toisaalta METSOa toteutetaan vauhdilla muuttuvassa toimintaympäristössä. Kyselyn tuloksissakin ilmennyt METSO-toteuttajien kokema kiire ilmentää organisaatioiden asemaa toimintaympäristön muutoksessa ja on selvää, että METSO-toimijat tarvitsevat tukea kiireen hallintaan ehkä jopa kiireen vähentämistä. Mutta ennen kaikkea METSON yhteys muun luonnonsuojelun ja ympäristöpolitiikan toteuttamiseen kannattaa pitää mielessä. Vaikka esimerkiksi ilmastonmuutos voi edellyttää monipuolistuvaa metsien käyttöä, ei Suomen metsien monimuotoisuus ole nykyisellään turvattu.

5 Yhteenveto ja kehitysehdotukset

Väliarvio 2010 keskittyy METSO-ohjelman käynnistymisen arvioimiseen ja toteuttajien sekä arvioitsijoiden tekemiin kehitysehdotuksiin. Väliarvio on laadittu Metsätutkimuslaitoksen ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyönä. Valtioneuvosto hyväksyi Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman 2008–2016 (METSO-ohjelma) periaatepäätöksen yhtä aikaa Kansallinen metsäohjelma (KMO) 2015 -periaatepäätöksen kanssa maaliskuussa 2008. METSO:n väliarviointit tehdään rinnakkain KMO:n väliarviointin kanssa. METSO-ohjelman toteutuksesta vastaavat yhteistyössä ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö. Toimintaohjelmaa toteutetaan maanomistajille vapaaehtoisin suojelukeinoin. METSO:n toteutukseen on varattu valtion budjettikehyksessä noin 180 miljoonaa euroa vuosille 2008–2012. Käynnistysvaiheessa 2008–2009 toteutukseen on rahoitusta ollut noin 15 miljoonaa euroa vuosittain. Rahoitustaso nousee vuodesta 2010 lähtien ja säilyy runsaan 30–40 miljoonan euron vuositasolla vuoden 2012 loppuun asti. Toimintaohjelman jälkipuoliskon 2013–2016 rahoitus on vielä täysin avoin, vaikka pääpaino tavoitteiden toteutumisessa on tällä ajanjaksolla.

METSO-ohjelmassa on 14 erillistä toimenpidettä, joilla metsäluonnon monimuotoisuutta pyritään edistämään. Toteutuksen kannalta laajimmat toimenpiteet ovat suojelualueverkon kehittäminen ja monimuotoisuuden turvaaminen yksityismetsissä. Kummassakin toimenpiteessä monimuotoisuutta turvaavia alueita ollaan lisäämässä vuoteen 2016 mennessä runsaalla 100 000 hehtaarilla. Osa ohjelman muista toimenpiteistä on näitä tavoitteita tukevia, osa taas yleisemmin monimuotoisuuden huomioon ottamista edistäviä. Käsillä olevan väliarviointin mukaan kaikki ohjelman 14 toimenpidettä on pääosin käynnistetty ja osa saatettu jo päätökseenkin valtioneuvoston periaatepäätöksen edellyttämällä tavalla. Eri toimenpiteiden käynnistymisessä ja toteutuksessa on ollut kuitenkin vaihtelua. Arvioinnin yhteydessä on noussut esiin useita toimintaohjelman toteutuksen kannalta keskeisiä kehitysehdotuksia.

Suojelualueverkostoa on kehitetty METSO-ohjelmassa vuosina 2008–2009 suojelamalla luonnonsuojelulain keinovalikoimalla yhteensä 3661 hehtaaria maanomistajien vapaaehtoisesti tarjoamia kohteita. Näistä 268 kohteesta 62 % on perustettu yksityisinä luonnonsuojelualueina, 36 % on ostettu valtiolle pysyvään suojeluun ja 2 % on toteutettu alueiden määräaikaaisina rauhoituksina. Yhteensä suojelualueiden toteutukseen on käytetty 2008–2009 runsas 17 miljoonaa euroa. Valtioneuvoston asettamien tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että vuotuinen rahoitus vähintään kolminkertaistetaan vuoden 2012 jälkeen. Merkittävin lisäys suojelualueverkostoon on kuitenkin saatu toimintaohjelman alkuvaiheessa metsähallituksen vuosina 2008–2009 toteuttamasta 10 000 hehtaarin lisäsuojeluhankkeesta, jossa aiemmin talouskäytössä olleista metsistä muodostettiin suojelualueita. Näiden alueiden valinnassa otettiin huomioon kohteiden metsäluonnon monimuotoisuus, liittyminen muuhun suojelualueverkkoon ja ekologisen kytkeytyneisyyden edistäminen.

Yksityismetsissä monimuotoisuuden turvaamista on edistetty METSO-ohjelman alkukaudella 2008–2009 kestävä metsätalouden rahoituslailla yhteensä 13 200 hehtaarilla ympäristötuen avulla ja metsäluonnonhoitohankkeissa METSO-elinympäristöjä on ollut noin 5700 hehtaaria. Ympäristötukea on kohdennettu metsälain 10 §:n mukaisesti elinympäristöihin vuosittain noin 5000 hehtaarin alalla ja tämän lisäksi on turvattu muita METSO-toimintaohjelman mukaisia elinympäristöjä yhteensä 3 200 hehtaarin alalla. Yhteensä ympäristötukea on maksettu 9,7 miljoonaa euroa 2008–2009 ja metsäluonnonhoitoa on rahoitettu 4,7 miljoonalla eurolla (mukana myös vesien-suojeluhankkeita). Metsähallituksen metsätalous on toteuttanut valtionmaiden talousmetsissä monimuotoisuutta tukevia erityishakkuita ja toteuttanut luonnonhoitoa 1200 hehtaarin alalla. Monimuotoisuutta edistäviä luontaisia häiriöitä jäljitteleviä hakkuutapoja tutkitaan 2000 hehtaarin alueella kahden suojelualueen läheisyydessä valtion metsissä. Valtioneuvoston asettaman kokonaistavoitteen saavuttaminen edellyttää ympäristötuen vuotuisen rahoitustason selvää nostoa nykyisestä noin kaksinkertaiseksi. Lisärahoitusta tulisi kohdentaa kaikkiin METSO:n valintaperusteiden mukaisesti elinympäristöihin, joita ei saada riittävästi turvattua metsälain 10 §:n mukaisten kohteiden yhteydessä.

Yhtenä merkittävänä keinona monimuotoisuuden turvaamisessa on suojelualueilla tehtävä elinympäristöjen kunnostaminen ja lajien elinolosuhteiden parantaminen ennallistamisen ja luonnonhoidon avulla. Metsähallituksen luontopalvelut on hoitanut ja ennallistanut elinympäristöjä valtion suojelualueilla yhteensä 6100 hehtaarin ja yksityisillä suojelualueilla 300 hehtaarin alalla 2008–2009 Retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmia uusitaan Etelä-Suomessa. Suojelualueilla tehtäviä kattavia luontotyyppi-inventointeja on jatkettu (11 200 hehtaaria valtion ja 6800 hehtaaria yksityisiä suojelualueilla inventoitiin 2008–2009). Samassa yhteydessä on arvioitu ennallistamisen ja luonnonhoidon tarpeita, jotta metsähallitus voi kohdistaa työt niille suojelualueille, joissa ne lisäävät selvästi edellytyksiä turvata luonnon monimuotoisuutta.

Metsähallituksen hyvää asiantuntemusta ja suunnittelutaitoa tulee mahdollisuuksien mukaan hyödyntää käynnissä olevien muiden METSO-toimenpiteiden tukena. Etenkin metsähallituksen luontopalvelut on tarpeellista kytkeä tiiviisti alueellisten yhteistyöryhmien toimintaan mukaan, koska niiden vastuulle kuuluu yksityisten suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinta yhteisymmärryksessä maanomistajan kanssa sekä myös valtiolle oston kautta päätyvien alueiden hallinta ja luonnonhoitotoimet.

Viestinnällä on keskeinen merkitys METSO-ohjelman toteutuksessa, jotta tieto vapaaehtoisesta suojelusta tavoittaa metsänomistajat. METSO-ohjelmalle avattiin huhtikuussa 2009 verkkosivut osoitteeseen www.metsonpolku.fi. METSO-utiskirje ilmestyy sähköisenä muutaman kuukauden välein. Luonnontieteellisistä valintaperusteista valmistui suomen- ja ruotsinkielinen julkaisu ja esite. Myös toteutuskeinoista on tehty esite. METSO:n toteuttamistavoista ja luonnontieteellisistä valintaperusteista on järjestetty useita koulutustilaisuuksia toteuttajakunnalle vuonna 2009.

METSO-ohjelmaan liittyy suoraan lukuisia erillishankkeita ja tutkimusta, joita ministeriöt rahoittavat. METSO yhteistoimintaverkostoja on käynnissä seitsemällä eri alueella. Maa- ja metsätalousministeriön rahoituksella on käynnistetty kahdeksan METSOa tukevaa tutkimushanketta (rahoitus 700 000 €/v) ja lisäksi ministeriö rahoittaa METSOon soveltavaa tietoa tuottavia valtakunnallisia luonnonhoidon kehittämishankkeita (rahoitus n. 300 000 €/v). Ympäristöministeriön rahoittamaan

puutteellisesti tunnettujen ja uhanalaisten metsälajien tutkimusohjelmaan (PUTTE) valittiin kymmenen hanketta (rahoitus n. 300 000 €/v). Myös osa ympäristöministeriön rahoittamista tutkimus- ja kehityshankkeista on suoraan METSO-ohjelmaa tukevia. Tutkimusta tulee hyödyntää viestinnässä nykyistä tehokkaammin.

Valtioneuvoston asettamat tavoitteet koko METSO-kaudelle ovat varsin mittavat ja edellyttävät jatkossa toteuttajilta moninkertaista vuotuista työpanosta alkutilanteeseen verrattuna. Suomen ympäristökeskuksen politiikkatutkijat ovat arvioineet raportissa METSO-ohjelman käynnistymistä alueellisten ja paikallisten toteuttajien näkökulmasta. METSOa toteuttavissa organisaatioissa on vahva toiminnallinen valmius ja organisaatioiden väliselle yhteistyölle on luotu hyvät perusteet. Tavoitteita ja toteuttamiskeinoja pidetään mielekkäinä. METSO-ohjelma jatkaa jo ohjelman kokeiluvaiheissa kiiteltyä maanomistajalähtöisyyttä. Maanomistajia kuunnellaan ja heidän mielipiteensä otetaan huomioon. Uusien metsänomistajaryhmien tavoittaminen on kuitenkin iso haaste toteuttajille tulevaisuudessa. METSO on lisännyt ympäristö- ja metsäorganisaatioiden välistä yhteistyötä, mikä koettiin erittäin positiiviseksi asiaksi. Yhteistyö on pyritty varmistamaan perustetuilla yhteistyöryhmillä, joiden työ tässä vaiheessa on vasta aluillaan. Yhteistyön tukeminen on tärkeää, sillä se on myös METSO-ohjelman onnistumisen edellytys.

Alueelliset METSO-yhteistyöryhmät on perustettu kaikkien ELY-keskusten alueella ja METSO-kohteiden välityssopimukset kattavat koko maan. Yhteistyöryhmien työskentelyn käynnistyttyä niiden toimintatapoja kannattaa seurata ja kehittää, jotta niistä muodostuisi aktiivisia ja itsenäisiä metsäluonnon monimuotoisuusasioiden käsitteilyyn omistautuneita paikallisia foorumeita. METSON toteuttaminen tulee olemaan iso haaste alueellisille toimijoille, koska resurssit (aika, henkilöstö, rahoitus) ovat rajalliset ja hallinnon muuttuva toimintaympäristö tuo lisähaasteita toteutukseen. Voimavarojen riittävyys on tällä hetkellä merkittävin toimintaohjelman onnistumisen edellytys, ja se tulee saada varmistettua. Lisäksi sidosryhmien asiantuntemusta tulee hyödyntää tehokkaammin toteutuksessa. Etenkin viestintään eri metsänomistajaryhmille sekä yleisesti pitää panostaa nykyistä vahvemmin. Tarve METSO-kohteiden ja Etelä-Suomen muiden metsien muodostaman kokonaisuuden hallinnalle alueellisen suunnittelun keinoin nousi arvioinnissa esille yhtenä keskeisenä kehitystarpeena.

KIRJALLISUUS

- Holling C. S. 2001: Understanding the Complexity of Economic, Ecological, and Social Systems. *Ecosystems*, 4: 390–405.
- Horne, P., Koskela, T., Kuusinen, M., Otsamo, A., Syrjänen, K. (toim.) 2006: METSO:n jäljillä. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman tutkimusraportti. – Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos ja Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 387 s.
- Horne, P., Koskela, T. & Ovaskainen, V. (toim.) 2004: Metsänomistajien ja kansalaisten näkemykset metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisesta. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 933. 110 s.
- Karppinen, H., Hänninen, H. & Ripatti, P. 2002: *Suomalainen metsänomistaja 2000*. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja - The Finnish Forest Research Institute, Research Papers 852. 83 s.
- Kotiranta, H., Saarenoksa, R. & Kytövuori, I. 2009: Aphyllophoroid fungi of Finland. A check-list with ecology, distribution, and threat categories. (Suomen kääväkkäiden ekologia, levinneisyys ja uhanalaisuus.) – *Norrlinia* 19: 1–223
- Lee, K. N. 1999: Appraising adaptive management. *Conservation Ecology* 3(2): 3. [online] URL: <http://www.consecol.org/vol3/iss2/art3/>
- Lehtomäki, J., Tomppo, E., Kuokkanen, P., Hanski I. & Moilanen A. 2009: Applying spatial conservation prioritization software and high-resolution GIS data to a national-scale study in forest conservation. *Forest ecology and management*, 258(11): 2439–2449.
- METSO:n valintaperustetyöryhmä 2008: METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet. Suomen ympäristö 26/2008. 76 s.
- Metsätuhotyöryhmä 2003: Metsätuhotyöryhmä. Työryhmämuistio MMM 2003:11. 32 s.
- Syrjänen, K., Horne, P., Koskela, T. & Kumela, H. (toim.) 2007: METSO:n seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportti. – Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos ja Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 348 s.
- Vainio A. & Paloniemi R. 2009: Sukupuoli- ja luontokäsitykset suomalaisen metsänomistajuuden osana. Diskurssianalyttinen näkökulma. *Alue & Ympäristö* 38:2, 3–12.
- Ympäristöministeriö 2008: Seurantaryhmä tukemaan METSO-ohjelmaa.
www-dokumentti: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=294304&lan=FI> (13.4.2010)